

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

№ 4

- Төрийн хяналт шалгалтын тухай Монгол Улсын хууль
- Хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай Монгол Улсын хууль
- Гэрээ соёрхон батлах тухай Монгол Улсын хууль

Уншигчдын анхааралд

«Төрийн мэдээлэл» сэтгүүлийн 1995 оны 1 дугаарт хэвлэгдсэн Иргэний хуульд техникийн алдаанаас шалтгаалан 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн эхний өгүүлбэрт буй «нэрийн» гэснийг «нэрийг» гэж андуурсан, 33 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн эхний өгүүлбэрийн сүүлчийн «бүрэн» гэсний дараа «бус» гэсэн үг орхигдсон, 228 дугаар зүйлийн сүүлчийн 2 хэсгийн дугаар «2, 3» гэхийг «3, 4» гэж ташаарсан, 405 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн «406 дугаар зүйлийн» гэсний дараа «2 дахь хэсгийн» гэсэн үгс млүү бичигдсэнийг тус тус залруулан уншина уу

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

(ХУУЛЬ, ТОГТООЛ, ЗАРЛИГ,
ШНЙДВЭР, ХУУЛИЙН
ТАЙЛБАР)

Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын Газар

1995 оны 4 сар

№ 4 (35)

ГАРЧИГ

I. МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

1. Төрийн ахицтуй шааргалайн тухай	473
2. Хууль хүчиншүй болсонд тооцох тухай	496
3. Гэрээ соёрхон батлах тухай	497

II. МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

4. Өмч хувьцаагийн тухай № 11	498
5. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцгийн дүгнэлтийн тухай № 20	502
6. Хуулийн төслийг буцаах тухай № 21	503
7. Төрийн хяналт шалгалтын тухай, хуулийг хэрэгжүүлэх зорилг орж хамгийнхний тухай № 25	504

III. МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИНЛӨГЧИЙН ЗАРАЛГ

8. Улсын Дээд шүүхийн төслийн тэргүүн шүүгчээр томилох тухай № 03	505
9. Зарим шүүхийн шүүгчийг дабан түршгэлэн нь чөлөөлөх тухай № 04	505
10. Шүүгчийг томилох тухай № 05	506
11. Дүрэм батлах тухай № 07	506
12. Дорнод-дундгийн Бандид Монгол Улсын гэрээт багш цол олгох тухай № 21	512
13. Шүрхүүгийн Зухууд Монгол Улсын гэрээт багш цол олгох тухай № 22	513
14. Жинтсэдийн Нямжавт Монгол Улсын гэрээт багш цол олгох тухай № 23	513
15. Г. Раднайсүхарт Монгол Улсын Соёлын гэрээт жүтгэвэр цол олгох тухай № 24	514

IV. МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

16. Тогтоомын завсраагд нэмэлт оруулах тухай № 184	515
17. Хялалцаар батлах тухай № 186	515
18. Түймрийн зор уршгийг архагах зарим арга хэмжээний тухай № 189	516
19. Тогтоом хүчингүй болсонд тооцох тухай № 194	517
20. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай хуулийг хэрэгшүүлэх талаар авах зарим арга хэмжээний тухай № 233	518
21. Арханы онцгой албан татварын хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай № 08	538
22. Журал батлах тухай № 10	539
23. «Улсын сайн малчин», «Улсын тэргүүний тариаланч-шалгаруулах тухай № 14	542
24. 1995 оны «Соёлын жил» бодгох тухай № 16	544
25. Төмөр замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хөвийн ажлаагааг хангах талаар авах зарим арга хэмжээний тухай № 17	551
26. Хотөлбөр батлах тухай № 10	564
27. «Газрын тос» хотөлбөрт тодотгоол оруулах тухай № 20	580
28. Нийслэлийн зарим дүүргийн бүтэц, зохион байгуулаагд өөрчлөлт оруулах тухай № 23	587
29. Үнийн зөвшилтийн комисс байгуулах тухай № 24	588

V. МОНГОЛ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН ТОГТООЛ

30. Дээд шүүхийн бүгд хурлын 1991 оны 13 дугаар тогтоомын 8 дугаар зүйлийг өөрчлөн найруулах тухай № 67	594

СЭТГҮҮЛИЙН ЗӨВЛӨЛ

Ерөнхий эрхлэгч Н. Ринчиндорж
Нарийн бичгийн дарга Сан, Жаргалайхан
Гвшүүд Т. Баасангүрэн
Ч. Балуу
Б. Ганбат
Б. Янжинпалан

Техник редактор Т. Сарантуяа
Уншиж хянасан Сан, Жаргалайхан
Б. Янжинпалан

Үйлдвэрт шилжүүлсэн 1995 оны 5-р сарын 6-нд,
Өрөөлд 1995 оны 5-р сарын 6-нд, Хялалцагд
1995 оны 5-р сарын 24-нд, Цэвсн хэмжээ
60X90 1/16, Хялалцан хуудас 7.5, Хялалцан
тоо 4720.

Засгийн газрын хэвлэх үйлдвэр

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

᠑95 оны 3 дугаар
арин 27-ны өдөр

Улаанбаатар
107

ТӨРИЙН ХИНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ

Нийтлэг үндэслэл

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

Энэ хуулийн зорилт нь төрийн хиналт шалгалтын тогтолцоо, хиналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх байгууллагын зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодоройлж төрийн хиналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Төрийн хиналт шалгалтын тухай хууль тогтоомж

Монгол Улсын төрийн хиналт шалгалтын тухай хууль огтоомж нь Үндсэн хууль, энэ хууль, хууль тогтоомжийн усад актаас бүрдэнэ.

3 дугаар зүйл. Төрийн хиналт шалгалтын тогтолцоо, хүрээ

1. Төрийн хиналт шалгалт нь Улсын Их Хурал, Ерөнхийөгч, Төрийн хянан шалгах хороо, аймэг, нийслэлийн хянан шалгах хороо, төрийн захиргааны байгууллагын хиналт шалгалт, Үндсэн хуулийн Цэц, шүүх, прокурорын хиналт, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагаас энэ хуулийн дагуу хэрэгжүүлэх хиналт шалгалтаас бүрдэнэ.

2. Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгчийн хиналт шалгалт, Үндсэн хуулийн Цэц, Шүүх, прокурорын хиналттай холбогдон харилцааг тус тусын хууль тогтоомжоор зохицуулна.

3. Төрийн хянан шалгах хороо, аймэг, нийслэлийн хянан шалгах хороо, Засгийн газар яам тусгай газар, Засгийн газрын дэд бүтцэд хамаарах газар, аймэг, нийслэл, сум, түүрэг, баг хорооны Засаг даргын хиналт шалгалт, хууль тогтоомжоор тусгайлан эрх олгогдсон захиргааны байгууллагын хиналт, түүнчлэн нутгийн өөрөө удирдах байгуулла-

гаас энэ хуулийн дагуу хэрэгжүүлэх хяналт шалгалттай холбогдсон харилцааг энэ хуулиар зохинуулна.

4 дүгээр зүйл. Төрийн хяналт шалгалтын үндсэн зарчим

Төрийн хяналт шалгалт (цаашид энэ хуульд «хяналт шалгалт» гэх) нь хууль дээдлэх, шударга ёсыг хангах, ил тод, бодитой байх зарчимд үндэслэсэн байна.

5 дүгээр зүйл. Хяналт шалгалт хийх шийдэлт үндэслэл, журам

1. Хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх эрх бүхий байгууллага (цаашид энэ хуульд «Хяналт шалгалтын байгууллага» гэх) хяналт шалгалтыг өөрийн санаачилгаар, эрх бүхий байгууллагын даалгаснаар, түүнчлэн энэ хууль болон хууль тогтоомжийн бусад актад заасан үндэслэлээр хийнэ.

2. Хяналт шалгалтад холбогдох асуудлын талвар урьдчилсан дүгнэлт гаргаж түүнийгээ батлах замаар хяналт шалгалт хийхийг хориглоно.

3. Хяналт шалгалтыг эрх бүхий албан тушаалтны баталсан удирдамжийн дагуу хийнэ.

Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх эрх бүхий албан тушаалтан тухайн байгууллагад мөрдөж буй журамд өөрөөр заагаагүй бол хяналт шалгалтыг зохих удирдамжгүйгээр өөрийн санаачилгаар хийж болно.

4. Хяналт шалгалтын байгууллага нь хяналт шалгалт хийх болсон тухай шалгуулах этгээдэд урьдчилан мэдэгдэж болно.

5. Хяналт шалгалтын байгууллага, албан тушаалтан, хяналт шалгалтын ажилд оролцсон бусад этгээд хяналт шалгалтын өнөөд авсан мэдээллийг хууль тогтоомжид өөрөөр заагаагүй бол хяналт шалгалтын дүн бүрэн гарах хүртэл хяналт шалгалтынхаас өөр зорилгоор ашиглахыг хориглоно.

6. Хяналт шалгалтын байгууллага нь шалгасан асуудлаар тухайн этгээдийн үйл ажилаагаанд дүгнэлт өгч, илэрсэн зөрчил дутагдлын шалтгааныг тогтоон, түүнийг арилах арга хэмжээг авахуулж, шаардлагатай бол зохих харууллага хүлээлгэх тухай асуудлыг энэ хууль болон хууль тогтоомжийн бусад актад заасны дагуу шийдвэрлэх буюу холбогдох байгууллагад тавьж шийдвэрлүүлнэ.

7. Хяналт шалгалтын дүнгийн тухай танилцуулга, бусад баримт бичгийг зохих журмын дагуу үйлдэж хяналт шал-

галт хийсэн албан тушаалтан гарын үсэг зурна.

8. Хяналт шалгалтын дүнг шалгуулсан этгээдэд танилцуулж холбогдох баримт бичигт гарын үсэг зуруулна. Хэрэв шааргуулсан этгээд хяналт шалгалтын баримт бичигт заасан гүйцлийг зохиоорөөгүй буюу гарын үсэг зурахаас татгалзсан бол энэ тухай тайлбараа бичиж гарын үсгээ зурна.

9. Хяналт шалгалтын байгууллага нь илгээгчийн өнөгтөр, хаяг тодорхой бус гомдол, мэдээллийг хүлээж авахгүй.

10. Хяналт шалгалтын явцад гэмт хэргийн шинжтэй зөрчил илэрсэн тохиолдолд хяналт шалгалтын байгууллага холбогдох баримт бичгийг эрх бүхий байгууллагад харьяалтын дагуу шилжүүлнэ. Эрх бүхий байгууллага хуульд өөрөөр заагаагүй бол асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэсэн тухайдаа хяналт шалгалтын байгууллагад нэг сарын дотор мэдэгдэнэ.

11. Улсад эл туслагчийн хохирол учруулсан нь хяналт шалгалтын явцад илэрсн бол уг хохирлыг холбогдох этгээдээр хууль тогтоомжийн дагуу нөхөн төлүүлэх арга эмжээ авахыг эрх бүхий байгууллага албан тушаалтнаас таардны. Уг шаардлагыг хүлээж авсан байгууллага, албан тушаалтан злссан хугацаанд хохирлыг нөхөн төлүүлэх арга эмжээ авч энэ тухайдаа хяналт шалгалтын байгууллагад ичгээр мэдэгдэнэ.

Хэрэв шаардлагыг хүлээж авахаас татгалзсан буюу тогтоосон хугацаанд хохирлыг нөхөн төлүүлэх арга хэмжээ авчгүй бол уг асуудлыг шүүхэд таниж шийдвэрлүүлнэ.

12. Хяналт шалгалтын байгууллага хийсэн хяналт шалгалтынхаа дүнгийн тухай хууль тогтоомжид өөрөөр заагаагүй бол олон нийтэд мэдээлнэ.

13. Хяналт шалгалтын байгууллага хяналт шалгалт нийхдээ олон нийтийн байгууллага, иргэдийн дэмжлэсийг эл болно.

14. Хяналт шалгалтын байгууллага бүрэн эрхээ хэрэгүүлэхдээ төр, олон нийтийн холбогдох байгууллага, иргэдийн харилцаа холбоотой ажиглана. Төр, олон нийтийн холбогдох байгууллага бүрэн эрхийнхээ хүрээнд хяналт шалгалтын ажилд зохих дэмжлэг туслалцаа үзүүлнэ.

15. Хяналт шалгалтын байгууллага өөрийн чиг үүргийн дүрвэний асуудаар иргэдээс ирүүлсэн мэдээллийн дагуу хяналт шалгалт явуулж болно.

Хяналт шалгалтын байгууллага мэдээллийн нууцыг илдэн хамгаална.

ХОЕРДУГААР БҮЛЭГ

Төрийн хянан шалгах хороо, аймаг,
нийслэлийн хянан шалгах хороо

6 дугаар зүйл. Төрийн хянан шалгах хороо

1. Төрийн хянан шалгах хороо нь улсын төвлөрсөн төсвийн орлогын бүрдүүлэлт, төсвийн хөрөнгийн хуваарилалт зарцуулалтыг хянан шалгах, төрийн өмчийн эд хөрөнгийн ашиглалт, зарцуулалт, хадгалалт, хамгаалалтад тавих хяналт шалгалтыг хэрхэн хэрэгжүүлж байгааг хянан шалгах энэ хуульд заасан албан тушаалтан төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн эсэхийг шалгаж дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий төрийн байгууллага мөн.

2. Төрийн хянан шалгах хороо нь дарга, нааман гишүүн гэж бүрдэх бөгөөд хяналт шалгалтын болон ажлын албан тай байна.

3. Төрийн хянан шалгах хорооны төсөв, дүрмийг Улсын Их Хурал батална. Төрийн хянан шалгах хороо түүний үйл ажиллагааг Улсын төвлөрсөн төсвөөс санхүүжүүлнэ.

4. Төрийн хянан шалгах хороо үйл ажиллагаагаа жил бүр Улсын Их Хуралд тайлагнана.

5. Төрийн хянан шалгах хороо тогтоосон журмын дагуу үйлдсэн тамга, тэмдэг, албан бичгийн хэвлэмэл хуудас хэрэглэнэ.

7 дугаар зүйл. Төрийн хянан шалгах хорооны
бүрэн эрх

Төрийн хянан шалгах хороо чиг үүргийнхээ дагуу дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1. Дор дурдсан байгууллага, аж ахуйн нэгжид хяналт шалгалт явуулах:

1) Улсын төвлөрсөн төсвийн орлогын бүрдүүлэлт, төсвийн хөрөнгийн хуваарилалт, зарцуулалтыг яам, тусгай газар, Засгийн газрын эд бүтцийн болон Засгийн газраа байгуулдаг бусад байгууллага, Монголбанк, түүнчлэн төрийн гүйцэтгэх байгууллагын тусгай буюу дэд салбарыг тодорхой чиг үүргийг харвицан гүйцэтгэж байгаа Засгийн газрын бус байгууллага, төвлөрсөн төсвөөс санхүүждэг бусад байгууллагад;

2) Улсын төвлөрсөн төсвөөс хуваарилж олгосон хөрөнгийн зарцуулалтыг Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгч, Үндэс

зуулийн цэц. Засгийн газар, тэдгээрийн ажлын алба, дэргэдэх байгууллага, Шүүхийн тамгын газар, Улсын ерөнхий прокурорын газарт.

Тагнуулын байгууллага, зэвсэгт хүчин, бусад цэрэг, үүнчлэн цагдаагийн гүйцэтгэх албанд зориулсан төсвийн ерөнхийн зарцуулалтыг Төрийн хянан шалгах хорооны дарга болон Улсын Их Хурлаас итгэмжилсэн албан тушаалтан хянан шалгана.

Ийнхүү шалгасан тухай асуудлыг Төрийн хянан шалгах хорооны хуралдаанаар хэлэлцэхгүй.

3) Засгийн газрын тусгай зориулалтын сан, улсын төвөрсөн төсвөөс хууль тогтоомжийн дагуу олгосон санхүүгийн дэмжлэг, эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуудаж байгаа өсвийн хөрөнгийн болон олон улсын байгууллага, гадаад рны Засгийн газар, холбогдох бусад байгууллага, иргэдээс Монгол Улсын Засгийн газар болон Засгийн газрын бус тугамаар төр, аж ахуйн нэгж, олон нийтийн болон бусад айгууллагад олгосон зээл, өгсөн хандив, тусламж, иргэд, айгууллагын хандив, тэдгээртэй адилтгах хөрөнгийн зориулалт, ашиглалт, зарцуулалт холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгжид тэдгээрийн харьгалал, өмчийн төрөл хэлбэрийг харгалзахгүйгээр;

4) Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын эрх нээлт, санхүүжилт түүний үр дүнг холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгжид;

5) Улсаас хувь нийлүүлсэн хөрөнгө бүхий хуулийн этгээний данс тооцоонд;

6) төрийн өмчийн эд хөрөнгийн ашиглалт, зарцуулалт, адгалаалт, хамгаалалтад тавих хяналт шалгалтыг хэрхэн эргэжүүлж байгааг Улсын Их Хурлын ажлын алба, дэргэдэх байгууллага, Шүүхийн тамгын газар, Улсын ерөнхий прокурорын газар, яам, тусгай газар, Засгийн газраас байгуулдаг бусад байгууллага, Монголбанкнд;

7) төрийн өмчийн эд хөрөнгийн ашиглалт, зарцуулалт, адгалаалт, хамгаалалтад тавих хяналт шалгалтыг хэрхэн эргэжүүлж байгааг шаардлагатай бол орон нутгийн мэдлийнхээс бусад төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн хувь нийлүүлсэн аж ахуйн нэгж, төсөвт болон төсвийн санхүүжилт авдаг байгууллагад.

2. Дор дурдсан албан тушаалтан төрийн албан хаагчийн ахуйн хэм хэмжээг зөрчсөн эсэхийг шалгаж дүгнэлт гаргах;

1) Улсын Их Хурлын Тамгын газрын ерөнхий нарийн бичгийн дарга, Ерөнхийлөгчийн тамгын газрын дарга, Ерөнхийлөгчийн зөвлөх, Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрын дарга, Шүүхийн тамгын газрын дарга;

2) Монгол банкны ерөнхийлөгч, тэргүүн дэд, дэд ерөнхийлөгч, Үнэт цаасны хорооны дарга, гишүүн;

3) Дэд сайд, яамны төрийн нарийн бичгийн дарга;

4) Төрийн захиргааны албаны зөвлөхийн дарга, гишүүн

5) Засгийн газрын үндсэн болон дэд бүтцэд ордог тусгай газар, Засгийн газраас байгуулдаг төрийн захиргааны бусад байгууллагын дарга;

6) аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн дарга, Засаг дарга, Улсын зэрэглэлтэй хотын захирагч;

7) Монгол Улсаас гадаад улс орон улсын байгууллагад суугаа бүрэн эрхт төлөөлөгчийн газрын тэргүүн, гадаад улс олон улсын байгууллагад суугаа Засгийн газрын бүрэн эрхт төлөөлөгчийн газрын тэргүүн;

8) хэрэв дээрх байгууллага, албан тушаалтан дэд дарга буюу орлогчтой бол тэдгээр дэд дарга буюу орлогч;

9) Хууль тогтоомжилд заасан адылгах бусад албан тушаалтан.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан асуудлаар аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хороо, төрийн захиргааны зохилт байгууллагаар хяналт шалгалт хийгдэх.

4. Улсын төсвийн орлого, зарлагын гүйцэтгэлийн тооцоонд дүгнэлт гаргаж Улсын Их Хуралд оруулах, улсын төсвийн төсөлд болон төсвийн хөрөнгийн үр ашгийг дээшлүүлэх орлого нэмэгдүүлэх талаар санал өгөх.

5. Төсвийн орлогыг саатуулсан, төсвийн хөрөнгийг зориулалт бусаар зарцуулаж байгаа нь шалгалтын явцад тогтоогдсон нөхцөлд шаардлагатай гэж үзвэл тухайн байгууллагын цалингаас бусад санхүүжилтийг түр хугацаагаар зогсоох.

6. Өөрийн ажлын зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны асуудлаар дүрэм, заавар батлах, аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хороонд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх.

7. Хяналт шалгалтын явцад илэрсэн зөрчил, дутагдлыг арилгахыг зохих албан тушаалтнаас шаардах хууль тогтоомж, эрх зүйн хэм хэмжээ тогтоосон бусад актыг болонсронгүй болгох саналыг холбогдох байгууллагад тавих.

8. Төрийн албан хаагч хуульвар хоргилсон үйл ажилла-

иа явуулсан албан үүргээ биелүүлээгүй, албан тушаалын үрэн эрхээ хэтрүүлсэн нь хяналт шалгалтын явцад илэрвэл гүнд хууль тогтоомжид заасны дагуу сахилгын шийтгэл огдуулах асуудлыг эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд таних. Эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтан уг суудлыг зохих журмын дагуу хэрхэн шийдвэрлэсэн тухайн тухайн хяналт шалгалтын байгууллагад 10 хоногийн дотор мэдэгдэнэ.

9. Бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон асуудлаар эхнэ мэдээ, судалгаа, тайлбар, тодорхойлолт, бусад баримт бичгийг холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтнаас гаргуулж авах.

10. Зохих байгууллагатай нь тохиролцсоны үндсэн дээр холбогдох мэргэжлийн хүмүүсийг хяналт шалгалтын ажилд тгэн оролцуулах.

11. Хорооны даргын санал болгосноор хорооны Ерөнхий арийн бичгийн дарга, нарийн бичгийн дарга нарыг томилж, элөөлөх, хорооны бүтцийг батлах.

12. Хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

8 дугаар зүйл, Төрийн хянан шалгах хорооны дарга, гишүүн

1. Хорооны даргыг Улсын Их Хурлын даргын санал болгосноор, Хорооны гишүүнийг Улсын Их Хурлын холбогдох айнгын хорооны санал болгосноор Улсын Их Хурал томилж чөлөөлнө.

2. Хорооны дарга нь дээд боловсролтой, төрийн албанд ажиллаж доошгүй жил ажилласан Монгол Улсын иргэн байна. орооны дарга төрийн тусгай албан тушаалтанд хамаарна.

3. Хорооны дарга орон тооны, гишүүн орон тооны бус байна. Хорооны дүрэмд заасан журмаар гишүүдэд зохих өлс олгож болно.

4. Хорооны дарга, гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа 6 жил байна. Хорооны дарга, гишүүний бүрэн эрх томилогдсон өдөрөөс эхэлж, бүрэн эрхийн хугацаа дууссанаар, түүнчлэн бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас өмнө энэ хуульд заасан үнэмлэхүйгээр албан тушаалаас чөлөөлсөн, огцруулсан, огцорсоор дуусганаар болно.

5. Хорооны дарга, гишүүнийг бүрэн эрхийн нь хугацаа дуусахаас өмнө чөлөөлсөн, огцруулсан, түүнчлэн огцорсон бол энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу нөхөн томилно.

6. Хорооны дарга, гишүүнээр Засгийн газар, Үндсэн хуулийн Цэцийн гишүүн, шүүгч, прокурорыг томилж болохгүй.

7. Хорооны дарга, гишүүн биеийн эрүүл мэндийн байдал хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэ боломжгүй болсноос үүрэгт ажлаас чөлөөлж өгөхийг хүсээ өргөдөл гаргасан бол Улсын Их Хурал бүрэн эрхийн нь хугацаа дуусахаас өмнө үүрэгт ажлаас нь чөлөөлднө. Үүнээ өөр үндэслэлээр хорооны дарга, гишүүдийг бүрэн эрхий хугацаа дуусахаас өмнө үүрэгт ажлаас нь чөлөөлж болохгүй.

8. Үүрэгт ажлаа зохих ёсоор биелүүлээгүй, хууль тогтоомж зөрчсөн тохиолдолд хорооны даргыг Улсын Их Хурлын даргын, хорооны гишүүнийг Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хорооны саналыг үндэслэн Улсын Их Хурал бүрэн эрхийн нь хугацаа дуусахаас өмнө огцруулна.

9. Хорооны дарга, гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн нь нотлогдож шүүхийн таслан шийдвэрлэх тогтоол хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн түүнийг хорооны дарга, гишүүнээс огцруулсанд тооцно.

10. Хорооны дарга, гишүүн огцрох тухай хүсэлтээ Улсын Их Хуралд бичгээр гаргаж болно. Энэ тухай хүсэлтийг Улсын Их Хурлын чуулганы үед гаргасан бол 15 хоногийн дотор, чуулганы чөлөө цагт гаргасан бол чуулган эхэлснээ хойш 15 хоногийн дотор Улсын Их Хурал хэлэлцэж хүлээн авах эсэх асуудлыг шийдвэрлэнэ.

11. Хорооны даргыг түр эзгүйд түүнийг томилсон хороонд гишүүн орлоно.

12. Хорооны даргын налинг Улсын Их Хурал тогтооно.

9 дүгээр зүйл. Төрийн хянан шалгах хорооны даргын бүрэн эрх

Хорооны дарга хорооны гишүүн, хянан байцаагчийн бүрэн эрхээс гадна дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- 1) хороог дотоод, гадаад харилцаанд төлөөлөх;
- 2) хорооны хуралдааны хэлэлцэх асуудлыг тодорхойлж хуралдааныг товлох, даргалах;
- 3) хорооны гишүүдийн ажил үүргийг хуваарилж, гүйцэтгэлийн хяналт тавих;
- 4) хорооны шийдвэрийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж биелэлтийг хангуулах;
- 5) хяналт шалгалт хийх удирдамжийг батлах;
- 6) хорооны төсвийн зарцуулалтад хяналт тавих;
- 7) хорооны Ерөнхий нарийн бичгийн даргын санал бол

эснээр хорооны хянан байцаагчийг томилгох, чөлөөлөх;

8) хорооны хянан шалгах болон авчын албаны орон тоо, килтнуудын цалингийн хэмжээг бэлтгэх;

9) Улсын Их Хурлын чуулганы болон Засгийн газрын гуралдаанд зөвлөх эрхтэй оролцох;

10) эрх хэмжээнийхээ асуудлаар тушаал гаргах;

11) хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

10 дугаар зүйл. Төрийн хянан шалгах хорооны гишүүний бүрэн эрх

Хорооны гишүүн хянан байцаагчийн бүрэл эрхээс гадна эрөөны хуралдаанаар тодорхой асуудал хэлэлцүүдэх санал зуулах, хорооны хуралдаанд таслах эрхтэй оролцох, хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

11 дүгээр зүйл. Төрийн хянан шалгах хорооны хуралдаан

Хорооны нийт гишүүний олонхи нь хурьцэн ирснээр хорооны хуралдааныг хүчинтэйд тооцож, хуралдаанд оролцсон айт гишүүний олонхийн саналаар асуудлыг шийдвэрлэнэ.

2. Хорооны хуралдааны дэгээ тогтооно.

3. Хорооны хуралдаанаар хэлэлцэж шийдвэрлэсэн асуудлаар хорооны тогтоом, дүгнэлт гаргана. Хорооны тогтоомд эрөөны дарга, дүгнэлтэд хорооны дарга, Ерөнхий нарийн бичгийн дарга гарын үсэг зурна.

4. Хорооны хуралдааны явцын талаар тэмдэглэл хөтөлнө.

12 дугаар зүйл. Төрийн хянан шалгах хорооны Ерөнхий нарийн бичгийн дарга

1. Хорооны Ерөнхий нарийн бичгийн дарга дараахь ажлыг эрхлэн гүйцэтгэнэ:

1) хорооны удирдлага хяналтын дор хянан шалгах ажлыг зохион байгуулах;

2) хорооны хянан шалгах болон ажлын албыг удирдах;

3) хорооны хуралдааны бэлтгэлийг хангах;

4) хорооны шийдвэрийн биелэлтийг зохион байгуулж, хянан шалгах;

5) хорооны шийдвэрийг хэлбэржүүлэн гаргаж, шийтэлж рдгээлэх;

6) хорооны хуралдааны явцын тэмдэглэл, хорооны бичиг ррэг хөтлөлт, архивыг зохион байгуулах;

7) хорооны төсвийг зохих журмын дагуу зарцуулж, аж ахуй санхүүг хөтлөн явуулах;

8) хорооны гишүүдийг шаардлагатай мэдээллээр хангаж, тэдэнд мэргэжил, арга зүй, техник-зохион байгуулалтын туслалцаа үзүүлэх;

9) иргэдийн өргөдөл, гомдлыг хүлээн авах, шийдвэрлэх ажлыг зохион байгуулах;

10) хорооны үйлчилгээний албан тушаалтныг томилгоо чөлөөлөх;

11) хорооны ажилтан бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшлийн дээшлүүлэх, тэдний ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгаа хангах ажлыг зохион байгуулах.

2. Хорооны Ерөнхий нарийн бичгийн дарга хорооны хуралдаанд зөвлөх эрхтэй оролцоно.

3. Хорооны Ерөнхий нарийн бичгийн дарга эрх хэмжээнийхээ асуудлаар захирамж гаргана.

13 дугаар зүйл. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хороо, түүний бүрэн эрх

1. Аймаг, нийслэлд хянан шалгах хороо ажиллана.

2. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хороо нь дарга, дөвөн гишүүнээс бүрдэх бөгөөд хянан шалгах албатай байна.

3. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны даргыг аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн даргыг, гишүүнийг аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны даргын санал болгосноор иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, түүний чөлөө цагт Тэргүүлэгчид томилж, чөлөөлнө. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны дарга төрийн тусгай албан тушаалтанд хамаарна.

4. Энэ хуулийн 8 дугаар зүйлийн 2, 3, 4, 6, 9 дэх хэсэг 10 дугаар зүйлийн заалтууд аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны дарга, гишүүнд нэгэн адил хамаарна.

5. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны дарга гишүүн биеийн эрүүл мэндийн байдал, хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсноор үүрэгт ажлаас чөлөөлж өгөхийг хүсэж өргөдөл гаргасан бол аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, түүний чөлөө цагт Тэргүүлэгчид бүрэн эрхийн нь хугацаа дуусахаас өмнө үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө. Үүнээс өөр үндэслэлээс дарга, гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас өмнө үүрэгт ажлаас нь чөлөөлж болохгүй.

6. Үүрэгт ажлаа зохих ёсоор биелүүлээгүй, хууль то

юмж зөрчсөн тохиолдолд аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны даргыг аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн урлын Тэргүүлэгчдийн даргын, гишүүнийг аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны даргын санал болгосноор иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, түүний чөлөө цагт Тэргүүлэгчид гацаанаас нь өмнө огцруулна.

7. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны дарга, гишүүн огцрох тухай хүсэлтээ аймаг, нийслэлийн иргэдийн төлөөлөгчдийн Хурал, түүний чөлөө цагт Тэргүүлэгчдэд ичгээр гаргаж болно. Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, түүний Тэргүүлэгчид уг хүсэлтийг хүлээж сан өдрөөс хойш 20 хоногийн дотор хүлээж авах эсэхийг ралдаанаараа хэлэлцэж шийдвэрлэнэ.

8. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны дарга, гишүүнээр Засаг дарга, түүний Тамгын газрын болон Засаг ргын дэргэдэх хэтгэс, албаны албан тушаалтан, шүүгч, окурорыг томилж болохгүй.

9. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хороо үйл ажиллагаа жил бүр аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн ралд харууцан тайлагнана.

10. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хороонд хянан байгчид өжиллана.

11. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хороо, түүний үйл иллагааг орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлнэ.

14 дүгээр зүйл. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны бүрэн эрх

Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хороо дараахь бүрэн хийг хэрэгжүүлнэ:

1. Дор дурдсан байгууллага, аж ахуйн нэгжид хяналт эрэлт явуулах:

1) орон нутгийн төсвийн орлогыг бүрдүүлэх талаар сулж бэйгаа үйл ажиллагааг аймаг, нийслэл, сум, дүүр- ин татварын алба, байцаагч, шаардлагатай бол аж ахуйн ж, байгууллагад;

2) орон нутгийн төсвийн хөрөнгийн зарцуулалтыг аймаг, йслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга, түүний Тамгын газарт юн орон нутгийн төсвөөс санхүүждэг бусад байгууллагад, и нутгийн төсвөөс олгосон санхүүгийн дэмжлэгийн зо- глалт, зарцуулалтыг холбогдох аж ахуйн нэгж, байгуул- лад.

3) орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтын санхүү-

жилт, түүний үр дүнг хэлбэгдэх аж ахуйн нэгж, байгууллага;

4) орон нутгийн өмчийн хувь нийлүүлсэн хөрөнгө бүхий хуулийн этгээдийн данс тооцоонд;

5) мөн улсын байгууллага, гадаад орны байгууллага, иргэдэс орон нутагт олгосон хандив, тусламжийн болон орон нутгийн тусгай зориулалтын сангийн хөрөнгийн зарцуулалтыг хэлбэгдэх аж ахуйн нэгж, байгууллагад;

6) төрийн өмчийн эд хөрөнгийн ашиглалт, зарцуулалт, хадгалалт, хамгаалалтад тавих хяналт шалгалтыг хэрхэн хэрэгжүүлж байгааг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар, шаардлагатай бол орон нутгийн мэдлийн төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн хувь нийлүүлсэн аж ахуйн нэгж, орон нутгийн төсөвт болон төсвийн санхүүжилт авдаг байгууллагад;

2. Дор дурдсан албан тушаалтан төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн эсэхийг шалгаж дүгнэлт гаргах;

1) аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн нарийн бичгийн дарга, Засаг даргын орлогч, аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын болон улсын зэрэглэлтэй хотын Захирагчийн ажлын албаны дарга, аймаг, нийслэлийн шүүхийн Тамгын хэлтсийн дарга;

2) сум, дүүргийн Засаг дарга, түүний орлогч, баг, хорооны Засаг дарга, сум, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газрын хэлтэс, тасаг, албаны дарга;

3) хууль тогтоомжид заасан адилтгах бусад албан тушаалтан;

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан асуудлаар төрийн захиргааны болон орон нутгийн зохих байгууллага, албан тушаалтнаар хяналт шалгалт хийлгэх.

4. Орон нутгийн төсвийн орлого, зарлагын гүйцэтгэлийн тооцоонд дүгнэлт хийж аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд оруулах, орон нутгийн төсвийн төсөлд болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгийн үр ашгийг дээшлүүлэх, орлого нэмэгдүүлэх талаар санал өгөх.

5. Энэ хуулийн 7 дугаар зүйлийн 5, 7, 8, 9, 10 дахь хэсэгт болон хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

15 дугаар зүйл. Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны даргын бүрэн эрх

Аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны дарга нь хо-

зоны гишүүн, хянан байцаагчийн бүрэн эрхээс гадна дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1) хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудлыг тодорилж, хуралдааныг товлох, даргаалах;

2) хорооны гишүүдийн ажлыг үүргийг хуваарилж, гүйцэтгэлийн хяналт тавих;

3) хорооны шийдвэрийн биелэлтийг зохион байгуулж, шалт тавих, хорооны дотоод ажлыг эрхлэх;

4) хяналт шалгалт хийх удирдамжийг батлах;

5) хорооны төсвийг зохих журмын дагуу захиран зарцуулах;

6) хорооны хянан байцаагч, үйлчилгээний албан тушаалтгыг томилгох, чөлөөлөх;

7) иргэдийн санал, өргөдөл, гомдлыг хүлээн авах, шийдвэрлэх ажлыг зохион байгуулах;

8) эрх хэмжээнийгээ асуудлаар тушаал гаргах;

9) хууль тогтоомжийг заасан бусад бүрэн эрх.

16 дугаар зүйл. Хянан байцаагч, түүний бүрэн эрх

1. Төрийн хянан шалгах хорооны болон аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны ахлах хянан байцаагч, хянан байцаагч (энэ хуульд «хянан байцаагч» гэх) нь төрийн албан тушаалтанд хамаарна.

2. Хянан байцаагч нь хууль тогтоомжийг чанд сахих, идлэнгийн нөлөөнд үл автан албан үүргээ үнэнчээр гүйцэтгэх, төр, байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтны урьдчилсан ашиг сонирхол, нэр төрийг хүндэтгэх, өөртэйгээ зөв эхнэр, нөхөр, гэр бүлийн бусад гишүүн, садан төрийн хүмүүст холбогдох асуудлыг шалгаххаас татгалзах, шалт шалгалтыг бүрэн гүйцэд хийх үүрэгтэй.

Хянан байцаагч хийсэн хяналт шалгалт, гаргасан дүгэлт, бичсэн танилцуулга, албан шаардлага, тоо, баримтын дэслэл нотолгооны үнэн зөвийг бүрэн хариуцна.

3. Хянан байцаагч дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

1) Төрийн хянан шалгах хорооны хянан байцаагч энэ хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан асуудал, аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны хянан байцаагч энэ хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан асуудлаар тус тус хяналт шалгалт хийх;

2) мөнгөн хөрөнгө, эд хөрөнгийн баримт, нягтлан бодох ргэдэл данс, гадлан, тэнцэл, төсөв, түүнчлэн хяналт шалгалтын ажилд холбогдох бусад баримт бичигтэй танилцах,

шаардлагатай бол тэдгээрийг түр хугацаагаар хүлээлцэн авч дүн шинжилгээ хийх, хорооны дүрэмд заасан асуудлаар дүгнэлт гаргах;

3) шаардлагатай мэдээ, судалгаа, тайлбар, тодорхойлолт, бусад баримт бичгийг холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтнаас үнэ төлбөргүй гаргуулж авах;

4) хийж байгаа хяналт шалгалтын асуудлаар болон хяналт шалгалтын явцад илэрсэн зөрчил дутагдлын талаар амаар буюу бичгээр тайлбар авах, ярианы бичлэг хийх;

5) мөнгө, эд хөрөнгийн зүйл хадгалж байгаа байр, агуулахад нэвтрэн орж, шалгалт, тооллого, ажлын зураг авалт, шаардлагатай бол хууль тогтоомжид заасан үзлэг хийх;

6) хийж байгаа хяналт шалгалтад шаардагдах магадлагаа, баримтын хуулбарыг шалгуулагч этгээдийн харилцагч аж ахуйн нэгж, банк, санхүүгийн болон бусад байгууллагаас үнэ төлбөргүй гаргуулан авах;

7) хяналт шалгалтын ажилд илт саад болж байгаа ажиллагааг таслан зогсоохыг шаардах;

8) хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ

Хяналт шалгалтын талаарх төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрх

17 дугаар зүйл, Засгийн газрын бүрэн эрх

1. Хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангах талаар зохиосон ажил, түүний үр дүнг Улсын Их Хуралд жил тутам тайлагнаана.

2. Засгийн газар, Засгийн газрын үндсэн, дэд бүтцийн болон захиргааны хяналтын байгууллага, нутгийн захиргааны байгууллагаас хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг Засгийн газрын шийдвэрийн биелэлтийг хангах талаар зохион байгуулж байгаа ажилд дүн шинжилгээ хийж, үр нөлөөг нь сайжруулах арга хэмжээ авна.

3. Засгийн газрын үндсэн, дэд бүтцийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, улсын үйлдвэрийн газар, байгууллага, төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгжээс хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын шийдвэрийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах, үр дүн, биелэлтийг нь мэдээлэх нэгдсэн журам тогтооно.

4. Захиргааны хяналтын үр ашигтай тогтолцоо бий бол-
х арга хэмжээ авч, захиргааны хяналтын байгууллагауу-
н харилцан ажлалагааг нийтлэг зорилгод чиглүүлэн зо-
цуулна.

5. Төрийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах,
ртгэх, гэдгээрт хяналт тавих, энэ талаар хүлээх хариуц-
гын эрх зүйн үндсийг боловсронгуй болгох арга хэмжээ
на.

6. Шаардлагатай бол Засгийн газрын үндсэн, дэд бүт-
ийн болон захиргааны хяналтын төв байгууллагаар хяналт
йлгэн дүнг хэлэлцэж холбогдох арга хэмжээ авна.

7. Засгийн газрын үндсэн, дэд бүтцийн болон нутгийн
хиргааны байгууллага, улсын үйлдвэрийн газар, байгуул-
га, төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгжид дотоо-
н хяналт шалгалтыг зохион байгуулах нийтлэг журмыг
гтооно.

8. Засгийн газраас томилж, чөлөөлдөг албан тушаалтан
рийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн асууд-
ар Төрийн хянан шалгах хорооноос гаргасан дүгнэлтийг
лээж авсан өдрөөс хойш 15 хоногийн дотор түүний дагуу
хих арга хэмжээ авч энэ тухай албан ёоор мэдэгдэнэ.

9. Хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

18 дугаар зүйл. Засгийн газрын үндсэн болон дэд бүтэц,
Засгийн газраас байгуулдаг төрийн
захиргааны байгууллагын бүрэн эрх

1. Хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн
зрын шийдвэр, сайд, даргын тушаалыг хэрэгжүүлэх аж-
иг удирдлагын эрхэлсэн салбар, харьяа байгууллага, аж
уйн нэгж өөрийн аппаратын хэмжээнд зохион байгуулж
ц. үр дүн, биелэлтийг тогтоосон журмын дагуу Засгийн
зарт мэдээлж байна.

2. Засгийн газраас тогтоосон нийтлэг журмыг үндэслэн
рьяа байгууллага, аж ахуйн нэгж өөрийн аппаратад до-
одын хяналт шалгалтыг зохион байгуулах журмыг ба-
аж мөрдүүлнэ.

3. Хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн
зрын шийдвэр, сайд, даргын тушаалын биелэлтийг харьяа
йгууллага, улсын үйлдвэрийн газар, төрийн өмчийн орол-
отой холбогдох аж ахуйн нэгжид хянан шалгаж, шаард-
гатай бол гэдгээрийн удирдлагын илтгэл, мэдээллийг
всоно.

4. Харьяа байгууллага, аж ахуйн нэгжийн төрийн өмчид эд хөрөнгийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалтын байдлыг бүртгэл санхүүгийн үйл ажиллагаанд 2 жилд нэгээс доо гүй удаа баримтын шалгалт хийх арга хэмжээ авна.

5. Хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын шийдвэр, сайд, даргын тушаалыг удирдлагын эрхсэн салбарын хүрээнд хэрэглэж байгаа байдлыг судалж, нэгтгэн тэдгээрийг боловсонгүй болгох саналаа холбогд байгууллагад оруулна.

6. Өөрсдийн томилж, чөлөөлдөг албан тушаалтан төр албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг хэрхэн хангаж байгаа байдлыг хяналт тавьж шаардлагатай бол хууль тогтоосон журмын дагуу холбогдох арга хэмжээ авна.

19 дүгээр зүйл. Аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг, баг, хорооны Засаг даргын бүрэн эрх

Аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг, баг, хорооны Засаг дарга дараах нийтлэг болон тусгай бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

1. Бүх шатны Засаг дарга:

1) хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын түүний байгууллагын болон Хурлын шийдвэрийн бэлтгэлийг нутаг дэвсгэртээ оршдог нийт байгууллага, аж ахуйн нэгжид тэдгээрийн харьяалал, өмчийн төрөл хэлбэрийг харгалзахгүйгээр хянан шалгах;

2) хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын түүний байгууллагын болон Хурлын шийдвэрийн бэлтгэлийг нутаг дэвсгэртээ мэдээлэх, сурталчлах, хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж, үр дүн, биелэлтийг Засгийн газраас тогтоосон журмын дагуу дээд шатны Засаг дарга Засгийн газарт мэдээлэх.

2. Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга:

1) Засгийн газраас тогтоосон нийтлэг журмыг үндэслэлийн болон доод шатны Засаг даргын ажлын алба, хариуцлагыг байгууллага, аж ахуйн нэгжид дотоодын хяналт шалгалт зохион байгуулах журмыг батлаж мөрдүүлэх;

2) хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын шийдвэрийг хэрэглэж байгаа байдлыг судалж, нэгтгэн тэдгээрийн хэмжээнд зохион байгуулж нэгтгэн тэдгээрийг боловсонгүй болгох саналаа Ерөнхийлөгч, Засгийн газарт өргөн мэдүүлэх;

3) сум, дүүрэг, харьяа байгууллага, аж ахуйн нэгжийн төрийн өмчийн эд хөрөнгийн ашиглалт, хадгалалт, хамга

лалт, бүртгэл санхүүгийн үйл ажиллагаанд 2 жилд нэгээс доошгүй удаа баримтын шалгалт хийх арга хэмжээ ашиг.

4) өөрсдийн томилж, чөлөөлдөг албан тушаалтан төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг хэрхэн хангаж байгаа байдалд хяналт тавьж шаардлагатай бол хууль тогтоомжид заасны дагуу холбогдох арга хэмжээ авах.

3. Сум, дүүргийн Засаг дарга:

1) хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газар, түүний байгууллагын болон Хурлын шийдвэрийн биелэлтийг хангах талаар зохиож байгаа ажил, түүний явц, үр дүнгийн тухай нутаг дэвсгэртээ оршдог байгууллага, аж ахуйн нэгжийн эрх баригчдын мэдээллийг сонсож, илтгэл сонголыг хэлэлцэж хууль ёсыг биелүүлэх талаар үүрэг даалгавар өгч биелэлтийг хангуулах;

2) өөрсдийн томилж, чөлөөлдөг албан тушаалтан төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг хэрхэн хангаж байгаа байдалд хяналт тавьж шаардлагатай бол хууль тогтоомжид заасны дагуу холбогдох арга хэмжээ авах.

20 дугаар зүйл, Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх байгууллага, түүний бүрэн эрх

1. Захиргааны хяналтыг хуулиар тусгайлан эрх олгосон төрийн байгууллага, алба хэрэгжүүлнэ.

2. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх байгууллага, албаны тогтолцоог хуулиар тогтооно.

3. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх төв байгууллага дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1) хууль тогтоомжоор болон түүнийг үндэслэн төрийн эрх бүхий байгууллагаас удирдлагын тодорхой салбарт нийтээр дагаж мөрдөхөөр тогтоосон тусгай журмын биелэлтэд хяналт тавих;

2) захиргааны хяналтыг тухайн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд хэрэгжүүлэх орон нутгийн байгууллагыг арга зүйн удирдлагаар хангах, хууль тогтоомжид өөрөөр заагаагүй бол ажлыг нь шалгах;

3) захиргааны хяналтын мэргэжлийн ажилтан бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшлийг нь дээшлүүлэх, тэдний ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгааг хангах ажлыг зохион байгуулах;

4) захиргааны хяналтын хууль тогтоомж, түүнийг үндэслэн төрийн эрх бүхий байгууллагаас удирдлагын тодорхой салбарт нийтээр дагаж мөрдөхөөр тогтоосон тусгай журмыг

хэрэглэж байгаа байдлыг судлан нэгтгэж холбогдох хууль тогтоомж, шийдвэрийг боловсронгуй болгох саналаа зохих байгууллагад оруулах;

б) захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх эрх бүхий албан тушаалтан төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг хэрхэн биелүүж байгаад хяналт тавьж шаардлагатай бол хууль тогтоомжид заасны дагуу холбогдох арга хэмжээ авах;

б) хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх,

21 дүгээр зүйл. Захиргааны хяналтын улсын байцаагч, түүний нийтлэг бүрэн эрх

1. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх төв байгууллагад улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч, орон нутгийн байгууллагад улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч ажиллана.

2. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх төв байгууллагын даргыг Монгол Улсын холбогдох сайдын санал болгосноор Засгийн газар томилж, чөлөөлнө.

3. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх төв байгууллагын дарга нь захиргааны тухайн хяналтын улсын ерөнхий байцаагч байна. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх төв байгууллагын улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагчийг улсын ерөнхий байцаагчийн санал болгосноор Монгол Улсын холбогдох сайд томилж, чөлөөлнө.

4. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх орон нутгийн байгууллагын даргыг захиргааны хяналтын улсын ерөнхий байцаагчтай зөвшилцсөний үндсэн дээр аймэг, нийслэлийн Засаг дарга томилж, чөлөөлнө.

5. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх орон нутгийн байгууллагын дарга нь улсын ахлах байцаагч байна.

6. Захиргааны хяналтыг хэрэгжүүлэх орон нутгийн байгууллагын улсын байцаагчийг тухайн орон нутаг дахь улсын ахлах байцаагчийн саналыг үндэслэн аймэг, нийслэлийн Засаг дарга томилж, чөлөөлнө.

7. Улсын байцаагч нь Засгийн газраас загварыг нь баталсан, уг улсын байцаагчийг томилж эрх бүхий албан тушаалтнаас олгосон албаны болон хувийн дугаар бүхий үнэмлэх, тэмдэг, түүнчлэн албан шаардлага, дүгнэлт, акт, торгуулийн хэвлэмэл хуудас хэрэглэнэ.

8. Улсын байцаагч нь энэ хуулийн 16 дугаар зүйлийн 2

дахь хэсэг болон хууль тогтоомжинд заасан бусад үүрэг хүлээнэ.

9. Захиргааны хяналтын улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч (шаашид энэ хуульд «улсын байцаагч» гэх) дараахь нийтлэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1) хууль тогтоомжоор болон түүнийг үндэслэн төрийн эрх бүхий байгууллагаас удирдлагын тодорхой салбарт нийтээр дагаж мөрдөхөөр тогтоосон тусгай журмын биелэлтэд хяналт тавих;

2) хяналт шалгалт хийх ббъектод саадгүй нэвтрэн орох;

3) холбогдох байгууллагатай нь тохиролцон зохих мэргэжлийн хүмүүсийг хяналт шалгалтын ажилд татан оролцуулах, шаардлагатай асуудлыг магадлах зорилгоор лабораторийн буюу магадлан шинжилгээг мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх;

4) хяналт шалгалтын ажилд шаардлагатай мэдээ, судалгаа, тайлбар, тодорхойлолт, бусад баримт бичгийг холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтнаас үнэ төлбөргүй гаргуулан авах;

5) бүтээгдэхүүний дээж, загварыг тэмдэглэл үйлдэн захиргааны хяналтын эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон төс хэмжээгээр үнэ төлбөргүй авах, шинжлүүлэх;

6) байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэдийн хууль бусаар олсон орлого, эд хөрөнгийг акт үйлдэж улсын орлогод оруулах, мөн бусдад учруулсан, хохирлыг нөхөн төлүүлэх асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэх;

7) хүний амь нас, эрүүл мэнд, хүрээлэн буй орчинд шууд буюу шууд бусаар хор хохирол учруулж байгаа буюу учруулж болох нь зохих ёсоор нотлогдсон, түүнчлэн осол аюул гарч болох тохиолдолд холбогдох ажил, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, үйл ажиллагааг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн уг зорчлийг арилгах хүртэл түр зогсоох, шаардлагатай зүйлийг ариутгах, хоргүйжүүлж цэвэршүүлэх, тухайн барилга байгууламж, машин, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтыг зогсоох, холбогдох бүтээгдэхүүнийг худалдах, борлуулахыг хориглох, устгах буюу зохих шаардлагад харшлахгүй бол өөр зориулалтаар ашиглах шийдвэр гаргах, энэ тухай олон нийтэд зарлан мэдээлэх. Энэ шийдвэрийг биелүүлээгүй тохиолдолд хуульд өөрөөр заагаагүй бол тухайн үйлдвэрлэл, үйлчилгээг бүрмөсөн зогсоох тухай шийдвэр гаргах;

8) хяналт шалгалтын явцад илэрсэн зөрчил дутагдлыг таслан зогсоох, түүний шалтгаан нөхцөлийг арилгах талаар холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтанд шаардлага тавьж, хугацаатай үүрэг даялгавар өгч биелэлтийг хангуулах;

9) ноцтой осол аюул гарсан, хүний амь нас, эрүүл мэнд хохирсон их хэмжээний хохирол учирсан тохиолдолд болон илэрсэн зөрчил нь гэмт хэргийн шинжтэй бол шалгалтын якт, холбогдох баримт бичгийг эрх бүхий байгууллагад шилжүүлэх;

10) хуульд заасны дагуу захиргааны нийтгэл ногдуулах;

11) хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

10. Улсын байцаагчийн тодорхой бүрэн эрхийг захиргааны тухайн хяналтын хууль тогтоомжоор тогтооно.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ

Нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын хяналт шалгалтын талаархи бүрэн эрх

22 дугаар зүйл. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, түүний Тэргүүлэгчдийн бүрэн эрх

1. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1) холбогдох хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газар, түүний байгууллага, дээд шатны болон тухайн Хурлын шийдвэрийн биелэлтийг хангах талаар зохиож байгаа ажил, түүний явц, үр дүнгийн тухай Засаг дарга, өөрийн нутаг дэвсгэр дэх тухайн засаг захиргааны нэгжид харьяалагдах байгууллага, аж ахуйн нэгжийн эрх баригчдын мэдээллийг сонсох, илтгэл сонсголыг хэлэлцэх;

2) дээд шатны болон тухайн Хурлын шийдвэрийн биелэлтийг нутаг дэвсгэрийнхээ холбогдох бүх байгууллага, аж ахуйн нэгжид тэдгээрийн харьяалаал, өмчийн төрөл, хэлбэрийг харгалзахгүйгээр хянан шалгах;

3) холбогдох хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газар, түүний байгууллага, дээд шатны болон тухайн Хурлын шийдвэрийн биелэлтийг хангахтай холбогдуулан Хурлын төлөөлөгчдөөс тавьсан асуулт, асуулгын хариут хэлэлцэж, шаардлагатай гэж үзвэл зохих шийдвэр гаргах;

4) аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны бүтэц, төв, дүрмийг батлах;

5) хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газар, түүний байгууллага, Хурлын нийдвэрийн биелэлтийг таг дэвсгэрийн хэмжээнд зохион байгуулж хянан шалгах рэн эрхээ Засаг дарга хангалтгүй хэрэгжүүлж байна гэж эл түүнийг бүрэн эрхийн нь хугацаа дуусахаас өмнө огцуулах тухай саналыг Ерөнхий сайд буюу дээд шатны Засаг ргад тавих;

6) хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1-д заасан байгууллага, ажлын нэгжийн эрх баригчдын мэдээллийг сонсох, ялгээлгэсгэлыг хэлэлцэх болон 2-т заасан бүрэн эрхийг иргэдийн зөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчид Хурлын чөлөө цагт хэжүүлнэ.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ

Хяналт шалгалтын албан тушаалтны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх баталгаа

23 дугаар зүйл. Хянан байцаагч, улсын байцаагчийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх баталгаа

1. Хянан байцаагч, улсын байцаагч Төрийн албаны тухууль тогтоомжид заасан төрийн албан хаагчийн ажил нөхцөл, баталгаа, нэмэгдэл баталгаа, түүнд олгох цалин с, нөхөх төлбөр, тусламж, шагнал урамшил, тэтгэвэр, гэмжээс гадна дор дурдсан нэмэгдэл баталгаагаар хандана:

1) хяналт шалгалт хийх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж явах хог, суурингийн доторхи нийтийн тээврийн хэрэгсэл кеннаас бусад) хэрэглэсэн тохиолдолд хувиас гарсан длыг Төрийн хянан шалгах хорооноос тогтоосон журмын уу тухайн байгууллага нь нөхөн олгох;

2) хяналт шалгалт хийх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж яваад өлмөрийн чадвараа түр элдсэн бол хөдөлмөрийн чадвартүр элдсаны тэтгэмж, албан тушаалын цалингийн зөг хөдөлмөрийн чадвараа түр элдсэн хугацааны туршилд, ир дутуу болсон бол тахир дутуугийн тэтгэвэр, албан аалын цалингийн зөрүүг тахир дутуугийн тэтгэвэр авч гаа хугацааны турш тус тус авах;

3) хяналт шалгалт хийх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхтэй нь

холбогдуулан амь насыг хохироосон тохиолдолд түүний албан тушаалын хоёр жилийн цалинтай тэнцэх хэмжээнийг удаагийн буцалтгүй тусламжийг хохирогчийн ар гэрэлж олгох.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2, 3-т заасан тэтгэвэр, тэтгэмж болон албан тушаалын цалингийн зөрүү, буцалтгүй тусламжийг улсын төсвөөс олгож, уг хөрөнгийг гэм буруутай этгээдээр нөхөн төлүүлнэ.

ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ

Байгууллага, аж ахуйн нэгжийн хяналт шалгалтын талаархи эрх, үүрэг

24 дүгээр зүйл. Хяналт шалгалтын шийдвэрийн талаар гомдол гаргах эрх

1. Шалгуулсан байгууллага, аж ахуйн нэгжийн эрх баригч, албан тушаалтан хяналт шалгалтын явцад хууль тогтоомж зөрчигдсөн, гаргасан шийдвэр үндэслэлгүй гэж үзвэл гомдлоо хяналт шалгалт хийсэн байгууллагын эрх баригчид гаргана.

2. Гомдлыг хүлээж авсан хяналт шалгалтын байгууллагын эрх баригч түүнийг хүлээж авснаас хойш 30 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэх арга хэмжээ авна. Хэрэв гомдоо гаргасан байгууллага, аж ахуйн нэгжийн эрх баригч, албан тушаалтан хяналт шалгалтын байгууллагын шийдвэрийг эзөвшөөрвөл гомдлоо шүүхэд гаргаж болно.

25 дугаар зүйл. Хяналт шалгалтын талаархи байгууллага, аж ахуйн нэгжийн үүрэг

1. Байгууллага, аж ахуйн нэгжийн эрх баригч нь холбогдох хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газар түүний байгууллага, тухайн Хурал, Засаг даргын боловсролын шийдвэрийг байгууллагынхаа хэмжээнд хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж, дотоодын хяналт шалгалтын журам тогтоож ажиллана.

2. Холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгж нь энэ хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1, 2 дэх хэсэг, 14 дүгээр зүйлийн дэх хэсэгт заасан мөнгөн болон бусад эд хөрөнгийн зарцуулалт, гүйцэтгэлийн тайлан тэнцлийг Төрийн хянан шалгаа хорооноос тогтоосон журмын дагуу Төрийн хянан шалгаа хороо, аймаг, нийслэлийн хянан шалгаа хороонд ирүүлж байна.

3. Байгууллага, аж ахуйн нэгж, тэдгээрийн албан тушаалтан нь хяналт шалгалтын ажилд дэмжлэг туслалцаа үзүүлж, хяналт шалгалт хийх эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас хяналт шалгалтын нийцдэг зөрчсөн зөрчил, дутагдлыг арилгах, хууль зөрчсөн үйл ажиллагааг зогсоох, холбогдох арга хэмжээ авах талаар тавьсан шаардлагыг биелүүлж дүнг тогтоосон лугацаанд нь албан ёсоор мэдэгдэх үүрэгтэй.

ДОЛДУГААР БҮЛЭГ

Бусад зүйл

26 дугаар зүйл. Хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх бүрэн эрх бүхий албан тушаалтанд хүлээлгэх хариуцлага

Хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх бүрэн эрх бүхий албан тушаалтан хууль тогтоомж зөрчсөн бол түүнд хууль тогтоомжид заасны дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.

27 дугаар зүйл. Төрийн хяналт шалгалтын хууль тогтоомж зөрчсөндөд хүлээлгэх хариуцлага

1. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн гэм буруутай этгээдэд дор дурдсан захиргааны шийтгэл ногдуулна:

1) хяналт шалгалтаас зайлсхийсэн албан тушаалтныг 5000—10000 хүртэл төгрөгөөр торгох;

2) хяналт шалгалтын байгууллага, хянан байцаагч, улсын байцаагчийн албан шаардлагыг эсэргүүцсэн, тогтоосон хугацаанд биелүүлээгүй, шаардлагын биелэлтийг гаргаж ирүүлээгүй албан тушаалтныг 5000—25000 хүртэл төгрөгөөр торгох;

3) хянан шалгах үйл ажиллагаанд саад учруулсан, гаргах дүгнэлт, шийдвэрт нөлөөлөхийг оролдсон этгээдийг 35000 хүртэл төгрөгөөр торгох;

4) хяналт шалгалтад холбогдолтой баримт бичгийг гаргаж өгөхөөс үндэслэлгүйгээр татгалзсан, гэмтээсэн, устгасан, хуурамч баримт бичиг гаргаж өгсөн албан тушаалтныг 30000—50000 төгрөгөөр торгох;

5) шаардлагатай гэж үзсэн баримт бичгийг танилцуулах, түр лугацаагаар хүлээлгэн өгөхөөс зайлсхийсэн, энэ хуулийн 5 дугаар зүйлийн 11, 7 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсэгт заас-

ныг зөрчсөн албан тушаалтныг 15000 хүртэл төгрөгөөр торгох;

6) энэ хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2-т заасан байгууллагад хяналт шалгалт хийх явцад төсвийн тухай хууль тогтоомжийг зөрчсөн зөрчил илэрвэл гэм буруутай албан тушаалтныг 35000 хүртэл төгрөгөөр торгох;

7) энэ хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 6-д заасан байгууллагад хяналт шалгалт хийх явцад төрийн өмчийн эд хөрөнгийн ашиглалт, зарцуулалт, хадгалалт, хамгаалалттай холбогдсон хууль тогтоомжийг зөрчсөн зөрчил илэрвэл гэм буруутай албан тушаалтныг 25000 хүртэл төгрөгөөр торгох.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2, 3, 4-д заасан торгуулийг шүүгч, 1, 5-д заасан торгуулийг Төрийн хянан шалгах хороо, аймаг, нийслэлийн хянан шалгах хорооны дарга, захиргааны хяналтын улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 6, 7-д заасан торгуулийг Төрийн хянан шалгах хорооны хянан байцаагч тус тус ногдуулна.

3. Энэ зүйлийг 1995 оны 6 дугаар сарын 1-ний өдрөөс дагаж мөрдөнө.

Монгол Улсын Их Хурлын
дарга

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

1995 оны 3 дугаар
сарын 31-ний өдөр

Улаанбаатар
хот

ХУУЛЬ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Замын хураамжийн тухай Монгол Улсын хуулийг хүчингүй болсонд тооцугай.

Монгол Улсын Их Хурлын
дарга

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

1995 оны 4 дүгээр
арын 24-ний өдөр

Улаанбаатар
107

ГЭРЭЭ СОЕРХОН БАТЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл, Америкийн Нэгдсэн Улсын Вашингтон огноо 1994 оны 10 дугаар сарын 6-ны өдөр гарын үсэг зур-
ан «Хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжих, харилцан хам-
далах тухай Монгол Улс, Америкийн Нэгдсэн Улсын хоо-
ондын Гэрээ»-г Засгийн газраас өргөн мэдүүлсний дагуу
оёрхон баталсугай,

Монгол Улсын Их
Хурлын дарга

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛЫН ТОГТООЛ

1995 оны 1 дүгээр

Улаанбаат

сарын 12-ны өдөр

Дугаар 11

хот

ӨМЧ ХУВЬЧЛАЛЫН ТУХАЙ

«Өмч хувьчлалын явц, өнөөгийн байдал, цаашдын зориг тухай» Монгол Улсын Засгийн газрын сонголыг Улс Их Хурлын чуулганаар хэлэлцээд ТЭМДЭГЛЭХ нь:

«Өмч хувьчлалын тухай хууль»-ийг хэрэгжүүлэх талаа сүүлийн 3 жил гаруйн хугацаанд авсан арга хэмжээний дүнд дотоодын үйлдвэрлэлийн 50 гаруй хувь, худалдаа үйлчилгээний газрууд үндсэндээ, мал сүргийн 90 гаруй хувь нь хувийн өмчид шилжин, Их хувьчлалын эрхийн бичгэ баталгаажих хөрөнгийн хувьчлал үндсэндээ дуусчээ.

Өмч хувьчлалын явцад ийн 1.9 сая гаруй хүнд хөрөн оруулалтын эрхийн бичиг олгож, 17.4 тэрбум төгрөгийн ү бүхий хөрөнгө хувьчлагдан, 1.1 сая гаруй иргэд хөрөнгө биржээр дамжуулан хувьцаа эзэмшигч болжээ. Янз бүри шалтгаанаар 113 мянган хүн хөрөнгө оруулалтын эрх бичиг авалгүй үлджээ.

Энэ ажлын үр дүнд 466 хувьцаат компани, 1297 бүр бус харууцлагатай компани, 1907 хоршоо, 850 хувиараа эрлэх аж ахуй бий болжээ.

Өмч хувьчлалын явцад туршлага дутагдаж, Бодит бэ шээл тохнолдсоны дээр бодлогын зарим алдаа, зохион бг гуулалтын ажлын дутагдлаас шалтгаалсан тажуудал, эчил ч цөөнгүй гарав.

Өмч хувьчлахад инз бүрийн арга хэлбэрүүдийг зөв хдохгүй, хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичгийг цорын га арга болгон өрөөсгөлөөр хандаж хамт олонд нь давуу хээр олгох нэрээр өмч эзэмшигч жинхэнэ эздийг бий бол нөхцөдийг хязгаарлаж, хөдөө аж ахуйн нэгдлийн хөрөнгө төрийн хяналт зохицуулалтгүй урсгалд нь орхисон зэрэг бодлогын хувьд алдаатай болсон байна.

Төрийн байгууллагуудын зохион байгуулах үйл ажил гааны дутагдал ч хувьчлалын ажлын тажуудал, зөрчл газар авахад хүргэсэн байна. Үүнээс үүдэн, үйлдвэрл үйлчилгээний анхны зориулалтыг өөрчлөх, татан буулг

эргэжлийн боловсон хүчнийг шахан гаргаж, улмаар бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээний чанарыг бууруулах, авто эвэр, худалдааны газрыг хувьчлахад өмч эзэмшигчдээс төр, ихиргааны байгууллага, хувьчлалын комст хууль бус ахалт үзүүлж, өмч хөрөнгийг хямд үнээр өөртөө авах, дур эдэн бусдад худалдах, хувьдаа зөвшөөх, үрэн тарах хийх, хувьчлалын санг буруу зарцуулах зэргээр иргэдийн эрх шийг хохироож, дур зоргоор хандан, урьтаж авч илүү үртэх, зөвшөө ашиглах сэтгэлгээ давамгайлж байна.

Өмч хувьчлалын бодлогын алдаа, үйл ажиллагааны дутагдлаас шууд шалтгаалан хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн эрүүдэлтэй хашаа, саравч, худаг, машин, машин техник, механикдсан фермын өндөр шинг шимтэй мал, сум бригадын шийн контор, зочид буудал, халуун ус, эхчүүдийн амрах нйр зэрэг үндсэн хөрөнгө их хэмжээгээр үрэгдэн, эд хөнгийн үнэлгээ буруу тогтоогдож зарим ууган гишүүдийн эх шинг хохираход хүрчээ.

Аж үйлдвэр, барилгын салбарт үйлдвэрлэл-технологийн илцолбор шинж алдагдаж, тоног төхөөрөмж, мэргэжилтэй мловсон хүчин аж ахуйн олон жажиг нэгжид гарсны дээр атернал, техник, түүхий эд хангамжийн зохих тогтолцоо ргэлдэж чадаагүйн улмаас дээрх байгууллагад ажил гүйнгэх боломж алдагдаж сул зогсолт, ажилгүйдэл бий ллоо.

Хэдийгээр өмч хувьчлал бодиг бэрхшээлтэй тулгарч, зам гажуудал, дутагдалтай явагдсан ч монгол орныг зах злийн харилцаанд шилжүүлэхэд түүхэн алхам болов.

Өмч хувьчлалын эхний шатны ажил дуусч, төрийн өмчийг длах, хувийн хэвцлийг сэргээн төлөвшүүлэх, иргэдийг итгэл болгох, аж ахуйн олон хэвцлийг хослон эрхлэх эрх и, нийгэм-эдийн засгийн нөхцөл бүрэлдүүлэн.

Эдийн засгийг зах зээлийн харилцаанд шилжүүлэх явг улам эрчимжүүлэн, хувьчлалын арга хэлбэрийг төгөлржүүлэн гүнзгийрүүлэх, хувьчлагдсан аж ахуйд эдийн стийн хэвийн орчин бүрдүүлэх, хувьчлалын эрх зүйн үндийг боловсронгуй болгох шаардлагатай байгааг тэмдэглэн онгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

Нэг. Өмч хувьчлалын талаар баримтлах төрийн бодлогын дсэн чиглэлийг хавсралтаар зовшөөрсүгэй.

Хоёр. Дор дурдсан арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг шгийн газарт даалгасүгэй:

1) төрийн өмчийн бэлд хувьчлагдсан компаниудаас до-

тоод өөрчлөн байгуулалтаа зах зээлийн нөхцөлд зохицуулан хийхэд нь үзүүлэх дэмжлэг туслаалцааг сайжруулах;

2) ХАА-н нэгдлийн өмчийн хэсэг дээр бий болсон аж ахуйн нэгжүүдийн хөрөнгийн хувьчлал, өмчлөлийн асуудлыг эцэслэн шийдвэрлэж, цаашид тогтвортой ажиллах нөхцөл бүрдүүлэхэд нь туслах;

3) өмч хувьчлалын явцад хууль зөрчсөн, албан тушаалаа урвуулан ашигласан, өмч хөрөнгө завшсан тухай олон түмний мэдээллийн мөрөөр хяналт шалгалт явуулж хохирлыг нэхэмжлэн гаргуулах арга хэмжээ авч, дүнг Улсын Их Хуралд мэдээлэх;

4) Оросын Холбооны Улсын иргэний болон цэргийн байгууллагаас шилжиж ирсэн барилга, объектын ашиглалт, эзэмшлийн байдлыг шалгаж дүнг 1995 онд багтаан Улсын Их Хуралд танилцуулах;

5) үндсэн хөрөнгийн үнийн өсөлттэй уялдуулан хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичгийн нэрлэсэн үнийн бодит баталгааг бий болгох;

6) төрийн өмчийн нэгдсэн бодлого, удирдлага, хяналт, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн байгууллагын бие даасан тогтолцоо бий болгох асуудлыг боловсруулж 1995 оны I улиралд Улсын Их Хуралд оруулан шийдвэрлүүлэх;

7) орон сууц, нийтийн аж ахуйн салбарыг зах зээлийн харилцаанд шилжүүлэх зохион байгуулалт, эрх зүйн бэлтгэл хангагдах хүртэл орон сууц хувьчлах ажлыг хойшлуулан, орон сууцны бодлоготой холбоотой багц хуулийн төслийг 1994 оны эхний хагаст багтаан Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;

8) хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичгээр төрийн өмчийг хувьчлах ажил дуусч байгаантай холбогдуулан «Өмч хувьчлалын тухай хууль»-ийг шинэчлэн боловсруулж, 1995 оны I улиралд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх.

ӨМЧ ХУВЬЧЛАЛЫН ТАЛААР БАРИМТЛАХ ТӨРИЙН БОДЛОГЫН ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ

Улс орны эдийн засгийг зах зээлийн харилцаанд шилжүүлэх үйл явц, өмч хувьчлах ажлыг улам эрчимжүүлэн үнэгийрүүлэх зорилгоор өмч хувьчлалын талаар баримтлах төрийн бодлогын үндсэн чиглэлийг дарнахь байдлаар одорхойлж байна:

1. Өмч хувьчлалын талаар баримтлах нэгдсэн бодлого, дирдлага, хяналт, зохицуулалтыг эрхлэх, төрийн өмчлөх рхийг төсөөлөх бие даасан тогтолцоог бий болгох;

2. Хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичгээр хийх хувьчлалыг туусгаж, бэлэн мөнгөний арьцаанд шилжихийн зэрэгцээ цаашид хийх хувьчлалд дууллага худалдаа, тендер зарлан өсөл шалгаруулах, хамтарсан үйлдвэр бий болгох, удирдлагын контракт (эрээ) байгуулах, алтан хувьцааны зарчим эргэлэх, өр зээлийг худалдах, төслийг санхүүжүүлэх зэрэг мөн арга хэлбэрүүдийг хослон явуулж, энэ ажилд гадаад дотоодын хөрөнгө оруулагч, ажил хэрэгч хүмүүс, аж ахуйн эгж, банк, санхүүгийн байгууллагуудыг оролцуулах;

3. Хувьчлалыг цаашид зөвхөн төрийн өмчийг хувийн секторт шилжүүлэх явцуу утгаар биш бүтцийн өөрчлөлт нийх, зах зээлийн харилцааны үндсэн механизм болох өргөн тгаар авч үзэж, аж ахуйн үйл ажиллагаанд Засгийн газар нам, орон нутгийн засаг захиргаа ороод)-ын оролцоог ба- асгах, шударга өрсөлдөөнийг өргөжүүлэх бүхий л үйл жьллагааг хамруулан явуулах;

4. Хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичгээр хийх хувьчлалыг үрэн дуусгаж улсын үйлдвэрийн газрууд, төсвийн байгуула- ага, төрийн өмч оролцсон аж ахуйн нэгжүүдэд үлдсэн тө- нийн өмчийн зарим хэсгийг хувьчлах, тэдгээрийн дотоод өрчлөн байгуулалт мийхэд туслах;

5. Үнэт цаасны хоёр дахь зах зээлийг нэн даруй эх- үүлж, банк санхүүгийн байгууллагуудын хувьчлалыг зах зээлийн харилцаанд нийцсэн санхүүгийн системийн тогтол- оог бий болгоход чиглүүлэх;

6. Улсын зарим үйлдвэрийн газар, объект, төрийн мэд- ийн хувьцааны тодорхой хэсгийг гадны хөрөнгө оруулагч- ад худалдаж удирдлагын тэргүүний арга барил, шинэ тех-

ник, технологи нэвтрүүлэх арга зам болгон ашиглах;

7. Орон сууц хувьчлах ажлыг зохлон байуулалт, эрх зүйн бэлтгэлийг бүрэн хангасны үндсэн дээр явуулах;

8. Төрийн эзэмшилд байгаа ашиглалт муутай болон нүүдэлтэй барилга байшин, улсын хэмжээнд байгаа дуусаагүй барилга байгууламжийг ашиглалтад оруулах үүднээс хөрөнгө оруулагч байгууллага, хүмүүст төсөл шалгаруулах замаар эзэмшүүлэх, худалдах;

9. Авто болон төмөр зам, эрчим хүч, холбоо, агаарын тээвэр зэрэг дэд бүтцийн салбарыг хувьчлахдаа төрийн өмчлөлд байх газрыг Улсын Их Хурлаас тогтоон өгч, ийнгийн ашиг сонирхол, эдгээр салбарын онцлогтой уялдуулан бүтцийн өөрчлөлт хийх, шударга өрсөлдөөн бий болгох чиглэлийг баримтлах;

10. Соёл, боловсрол, шинжлэх ухаан, эрүүлнийг хамгаалах салбарт хийгдэж байгаа шинэчлэлтэй уялдуулан, менежментийг нь хувьчлах аргыг өргөн хэрэглэх, мөн бололцоотой зарим нэгжүүдийг хувьчлах, шударга өрсөлдөөн өрнүүлэх, шинээр хувийн хэвшлийн аж ахуй бий болгоход нь туслах;

11. Хувьчлагдсан аж ахуйн нэгжүүдийн өр төлбөрийн асуудлыг шийдвэрлэж, дотоод өөрчлөн байгуулалтыг хийж аж ахуй эрхлэх өнөөгийн аргад тохирсон, удирдлагын тогтолцоо, хяналтын системийг бүрэлдүүлэн, үр ашгийг нь дээшлүүлэхэд чиглэгдсэн дэмжлэг тусалцааг сайжруулах.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

1995 оны 3 дугаар

Дугаар 20

Улаанбаатар

сарны 13-ны өдөр

хот

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИПН ДҮГНЭЛТИЙН ТУХАЙ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 1, 10 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг Монгол

Улсын Үндсэн хуулийн жаргын зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн заалтыг зөрчиж байгаа тухай иргэн Д. Ламжавын үүсгэсэн маргааны талаар гаргасан Үндсэн хуулийн цэцгийн 1995 оны 1 дүгээр сарын 18-ны өдрийн дүгнэлтийг хэлэлцээд Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцгийн тухай хуулийн 3 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн жаргын зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн заалтыг зөрчиж байна гэж үзсэн Үндсэн хуулийн цэцгийн дүгнэлтийг хуульгүйн үндэслэлгүй гэж үзсүгэй.

Дарга

Н. БАГАБАНДИ

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЫН
ТОГТООЛ**

1995 оны 3 дугаар
сарын 16-ны өдөр

Дугаар 21

Улаанбаатар
хот

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ БУЦААХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

Монгол Улсын Засгийн газрын саналчилсан Мал даатгах тухай Монгол Улсын хуулийн төсөлд Улсын Их Хурлын туулганы хуралдаанаар батлагддаггүй тул уг хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 49 дүгээр үйлийн 5 дахь хэсгийн 5-д заасны дагуу хууль санаачлагданд буцаасугай.

Дарга

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛЫН
ТОГТООЛ

1995 оны 5 дугаар

сарын 1-ний өдөр

Дугаар 25

Улаанбаатар

хот

ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ
ХУУЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ АРГА
ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль батлагдсантай холбогдуулан Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Төрийн хяналт шалгах хорооны дарга, гишүүнийг томилуулах тухай асуудлыг 1995 оны 5 дугаар сард багтаан Улсын Их Хуралд оруулахыг Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын Байнгын хороонд даалгасугай.

2. Төрийн хяналт шалгалтын талаар хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хууль тогтоомж, Засгийн газрын болон Засгийн газрын байгууллагын шийдвэрийг 1995 оны 6 дугаар сарын 1-ний дотор Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуульд нийцүүлэх, Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 3, 7 дахь хэсэгт заасан нэгдсэн болон нийтлэг журмыг 1995 оны 7 дугаар сарын 1-ний дотор баталж мөрдүүлэх арга хэмжээ авахыг Засгийн газарт үүрэг болгосугай.

Дарга

Н. БАГАБАНДИ

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИВЛӨГЧИЙН
ЗАРЛИГ**

1995 оны 1 дүгээр

Дугаар 03

Улаанбаатар

сарын 04-ний өдөр

хот

**УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН ТАНХИМЫН ТЭРГҮҮН
ШҮҮГЧЭЭР ТОМИЛОХ ТУХАЛ**

Монгол Улсын Шүүхийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 5 дахь хэсгийн заалтыг үндэслэн Улсын Дээд шүүхийн ерөнхий шүүгчийн санал болгосноор Улсын Дээд шүүхийн Иргэний хэргийн танхимын тэргүүн шүүгчээр Рэгзэнгийн Жамъянчойжилыг, Эрүүгийн хэргийн танхимын тэргүүн шүүгчээр Чимдэхамын Ганбатыг 6 жилийн хугацаагаар томилсугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

П. ОЧИРБАТ

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИВЛӨГЧИЙН
ЗАРЛИГ**

1995 оны 1 дүгээр

Дугаар 04

Улаанбаатар

арван 06-ны өдөр

хот

**ЗАРИМ ШҮҮХИЙН ШҮҮГЧИЙГ АЛБАН
ТУШААЛААС НЬ ЧӨЛӨӨЛӨХ ТУХАЛ**

Монгол Улсын Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн саналыг үндэслэн Ц. Дашимыг Өвөрхангай аймгийн шүүхийн шүүгчийн, Г. Цагааныг Өвөрхангай аймаг дахь сум дундын 1 нүүхийн шүүгчийн, Ш. Оюунцэцэгийг Гоавь-Алтай аймгийн нүүхийн шүүгчийн, Н. Баярыг Төв аймаг дахь сум дундын 1 шүүхийн Ерөнхий-шүүгчийн, Ю. Ганбатыг Завхан аймгийн нүүхийн шүүгчийн, Т. Лаатаржавыг Ховд аймгийн хэсгийн

ардын шүүхийн шүүгчийн, Т. Эрдэнэбаатарыг Өвөрхангай аймгийн хэсгийн ардын шүүхийн шүүгчийн албан тушаалаас тус тус чөлөөлсүгэй.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

Ц. ОЧИРБАТ

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЛЭГЧИНИН
ЗАРЛИГ**

1995 оны 1 дүгээр

Дугаар 05

Улаанбаатар

сарын 06-ны өдөр

хот

ШҮҮГЧИНИГ ТОМИЛОХ ТУХАЛ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 2 дэхь хэсгийг үндэслэн шүүхийн ерөнхий Зөвлөлийн санал болгосноор Түдэвийн Эрдэнэбаатарыг Өвөрхангай аймаг дахь сум дундын 1 шүүхийн шүүгчээр томилсугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

Ц. ОЧИРБАТ

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЛЭГЧИНИН
ЗАРЛИГ**

1995 оны 1 дүгээр

Дугаар 07

Улаанбаатар

сарын 17-ны өдөр

хот

ДҮРЭМ БАТЛАХ ТУХАЛ

Монгол Улсын Шүүхийн тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлийн 6 дахь хэсэгт заасыг үндэслэн Монгол Улсын шүүхийн шүүгчийн сахилгын хорооны дүрмийг хавсралтын ёсоор баталсугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

Ц. ОЧИРБАТ

МОНГОЛ УЛСЫН ШҮҮХИЙН ШҮҮГЧИЙН САХИЛГЫН ХОРООНЫ ДҮРЭМ

Нэг, Нийтлэг үндэсэл

1. Монгол Улсын шүүхийн шүүгчийн сахилгын хороо (цаашид «сахилгын хороо» гэх) нь хууль, шүүгчийн ёс зүйн хэм хэмжээ, байгууллагын дотоод журмыг ноцтой зөрчсөн шүүгчид сахилгын нийтгэл ногдуулах асуудлыг хянан шийдвэрлэх шүүгчдийн орон тооны бус байгууллага мөн.

2. Сахилгын хороо үйл ажиллагаандаа Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын шүүхийн тухай хууль, бусад хууль, шүүгчийн ёс зүйн хэм хэмжээ, байгууллагын дотоод журам энэхүү дүрмийг удирдлага болгоно.

3. Сахилгын хороо Улсын дээд шүүх болон аймаг, нийслэлийн шүүхийн дэргэд тус тус ажиллана.

4. Аймаг, нийслэлийн шүүхийн дэргэдэх шүүгчийн сахилгын хороог аймаг, нийслэлийн болон сум буюу сум дундын, дүүргийн шүүхийн шүүгчдийн хуралдаанаас, Улсын дээд шүүхийн дэргэдэх шүүгчийн сахилгын хороог Улсын дээд шүүхийн хуралдаанаас 3—5 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй 6 жилийн хугацаагаар хуралдаанд оролцсон нийт шүүгчдийн олонхийг саналаар сонгоно.

5. Аймаг, нийслэлийн шүүхийн дэргэдэх сахилгын хорооны гишүүнд аймаг, нийслэлийн шүүх, сумын буюу сум дундын шүүгч, Улсын дээд шүүхийн дэргэдэх сахилгын хорооны гишүүнд Улсын дээд шүүхийн шүүгч нэр дэвшүүлэх эрхтэй. Сахилгын хорооны бүрэлдэхүүнд шүүгчээр аль болох олон жил ажилласан, өндөр мэргэшилтэй, ажил амьдралын туршлагатай шүүгчдийн нэрийг дэвшүүлнэ.

6. Шүүгчийн сахилгын хорооны гишүүдийг сонгох шүүгчдийн хуралдааныг түүнд оролцвол зохих нийт шүүгчдийн гуравны хоёроос доошгүй нь хүрэлцэн ирсэн бол хүчинтэй гэж үзнэ.

7. Аймаг, нийслэлийн шүүхийн шүүгч болон сум буюу сум дундын дүүргийн шүүхийн ерөнхий шүүгч, шүүгчид үүсгэсэн сахилгын хэргийг тухайн аймаг, нийслэлийн шүүхийн дэргэдэх шүүгчийн сахилгын хороо, Улсын дээд шүүхийн шүүгч, аймаг, нийслэлийн шүүхийн ерөнхий шүүгчид

үүсгэсэн сахилгын хэргийг Улсын дээд шүүхийн дэргэдэх шүүгчийн сахилгын хороо тус тус хянан шийдвэрлэнэ.

8. Шүүгчийн сахилгын хорооны даргад хорооны гишүүд дотроогоо нэр дэншүүлж хуралдаанаар хэтэлсэн саналыг илтээр хурааж хорооны нийт гишүүний олонхийн санал авсан хүнийг сонгоно.

9. Сахилгын хорооны гишүүний орон гарвал Монгол Улсын шүүхийн тухай хууль, энэ дүрэмд заасан журмын дагуу нөхөн сонгоно.

10. Сахилгын хорооны гишүүн дараахь бүрэн эрх эдэлнэ:

1) сахилгын хорооны даргаар сонгох, сонгогдох;
2) сахилгын хорооны даргын томилсноор сахилгын хэргийг шалгаж илтгэх, сахилгын хорооны хуралдааныг даргалах, түүнд оролцох;

3) сахилгын хэрэг үүсгэгдсэн шүүгч, холбогдох албан тушаалтан, иргэнийг дуудаж ирүүлэх, тайлбар авах;

4) сахилгын хэргийг шалгахад шаардлагатай хэрэг, маргаан, баримт сэлтийг шүүх, холбогдох бусад байгууллага, аж ахуйн нэгж, тэдгээрийн албан тушаалтан, иргэнээс гаргуулан авах, танилцах;

5) сахилгын хорооны хуралдаанд таслах эрхтэй оролцох;

6) сахилгын хэргийг шалгах явцад шаардлага гарвал шинжээч томилон дүгнэлт гаргуулах;

7) хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх;

11. Сахилгын хорооны дарга сахилгын хорооны гишүүнийхээс гадна дараахь бүрэн эрх эдэлнэ:

1) сахилгын хороо, түүний гишүүдийн үйл ажиллагааг зохион байгуулан удирдах;

2) сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн, хуралдаан даргалагч, сахилгын хэргийг шалгаж илтгэх гишүүнийг томилох;

3) сахилгын хорооны үйл ажиллагаатай холбогдсон асуудлаар тухайн шатны шүүх, Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, шүүхийн тамгын газар, хэлтэст санал оруулах;

4) хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

12. Сахилгын хороо өөрийн хэвлэмэл хуудас, тухайн шүүхийн тамгыг хэрэглэнэ.

Хоёр. Сахилгын хэрэг үүсэх үндэслэл, эрх, түүнийг шалгах, шийдвэрлэх журам

13. Шүүхийн тухай хуулийн 46 дугаар зүйлд зааснаар шүүгчид сахилгын хэргийг дараахь үндэслэлээр үүсгэнэ:

1) шүүгч хууль, шүүгчийн ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн нь давж заалдах болон хяналтын шатны журмаар хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх явцад илэрсэн;

2) шүүгч хууль, шүүгчийн ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн тухай иргэдийн гомдол, мэдээллийг үндэслэлтэй гэж үзсэн;

3) байгууллагын дотоод журам нонтой зөрчсөн гэж үзсэн.

14. Шүүхийн тухай хуулийн 45 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар шүүгчид үүсгэсэн эрүүгийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон боловч уг зөрчилд сахилгын хэрэг үүсгэх үндэслэлтэй байвал эрүүгийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгох тухай тогтоол гарсан өдрөөс хойш нэг сарын дотор эрх бүхий этгээд түүнд сахилгын хэрэг үүсгэж болно.

15. Шүүгчид сахилгын хэрэг үүсгэх эрхийг Монгол Улсын Шүүхийн тухай хуулийн 47 дугаар зүйлд зааснаар дараахь шүүх бүрэлдэхүүн, албан тушаалтан эдэлнэ:

1) Улсын дээд шүүхийн хуралдаан, давж заалдах шатны шүүх бүрэлдэхүүн, ерөнхий шүүгч Монгол Улсын бүх шүүгчдэд;

2) аймаг, нийслэлийн шүүхийн давж заалдах шатны шүүх бүрэлдэхүүн, ерөнхий шүүгч тухайн аймаг, нийслэлийн болон сум буюу сум дундын дүүргийн шүүхийн шүүгчдэд;

3) сум буюу сум дундын, дүүргийн шүүхийн ерөнхий шүүгч тухайн шүүхийн шүүгчдэд;

16. Шүүгчид сахилгын хэрэг үүсгэх тухай Улсын дээд шүүхийн хуралдаан тогтоол, давж заалдах шатны шүүх бүрэлдэхүүн магадлал, ерөнхий шүүгч захирэмж гаргана.

17. Шүүгчид сахилгын хэрэг үүсгэсэн шүүх бүрэлдэхүүн, албан тушаалтан сахилгын хэрэг үүсгэсэн шийдвэрийг холбогдох баримт сэлтийн хамт 5 хоногийн дотор зохих сахилгын хороонд шилжүүлнэ.

18. Сахилгын хорооны дарга сахилгын хэрэг үүсгэсэн шийдвэр, холбогдох баримт сэлтийг хүлээн авмагц уул хэргийг хянан хэлэлцэх бүрэлдэхүүн, хуралдаан даргалэгч, шалгаж илтгэх гишүүнийг томилно.

19. Сахилгын хороо сахилгын хэрэг үүсгэсэн шийдвэр, холбогдох баримт сэлтийг хүлээж авмагц зөрчлийг тал бүрээс нь бүрэн шалгаж, нотлох баримтуудыг бүрдүүлэн сахилгын хорооны хуралдааныг товлон зарлана.

20. Сахилгын хороо сахилгын хэрэг үүсгэсэн шийдвэрийг хүлээн авснааф хойш 30 хоногийн дотор уг хэргийг сахил-

гын хорооны гурван гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр хянан шийдвэрлэнэ.

21. Сахилгын хорооны хуралдаанд сахилгын хэргийг шалгасан гишүүн сахилгын хэрэг үүсгэсэн шийдвэрийн агуулга, хэрэг үүсгэсэн үндэслэл, уг үндэслэлийг нотолсон буюу үгүйсгэсэн нотлох баримтууд, зөрчил гаргасан шүүгчийн тайлбарын тухай илтгэнэ.

22. Сахилгын зөрчил гаргасан шүүгч өвчтэй, чөлөөтэй, ээлжийн амралттай байсан, гадаадад явсан, сахилгын хорооны хуралдаанд оролцохоос татгалзсан зэрэг хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар эзгүй байвал энэ тухай албан ёсны баримтыг хэрэгт хавсаргах бөгөөд хэргийг шүүгчийн эзгүйд хэлэлцэн шийдвэрлэж болно.

23. Сахилгын хэрэг үүсгэгдсэн шүүгч сахилгын хэргийн баримт салттай танилцах, сахилгын хорооны хуралдаанд оролцох, оролцуулахыг шаардах, сахилгын хорооны бүрэлдэхүүнийг татгалзах, сахилгын зөрчлийн талаар тайлбар, баримт салт гаргах эрхтэй.

24. Сахилгын хорооны хуралдаанд хэрэг үүсгэсэн шүүх бүрэлдэхүүн, албан тушаалтан буюу тэдгээрийн төлөөлөгчийг оролцуулж болно.

25. Хүний эрх, эрх чөлөө, нэр дөр, алдар хүнд, улсыг батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмыг хангах зорилгоор задруулж үл болох төр, байгууллага, хувь хүний нууцыг хамгаалахаас бусад тохиолдолд сахилгын хорооны хуралдааныг нээлттэй явуулна.

26. Сахилгын хороо сахилгын хэрэг бүрийг тусад нь хэлэлцэнэ. Харин хэд хэдэн шүүгч хамтран зөрчил гаргасан бол хэргийг нэг хуралдаанаар хянан хэлэлцэж болно.

27. Сахилгын хороо сахилгын хэргийг хянан хэлэлцээд бүрэлдэхүүнээр зөвлөлдөн олонхийн саналаар дараахь шийдвэрийг аль нэгийг гаргана:

1) шүүгч сахилгын зөрчил гаргасан гэж үзвэл зөрчлийн шинж байдлыг харгалзан Шүүхийн тухай хуулийн 45 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан сануулах, шүүгчдийн өмнө буруушлын зэмлэх, албан тушаалын цаалиг 3—6 сарын хугацаагаар 20 хүртэл хувиар хасах, шүүгчээс огцруулах шийтгэлийн аль нэгийг ногдуулах;

2) сахилгын хэрэг үүсгэсэн үндэслэл тогтоогдоогүй гэж үзвэл сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох;

3) шүүгчийн гаргасан зөрчил нь гэмт хэргийн шинжтэй

гэж үзвэл холбогдох баримт сэлтийг эрх бүхий байгууллага, албан тушаалчид шилжүүлэх.

28. Шүүгчийн гаргасан сахилгын зөрчлийг илрүүлснээс хойш зургаан сар, зөрчил гаргаснаас хойш нэг жилээс илүү хугацаа өнгөрсөн бол сахилгын шийтгэл ногдуулж болохгүй.

29. Сахилгын хороо сахилгын хэрэг хэлэлцээд тогтоол гаргана. Тогтоол нь удирдгал, тодорхойлох, тогтоох дэсжлэй байх бөгөөд түүнд хуралдаан хийсэн он, сар, өдөр, газар, сахилгын хэргийг хэлэлцэж шийдвэрлэсэн бүрэлдэхүүн, оролцогчид, сахилгын зөрчил гаргасан шүүгчийн овог, нэр, албан тушаал сахилгын хэрэг үүсгэсэн шийдвэр, түүний үндэслэл, хэргийг шалтгасан байдал, сахилгын хэрэг үүсгэсэн дүйллийг нотолсон буюу үгүйсгэсэн баримт сэлт, сахилгын хорооны дүгнэлт, шийдвэр, түүнд гомдол гаргах журмыг тодорхой тусгана. Тогтоолд сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэсэн бүрэлдэхүүн гарын үсэг зурж, тухайн шүүхийн тамга дарна.

30. Сахилгын хорооны тогтоолыг хэрэг шийдвэрлэснээс хойш 7 хоногийн дотор сахилгын хэрэг үүсгэсэн байгууллага, албан тушаалтан, сахилгын хэрэг үүсгэгдсэн шүүгч болон Монгол Улсын шүүхийн ерөнхий зөвлөлд хүргүүлнэ.

31. Сахилгын хорооны шийдвэр нь:

1) шүүгч сахилгын шийтгэл ногдуулсан сахилгын хорооны шийдвэрийг хүлээн авсан өдрөөс хойш 7 хоногийн дотор түүнд гомдол гаргаагүй бол гомдол гаргах хугацаа дууссан өдрийн дараагийн өдрөөс;

2) хэрэв гомдол гаргасан бол сахилгын хорооны шийдвэрийг хэвээр үлдээсэн буюу өөрчилсөн тухай Улсын дээд шүүхийн шийдвэр гарсан өдрөөс эхлэн тус тус хүчин төгөлдөр болно.

32. Сахилгын хорооны хуралдааны тэмдэглэлийг шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга хөтөлж, сахилгын хорооны хуралдаан даргаарч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга гарын үсэг зурж тамга дарна.

Гурав. Сахилгын хорооны шийдвэрт гомдол гаргах, түүнийг хянан шийдвэрлэх

33. Сахилгын хэрэг үүсгэсэн шүүгч, сахилгын хэрэг үүсгэсэн шүүх бүрэлдэхүүн, албан тушаалтан сахилгын хорооны тогтоолыг эс довшоорвол тухайн шийдвэрийг хүлээн авсан өдрөөс хойш 7 хоногийн дотор Улсын дээд шүүхэд гомдол гаргах эрхтэй.

34. Улсын дээд шүүх гомдлыг хүлээн авсан өдрөөс хойш нэг сарын дотор хянан шийдвэрлэнэ.

35. Улсын дээд шүүх сахилгын хорооны шийдвэрийг хянан хэлэлцээд түүнийг хэвээр үлдээх, өөрчлөх, эсхүл хүчингүй болгож сахилгын хэргийг дахин шалгуулж шийдвэрлүүлэх буюу хэргийг хэрэгсэхгүй болгон шүүгчийг цагаатгах шийдвэрийн аль нэгийг гаргана.

36. Шүүгчийн сахилгын хэргийн талаархи Улсын дээд шүүхийн шийдвэр эцсийнх болно.

37. Шүүгч сахилгын шийтгэл хүлээсэн өдрөөс эхлэн нэг жилийн дотор сахилгын шийтгэл дахин хүлээгээгүй бол түүнийг сахилгын шийтгэлгүйд тооцно.

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

1995 оны 1 дүгээр

Дугаар 21

Улаанбаатар

сарын 26-ны өдөр

хот

ДОРЖСҮРЭНГИЙН БАНДИД МОНГОЛ УЛСЫН ГАВЬЯАТ БАГШ ЦОЛ ОЛГОХ ТУХАЙ

Төв, хөдөөгийн ерөнхий боловсролын сургуульд, багш, хичээлийн эрхлэгч, захирлаар сангаачилга, үр бүтээлтэй ажиллаж хэд хэдэн ном бичиж, олон арван шинэ бүтээл оновчтой санал гаргаж сургалт, үйлдвэрлэлд нэвтрүүлэн, багшийн хөдөлмөрийг хөнгөвчлөх, сурагчдын сэтгэхүйг хөгжүүлэх, бие даан сураацах нөхцөлийн хангах, ялангуяа төрөлх болон гадаад хэлний сургалтад оруулж бэйгээ бодитой хувь нэмрийг нь үнэлж Нийслэлийн 10 жилийн 38, 82 дугаар сургуулийн зөвлөх багш Доржсүрэнгийн Бандид Монгол Улсын гавьяат багш цол олгосугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЛЭГЧИЙН
ЗАРЛИГ**

1995 оны 1 дүгээр

Дүгээр 22

Улаанбаатар

сарны 26-ны өдөр

хот

**ШҮРХҮҮГИЙН ЗУЛХУУД МОНГОЛ УЛСЫН
ГАВЬЯАТ БАГШ ЦОЛ ОЛГОХ ТУХАЙ**

Ерөнхий боловсролын дунд сургуульд орос хэлний багшаар удаан жил үр бүтээлтэй ажиллахдаа сурагчдыг оросоор иржж, бичиж сургах шинэ аргыг санаачлан хэрэгжүүлж олон сурах бичиг, сургаат арга зүйн гарын авлагуудыг бичиж туурвин Орос хэл, утга зохиолын багш нарын олон улсын хөлбооды тэргүүн шагнал хүртэж, хот, хөдөөгийн дунд сургуулийн орос хэлний багш нарыг сургаж дэдлагажуулахад оруулж байгаа хувь нэмрийг нь үнэлж Нийслэлийн 4 дүгээр дунд сургуулийн орос хэлний багш Шүрхүүгийн Зулхүүд Монгол Улсын гавьяат багш цол олгосугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

П. ОЧИРБАТ

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЛЭГЧИЙН
ЗАРЛИГ**

1995 оны 1 дүгээр

Дүгээр 23

Улаанбаатар

сарны 26-ны өдөр

хот

**ЖИГЖИДИЙН НЯМЖАВТ МОНГОЛ УЛСЫН
ГАВЬЯАТ БАГШ ЦОЛ ОЛГОХ ТУХАЙ**

Ерөнхий боловсролын сургуульд багш, захирлаар олон жил үр бүтээлтэй ажиллаж, мэргэжлийн өндөр үр чадвар тээмшин заах аргын шинэ хэлбэрүүдийг санаачлан хэрэгжүүлж хүүхдийн сэтгэл бодох амьнасыг хөгжүүлснээр шавь

нар нь математикийн олон улсын болон улсын олимпиадад амжилттай оролцож, хөдөөгийн сургуулиудад анх удаа улсын аварга болж, ерөнхий боловсролын сургуулийн математик сургалтад оруулж байгаа тодорхой хувь нэмрийг нь үнэлж Хөвсгөл аймгийн Мөрөн сумын математик, байгалийн ухааны дунд сургуулийн захирал Жигжидийн Нимжавт Монгол Улсын гавьяат багш цол олгосугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

Ц. ОЧИРБАТ

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИНЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

1995 оны 1 дугаар

Дугаар 24

Улаанбаатар

сарны 26-ны өдөр

ЛОТ

Г. РАДНААБАЗАРТ МОНГОЛ УЛСЫН СОЕЛЫН ГАВЬЯАТ ЗҮТГЭЛТЭН ЦОЛ ОЛГОХ ТУХАЙ

Монголын түүх, соёл, байгалийн сайхныг тусган харуулсан олон зуун нэр төрлийн марк, үнэт цаасны зургийг мөргөжлийн өндөр түвшинд урлан бүтээж, Монгол маркийг дэлхий дэхинд амжилттай сурталчлан үйлдвэрлэх, борлуулах ажлыг олон улсын зах зээлийн эрэлт хэрэгцээнд тохируулан оновчтой, үр ашигтай зохион байгуулж маркийн урлагийг хөгжүүлэхэд оруулж байгаа хувь нэмрийг нь үнэлж «Монгол Марк» компанийн захирал Галбадралын Раднаабазарт Монгол Улсын Соёлын гавьяат зүтгэлтэн цол олгосугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

Ц. ОЧИРБАТ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН
ТОГТООЛ

1994 оны 11 дүгээр

Дугаар 184

Улаанбаатар

сарын 2-ны өдөр

хот

ТОГТООЛЫН ХАВСРАЛТАД НЭМЭЛТ
ОРУУЛАХ ТУХАЛ

Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

«Журам, жагсаалт батлах тухай» Засгийн газрын 1991 оны 9 дүгээр сарын 13-ны өдрийн 260 дугаар тогтоолоор баталсан «Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэхэд зөвшөөрөл олгох журам»-ын хавсралт «Аж асуйн нэгжээс зөвшөөрөлтэйгээр эрхлэн гүйцэтгэж болох үйлдвэрлэл, үйлчилгээний жагсаалт»-д:

«17. Мөрийтэй тоглоомын газар байгуулж—Цагдаагийн ерөнхий газар» гэсэн нэмэлт оруулсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Хууль зүйн сайд

П. ЖАСРАП
Н. ЛУВСАНЖАВ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН
ТОГТООЛ

1994 оны 11 дүгээр

Дугаар 185

Улаанбаатар

сарын 9-ны өдөр

хот

ХЭЛЭЛЦЭЭР БАТЛАХ ТУХАЛ

Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

«Эдийн засаг, техникийн хамтын ажлалаагааны тухай Монгол Улсын Засгийн газар, Бүгд Найрэмдах Индонези Улсын Засгийн газар хоорондын хэлэлцээр»-ийг баталсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Гадаад харилцааны сайд

П. ЖАСРАП
Ц. ГОМБОСҮРЭН

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1994 оны 11 дүгээр

Дугаар 189

Улаанбаатар

сарын 12-ны өдөр

ХОТ

ТҮЙМРИЙН ХОР УРШГИЙГ АРИЛГАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ

Дорнод аймгийн Халх гол, Матад сумын нутагт гарсан хээрийн түймрийн байдалтай газар дээр нь явж танилцсан ажлын хэсгийн дүгнэлт, Дорнод аймгийн Засаг дарга, Хилийн цэргийн удирдах газраас тавьсан хүсэлтийг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Дор дурдсан арга хэмжээг 1994 оны 11 дүгээр сарын 20-ны дотор багтаан авахыг Сангийн сайд Д. Даваасамбуул даалгасугай:

а) Халх гол, Матад сумын нутагт гарсан хээрийн түймрийг унтраахад зарцуулсан болон түймрийн голомтоос малчид, мал сүргийг гаргахад зарцуулах шатахууны үнийг төлөхөд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор Дорнод аймагт 5,0 (таван) сая төгрөгийг 1994 оны төсвийн нөөцөөс гаргаж өгөх;

б) түймрийн голомтоос мал сүргийг гаргах, холбооны шугамыг сэргээх, хилийн хамгаалалтыг зохион байгуулах, зарцуулсан шатахууны зардлыг нөхөхөд нь зориулан Хилийн цэрэгт 1994 оны төсөвт нүү багтаан 20,0 сая төгрөгийг гаргаж өгөх.

2. Энэ тогтоолын 1 дүгээр зүйлд заасан арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах шатахууныг саадгүй олгож байх талаар «Нефть импорт концерн» хувьцаат компанид чиглэл өгч хэрэгжилтэд нь хяналт тавьж ажиллахыг Худалдаа, үйлдвэрийн сайд Ц. Цогтод даалгасугай.

3. Дорнод аймгийн Халх гол сумын нутаг дэхь Халхын голын бетон гүүрийг 1995 оны хавар мөс хайлж, цөн гүрэхээс өмнө засварлаж дуусгах арга хэмжээ авахыг Дэд бүтцийн хөгжлийн сайд Р. Сандагхан, Дорнод аймгийн Засаг дарга Батсүх нарт үүрэг болгосугай.

4. Хилийн холбооны шугамыг яаралтай сэргээж, хил хамгаалалтыг суаруулахгүй байх зохион байгуулалтын бүх талын арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг Батлан хамгаала-

лын сайд Ш. Жадамбаа, Хилийн цэргийг удирдах газрын дарга П. Сүндэн нарт даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Батлан хамгаалаахын сайд
Салгайн сайд

П. ЖАСРАЙ
Ш. ЖАДАМБАА
Д. ДАВААСАМБУУ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1994 оны 11 дүгээр
сарын 30-ны өдөр

Дугаар 194

Улаанбаатар
* хот

ТОГТООЛ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн албаны тухай хууль, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль батлагдсантай холбогдуулан Монгол Улсын Засгийн газраас **ТОГТООХ нь:**

«Заввар батлах тухай» БНМАУ-ын Сайд нарын Зөвлөлийн 1985 оны 9 дүгээр сарын 27-ны өдрийн 237 дугаар тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Хууль зүйн сайд

П. ЖАСРАЙ
Н. ЛУВСАНЖАВ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1994 оны 12 дугаар

сарын 28-ны өдөр

Дугаар 233

Улаанбаатар

хот

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ТАЛААР АВАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ

«Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай хуулийг хэрэгжүүлэх талаар авах зарим арга хэмжээний тухай» Монгол Улсын Их Хурлын 1994 оны 43 дугаар тогтоолыг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тооллого явуулах журам»-ыг 1 дүгээр хавсралтын, «Хувилан олшруулах, загвараар нь бэлэг дурсгалын зүйл бэлтгэх, яшир, дүрс бичлэг, гэрэл зураг авах, мэрк, нл захидал, цомог хийх зориулалтаар түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглах журам»-ыг 2 дугаар хавсралтын, «Улс, аймаг, нийслэлийн хамгаалалтад байх түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын жагсаалт»-ыг 3 дугаар хавсралтын, «Улс, орон нутаг, байгууллагын хамгаалалтад байх түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах журам»-ыг 4 дүгээр хавсралтын, «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэх журам»-ыг 5 дугаар хавсралтын, «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах сангийн дүрэм»-ийг 6 дугаар хавсралтын, «Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг адаршуулах, урамшуулах журам»-ыг 7 дугаар хавсралтын ёсоор тус тус баталсугай.

2. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах, сэргээн засварлах, судалж шинжлэх, сурталчлахад шаардагдах хөрөнгийн эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх зорилго бүхий «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах сан»-г 1995 оны 1 дүгээр улиралд багтаан байгуулахыг Соёлын сайд Н. Энхбаярт, төсвийн нийт зардлыг хэмнэх, орлого нэмэгдүүлэх замаар эх үүсвэрийг нь гаргаж 50 сая төгрөгийг тус санд оруулахыг Сангийн сайд Д. Даваасамбуу, Соёлын сайд Н. Энхбаяр нар тус тус даалгасугай.

3. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай Монгол Улсын хууль батлагдсан болон энэ тогтоол гарсантай

холбогдуулан «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах арга хэмжээний тулай» Сайд нарын Зөвлөлийн 1971 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн 420, «Заавар батлах тухай» 1971 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн 421 дүгээр тогтоолыг тус тус хүчингүй болгонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Соёлын сайд

Сэлэнгийн сайд

П. ЖАСРАН

Н. ЭНХБАЯР

Д. ДАВААСАМБУУ

Засгийн гэдэгийг 1994 оны 233 дугаар тогтоолын 4 дүгээр хавсралт

ТҮҮХ, СОЕЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ТООЛЛОГО ЯВУУЛАХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэсэл

1. Улсын бүртгэл-мэдээллийн санд бүртгэсэн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тооллого явуулахтай холбогдсон үйл ажиллагааг зохицуулахад энэхүү журмыг дагаж мөрдөнө.

2. Тооллого явуулах зорилго нь төрөөс түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүрэн бүтэн байдалд хяналт тавих, тэдгээрийн түүх, соёл, шинжлэх ухааны ач холбогдлыг тодорхойлох, хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах, улсын бүртгэл-мэдээллийн сангийн бүрдээд дүгнэлт гаргах, шинэчлэн байжуулах бодлогыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх үндэслэлийг тогтооход оршино.

Хоёр. Тооллогыг явуулах, тооллогын комиссыг байгуулах

3. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлд улсын бэлэн аж ахуйн нэгж, байгууллагын тооллого (шаашид «тооллого» гэнэ) явуулна.

4. Улсын тооллогыг 4 жил тутам, аж ахуйн нэгж, байгууллагын тооллогыг 2 жил тутамд тус тус явуулна.

5. Тооллогыг улсын бэлэн аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн комисс, аж ахуйн нэгж, байгууллагын комисс тус тус эрхлэн гүйцэтгэнэ.

6. Тооллогын тайлан, бүртгэл, түүний өн дарааллын товчоогийн бүртгэлийг тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйл харьяанд нь байгаа бүртгэл-мэдээллийн санд хадгална.

7. Улсын тооллогын комисс (иашид «улсын комисс» гэнэ)-ын бүрэлдэхүүнийг Соёлын сайд, аймаг, нийслэл, сум дүүргийн тооллогын комиссын бүрэлдэхүүнийг тухайн шатны Засаг дарга тус тус батална.

8. Улсын комиссын бүрэлдэхүүнд Соёлын яам, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн соёл урлаг, шинжлэх ухааны асуудал хариуцсан ажилтан, холбогдох мэргэжлийн хүмүүсийг оруулна.

9. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын тооллогын комиссын бүрэлдэхүүнийг тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллагын захирал (дарга)-ын шийдвэрээр томилно.

10. Улсын болон аж ахуйн нэгж, байгууллагын тооллогын комиссыг байгуулсан шийдвэрт тооллогын ажил эхлэхдүүсэх хугацааг тодорхой заана.

11. Тооллогын хугацаанд тооллогын комиссын гишүүдийг үндсэн ажлаас нь түр чөлөөлж, цалинг үндсэн байгууллага олгоно.

12. Улсын болон аж ахуйн нэгж, байгууллагын тооллогын комисс дараахь шаардлагыг биелүүлэх үүрэгтэй:

а) тооллогыг комиссын гишүүдийн 80-аас доошгүй хувийн бүрэлдэхүүнтэйгээр явуулах;

б) комиссын гишүүд түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хадгалж байгаа байранд нэгэн зэрэг орж, гарах бөгөөд байрнаас гарсан тухай бүр уг байрыг дандаж битүүмжлэн үлдээж байх;

в) тооллогын явцад түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөлийг сайжруулах, илэрсэн зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авахуулах.

13. Улсын болон аж ахуйн нэгж, байгууллагын тооллогын комисс түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тооллого явуулахдаа дараахь журмыг баримтална:

а) Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байгаа бүх түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зэрэглэл харгалзахгүйгээр тооллогод бүрэн хамруулах;

б) тооллогыг түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл-мэдээллийн сангийн бүртгэл, өмнөх тооллогын үндсэн бүртгэлд үндэслэж явуулах, шаардлагатай бол бусад материалтай танилцах;

в) тооллогын үед гадаадад байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйлээс бусад дурсгалт зүйл бүрийг бичлэн шалган үзэж тоолох;

г) тооллогын явцын талаар өдөр тутам тэмдэглэл хөтлөх,

д) улсын тоололгоор үндсэн бүртгэлийн бичлэгт их хэмжээний засвар, өөрчлөлт гарсан тохиолдолд уг бичлэгийг шинээр үйлдэх;

е) улсын болон аж ахуйн нэгж, байгууллагын тоололгоор үндсэн бүртгэлд «тоолов . . . он» гэсэн тэмдгийг тооллогын комиссын нарийн бичгийн дарга хариуцан тавих;

ж) шинж төрх нь өөрчлөгдөн гэмтэж болзошгүй түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг тоолохдоо дүрс бичлэг хийх, эсвэл гэрэл зургийг нь авах.

14. Комисс нь өмнөх тооллогын бүртгэлд түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг доторхойлсон бичлэгт найруулгыг нь сайжруулах зорилгоор засвар хийж болно. Харин түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн үндсэн төрх, чанарыг зассан үг найруулгыг хэвээр үлдээнэ. Хуучин бүртгэлийн алдаа, зөрүүг нотолсон тайлбарыг тэмдэглэлд тусгаж бүртгэлд залруулна.

15. Тооллогын үед түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг төрөлжүүлэн ангилал, дугаар хадах, жижиг засвар хийх, байр орчныг тохижуулах ажлыг өмчлөгч, эзэмшигч хариуцан зохион байгуулна!

16. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг дахин үнэлэх шаардлагатай бол түүний зэрэгдэл, тооллогын үеийн олон улсын болон зах зээлийн үнэ, ханш, даатгалын үнэлгээг үндэслэн улсын тооллогын комисс санал гаргана.

17. Шаардлагатай гэж үзвэл Соёлын яамны санаачилгаар түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тооллогыг харьяалал, хугацаа харгалзахгүйгээр явуулаж болно.

Гурав. Тооллогын дүнг тайлагнах

18. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тооллогын дүнг дазаахь байдлаар тайлагснана:

а) аж ахуйн нэгж, байгууллага тооллогын ажил дууссанаас хойш 30 хонсгт багтаан сум, дүүргийн Засаг даргад;

б) аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тооллогын ажил дууссанаас хойш 3 сарын дотор сум, дүүргийн тооллогын нэгдэн дүнг гэрээж Соёлын яаманд;

в) Соёлын яам аймаг, нийслэлийн тооллогын дүнг 6 сарын дотор нэгтгэн дүнгээ хэлэлцээд Засгийн газарт.

19. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тооллогын тайлан гараахь хэсгээс бүрдэнэ:

а) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүрэн бүтэн байдал, хадгалалт, хамгаалалт, бүртгэл-мэдээллийн сангийн бүрдүүлэлт, байжуулалт, цаашид анхаарах болон авч хэрэгжүүлэх ярга хэмжээнийг тухай саналыг тусгасан нэгтгэх дуудлага, тооллогын комиссын акт;

б) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тооллогын бүртгэл (батлагдсан маягтын дагуу);

в) элдэрч гэмтсэн, устсан түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн жагсаалт, тэдгээрийн гэмтэж устсан шалтгааныг тогтоосон акт;

г) гэмтсэн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг сэргээн засварлах, хамгаалахтай холбогдсон зардлын тооцоо.

20. Тооллогын комисс тооллогын шинэчилсэн бүртгэлийг 3 хувь үйлдэн тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйл хариулидаг нь байгаа бүртгэл-мэдээллийн санд болон эзэмшигчид тус бүр 1 хувийг үлдэнэ.

21. Тооллогын комиссын аятад комиссын гишүүд, эзэмшигч гарын үсэг зурснаар хүчин төгөлдөр болно.

11-20/2
— 11

Засгийн газрын 1994 ойн 233 дугаар тогтоолын 2 дугаар хэсгээс

**ХУВИЛАН ОЛШРУУЛАХ, ЗАГВАРЛААР НЬ БЭЛЭГ
ДУРСГАЛЫН ЗҮЙЛ БЭЛТГЭХ, КИНО, ДҮРС
БИЧЛЭГ, ГЭРЭЛ ЗУРАГ АВАХ, МАРК, ИЛ
ЗАХИДАЛ, ЦОМОГ ХИЙХ ЗОРИУЛАЛТААР ТҮҮХ,
СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ЭХ БҮТЭЭЛИЙГ
АШИГЛАХ ЖУРАМ**

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг хувиалан олшруулах, загвараар нь бэлэг дурсгалын зүйл бэлтгэх кино, дүрс бичлэг, гэрэл зураг авах, марк, ил захидал, цомог хийх зориулалтаар ашиглахад энэ журмыг дагаж мөрдөнө.

2. Энэ журмын зорилго нь түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг анхных нь төрх байдлаар хадгалж хамгаалахад оршино.

3. Энэ журмыг түүх, соёлын дурсгалт зүйлтэй харьцаж буй бүхий л аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн дагаж мөрдөнө.

Хоёр. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг ашиглах зөвшөөрөл олгох, гэрээ байгуулах

4. Хувиалан олшруулахаар хуулбарлах, засвараар нь бэлтгэж дурсгалын зүйл бэлтгэх, кино, дүрс бичлэг, гэрэл зураг авах, мэрж, нл захидал, цомог хийх (цаашид «бэлтгэж дурсгалын зүйл бэлтгэх, зураг авах, хуулбар, цомог хийх» гэнэ) зориулалтаар түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглах зөвшөөрлийг дараахь журмаар олгоно:

а) бэлтгэж дурсгалын зүйл бэлтгэх, зураг авах, хуулбар, цомог хийхэд түүх соёлын хосгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглуулах зөвшөөрлийг Соёлын яам олгоно;

б) бэлтгэж дурсгалын зүйл бэлтгэх, зураг авах, хуулбар, цомог хийх зориулалтаар түүх, соёлын ердийн дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглуулах зөвшөөрлийг тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эзэмшигч, өмчлөгч аж ахуйн нэгж, байгууллага олгоно.

5. Иргэн өөрийн эзэмшил, өмчлөлд байгаа түүх, соёлын ердийн дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг бэлтгэж дурсгалын зүйл бэлтгэх, зураг авах, хуулбар, цомог хийх зориулалтаар бусдад ашиглуулж болно.

6. Бэлтгэж дурсгалын зүйл бэлтгэх, зураг авах, хуулбар, цомог хийх зориулалтаар түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглах хүсэлтээ аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн энэ журмын 4 дүгээр зүйлд заасан зөвшөөрөл олгогчид гаргана.

7. Хүсэлтэд дараахь асуудлыг тусгасан байна:

а) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглах зорилго;

б) ашиглах хугацаа, арга технологи;

в) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийн анхных нь төрх байдал, хэлбэр дүрс, чанарыг өөрчлөхгүй, гэмтээхгүй байх талаар хүлээх үүрэг;

г) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглан бэлтгэж дурсгалын зүйл, кино, дүрс бичлэг, нл захидал, цомог зэргийг хийснээр олох орлогын тооцоо;

д) эх бүтээл ашигласны төлбөрийн талаархи санал, дө­лөх хугацаа, нөхцөл.

8. Зөвшөөрөл олгогч хүсээнийг хүлээн авснаас хойш 14 хоногт багтаан уг асуудлыг шийдвэрлэнэ. Хэрэв зөвшөөрөл олгоогүй бол шалтгааныг шийдвэртээ тодорхой эзэн.

9. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглах тухай гэрээг зөвшөөрөл олгогчтой байгуулна.

10. Гэрээнд дараахь асуудлыг тусгана:

а) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашиглах зорилго, нөхцөл, болзол, хэрэглэх материал, техник хэрэгсэл;

б) ашиглагч, зөвшөөрөл олгогчийн хүлээх хариуцлага;

в) ашиглуулах түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийн нэр төрөл, тоо хэмжээ, хэрэглэх хугацаа;

г) түүх соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээл ашигласны төлбөрийн хэмжээ, төлөх хугацаа, болзол;

д) мийсэн хуулбарыг тавих таних тэмдэг.

11. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг ашигласнаас болон бэлэг дурсгалын зүйл, кино, дүрс бичлэг, ил захидалаа цомог зэргийг хийснээс олох орлогоос төлөх шимтгэлийн хэмжээг Сангийн яам, Соёлын яам хамтран тогтооно.

Гурав. Хуулбар хийхэд тавих шаардлага.

12. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлээс хуулбар хийх аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн дараахь шаардлагыг биедүүлэх үүрэгтэй:

а) гэрээний заалтыг чанд мөрдөж, түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг зөвхөн зориулалтын дагуу ашиглах;

б) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эхийг гэмтээх, чанарыг алдагдуулахгүй байх арга технологийг хэрэглэх;

в) хуулбарыг ямар материалаар, юунд зорьж, хэзээ хэдэн хувийг, яаж хийсэн тухай тайлан бичиж гэрээ зургийг хавсарган тухайн түүх, соёлын дурсгалыг харьяалэх бүртгэл-мэдээллийн санд, хуулбар хийсэн хэв, түүнтэй адилгах бусад зүйлийг уг дурсгалт зүйлийг өмчлөгч, эзэмшигчид өгч хадгалуулна.

13. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн хуулбар нь эх бүтээлээс материалын хувьд өөр байхаас гадна гол бус хэсэгтэй «хуулбар» гэсэн таних тэмдэг, дугаартай байна.

14. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн музей, үзэсгэлэнгийн үзмэрийн зориулалттай хуулбар нь эх бүтээлтэйгээ ижил хэмжээтэй байна.

15. Бэлэг дурсгалын бэлэн худалдааг прижланы зориулалттай зүйлийн хуулбарыг эх бүтээгээс нь өөр хэмжээгээр хийж болно.

16. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээгээс хуулбар анхдаг дараахь үйл өмчлөлийг хориглоно:

а) эх бүтээлийг гэмтээх, түүнд хортойгоор нэгдүүлэх материал, арга, технологийг хэрэглэх;

б) эх бүтээгээс хуулбарыг зориудаар өөрчлөх;

в) хуулбараас дахин хуулбар хийх.

Даран, Кино, дүрс бичлэг, гэрэл зураг авахад

17. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг кино, дүрс бичлэг, гэрэл зураг авах зориулалтаар ашиглахад дараахь шаардлагыг биелүүлэх үүрэгтэй:

а) нэмэлт гэрэл хэрэглэх, байрнаас нь хөдөлгөх, зөөж тээвэрлэх ажил явах тохиолдолд түүх, соёлын хөстгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлд Соёлын яамнаас, ердийн дурсгалт зүйлд тухайн зүйлийг эзэмшигч, өмчлөгчөөс зөвшөөрөлд авах;

б) гэрэл зургийн бүх төрлийн эх хальсыг өмчлөгч, эзэмшигчдэд нь буцаан өгч халгалуулах;

в) зураг авах ажлыг өмчлөгч, эзэмшигчийн оролцоотойгоор, түүний хяналтын дор түйшээгэх.

18. Кино, дүрс бичлэг, гэрэл зураг авахдаа тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн үлдсэн төрх хэлбэр, чанарт сөрөг нөлөөлөх арга хэрэглэхийг хориглоно.

19. Марк, нл захидал, номог хийх зорилгоор зураг авагч нь энэ журмын 17, 18 дугаар зүйлд зөвшөөрөл шаардлагыг биелүүнэ.

Тав. Бусад зүйл

20. Хөстгүй үнэт, үнэт зүйлийн эх бүтээлийг энэ журамд шаард зориулалтаар ашиглуулахад хөндлөнгийн этгээдийг эзвэл оролцуулж хяналт тавиулаа. Хөндлөнгийн этгээд нь галаадын иргэн, дэл нэгэн байгууллагын төлөөлөгч байж болно.

21. Бэлэг дурсгалын зүйл бэлтгэх, зураг авах, хуулбар, номог хийх зориулалтаар түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг ашиглахдаа аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн гэрээний шаалтыг зөрчиж, тэдгээрийн хэлбэр дүрс, чанарт сөрөг нөлөө үзүүлэх үйл ажиллагаа явуулбал тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг өмчлөгч, эзэмшигч тэдний үйл ажиллагааг югсоож, олгосон зөвшөөрлөө хүчингүй болгож болно.

22. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг энэ журамд заасан зорнуулалтаар ашиглахдаа гэж буруу үйл ажиллагааны улмаас тэдгээрт гэмтэл, хохирол учруулбал холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хохорилыг нөхөн төлөх үүрэг хүлээнэ.

Засгийн газрын 1994 оны 233 дугаар тогтоолын 4 дүгээр хавсралт

УЛС, ОРОН НУТАГ, БАЙГУУЛЛАГЫН ХАМГААЛАЛТАД БАЙХ ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ ХАМГААЛАХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1. Улс, орон нутаг, байгууллагын хамгаалалтад байх түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн жагсаалтад орж, түүх соёлын дурсгалт зүйлийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд бүртгэгдсэн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалахад энэхүү журмыг дагаж мөрдөнө.

2. Журмын зорилго нь түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хадгалах, хамгаалахтай холбогдсон үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулж, тэдгээрийг бүрэн бүтэн байлгах нөхцөлийг хангах, гэмтээх, үрэгдүүлэх, төрх байдлыг нь өөрчлөхөөс сэргийлэхэд оршино.

3. Энэхүү журмыг холбогдох аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдээр дагаж мөрдүүлэх ажлыг зохион байгуулах, хяналт тавих үүргийг Соёлын нам, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нар хариуцан гүйцэтгэнэ.

Хоёр. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалахад тавих шаардлага

4. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг өмчлөгч, эзэмшигч аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн нь «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай Монгол Улсын хууль»-д зааснаас гадна дараахь нийтлэг шаардлагыг биелүүлэх үүрэгтэй:

а) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг төрх байдал, чанар, онго үзэмжийг нь хадгалж чадахуйц байр, үзэмэрийн танхим,

сан хөмрөгт байрлуулах, хадгалалтын зохих нөхцөл (агаар, чийг, дулаан, гэрэл гэх мэт)-ийг хангах;

б) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг тавьсан үзэмэрийн тэнхлэм, сан хөмрөгийн байрны нонх, хаалга, тагт, шат зэргийг гадны аливаа нөлөөлөлд өртүүлэхгүй байх, гал түймэр, усны аюулаас хамгаалах нөхцөл шаардлагыг хангахуйцаар тоногложсон байх;

в) өөрийн өмч, эзэмшилд байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зохих хууль тогтоомжид заасны дагуу сэргээн засварлах арга хэмжээг байнга авч байх.

5. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай Монгол Улсын хуулийн 16 дугаар зүйлийн 6, 7-д заасны дагуу түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах зорилгоор эргэн тойронд нь хамгаалалтын бүс тогтоох, хашаа босгох, найз, самбар, шон, тэнх тэмдэг хийж тэнх ажлыг сууц, дүүрэг, бүтэйн Засаг дарга, холбогдох аж ахуйн нэгж, байгууллага, хариуцан гүйцэтгэхийн зэрэгцээ түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг нутгийн иргэдэд гэрээгээр хариуцуулан өгөх замаар тэдгээрийг эндэж сүйтгэх, төрх байдлыг нь өөрчлөхөөс сэргийлэх, төрх байдлынх нь талаар мэргэжлийн байгууллагаар дүгнэлт гаргуулж, тэдний заавар, зөвлөмж, аргачлалын дагуу сэргээх арга хэмжээ авч байна.

6. Хамгаалалтын бүсэд газар шорооны ажид хийх, цахилгааны шугам, яндан хоолой тавих зэргээр газрыг нь хөндөх үйл ажиллагаа явуулах тохиолдолд хариуцсан байгууллага, албан тушаалтнаас зөвшөөрөл авна.

7. Хамгаалалтын бүсэд энэ журамд зааснаас бусад бонцга, байгууламж барих, түүх, соёлын дурсгалт зүйлд хөнгөрөл учруулахуйц үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно.

8. Түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийг хамгаалах талаар тухайн шатны Засаг дарга дараахь ажлыг ихэнх байгуулна:

а) тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах, тайтгын хяналт тавих ажлыг тодорхой байгууллага, албан тушаалтанд хариуцуулах, шаардлагатай бол харуул хамгаалалттай болгох;

б) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалахтай холбогдсон хөрөнгийн эх үүсвэрийг сонц нутгийн төсөвт тусгуулан зарцаж байх;

в) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах талаар олон

нийтийн идэвх санаачилгыг өрнүүлэх, судалж сурталчлах ажлыг зохион байгуулах;

г) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтын талаар дээд шатны Засаг дарга, Соёлын яаманд зохих журмын дагуу тайлагних.

9. Түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийг хамгаалах талаар аж ахуйн нэгж, байгууллага энэ журмын 4 дүгээр зүйлд дурдсанавс гадна дараахи арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ:

а) түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийг тусгай зориулалтын сая, байранд байгаж харуулгч, харуул хамгаалалтын хүмүүсээр өдөр тутам хүлээлгүүлж, бүртгэл хөтлүүлж байх;

б) түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийн өнгө үзэмжийн талаар лабораторийн дүгнэлтийг 3 жил тутам гаргуулж байх.

10. Түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах, бэлдэшгүй нилөөдлөөс сэргийлэх зорилгоор Соёлын яам, эсвэл аймэг, нийслэлийн Засаг дарга санаачлан уг зүйлийн өмчлөгч, эзэмшигчид нь заавар, зөвлөмж өгч болно.

11. Түүх, соёлын ердийн дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах, сэргээн засварлах асуудлаар тухайн шатны Засаг дарга уг дурсгалт зүйлийг өмчлөгч, эзэмшигчид нь заавар, зөвлөмж өгч болно.

12. Энэ журмын 10, 11 дүгээр зүйлүүдэд заасны дагуу өрсөн заавар, зөвлөмжийг өмчлөгч, эзэмшигч биелүүлдэгүйн, эсвэл хэрэгжүүлэх чадваргүй бол Соёлын сайд буюу тухайн шатны Засаг даргын ишлэлээрээ ажлын хэсэг (ажилтан)-ийг томилж, уг дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах арга хэмжээг агахуулж өмчлөгч, эзэмшигчид нь мэдэгдэнэ. Ишвардлагатай гэж үзвэл тухайн дурсгалт зүйлийг нэргэжлийн аж ахуйн нэгж, байгууллагад зохих журмын дагуу шилжүүлэн өгч хадгалуулж болно.

13. Энэ журмын 12 дугаар зүйлийн дагуу томилогдсон ажлын хэсэг (ажилтан) нь түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах арга хэмжээг агаж, түүнийг нэргэжлийн байгууллагад шилжүүлэхдээ тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг өмчлөгч, эзэмшигчийн санхүү, хүсэлтийг хүндэтгэн үзэх үүрэгтэй.

14. Энэ журмын 10—12 дугаар зүйлд заасан заавар, зөвлөмжийн дагуу арга хэмжээг зөвхөнтэй хэлбэгдөж гарах зард-

лыг сөндүүжүүлэх эх үүсвэрийг тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн хамгаалалтыг хариуцсан байгууллага хариуцан шийдвэрлүүлнэ.

15. Бүртгэл мэдээллийн сөнд бүртгэгдсэн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг өмчлөгч нь уг зүйлийг эвдэх, гэмтгэх зэргээр хайр гамгүй хандсан байвал Монгол Улсын Иргэний зуульд эзэсэн нөхцөл, журмын дагуу түүнийг төрийн өмчид шилжүүлэн авна.

16. Түүх, соёлын хөстүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлээ төрийн хамгаалалтад авахуулахыг хүссэн өмчлөгч, эзэмшигч нь уг дурсгалт зүйлийг улсад худалдах, бэлэглэх, эсвэл эрдэмтсийн сан, улсын музейд халгалуулах саналаа хамгаалалт хариуцсан байгууллага, албан тушаалтанд тавьж болох бөгөөд уг саналыг хүлээн авсан байгууллага, албан тушаалтан 30 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэнэ.

17. Түүх, соёлын хөстүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлд хортой нөмөө үзүүлэх нөхцөл бүрээдсэн болон хохирол учирсан тохиолдолд хамгаалалтыг хариуцсан байгууллага, албан тушаалтан эсхлэх арга хэмжээ авна.

18. Түүх, соёлын дурсгалт зүйл устах, эвдрэх аюулд орсон болон онцгой бусад тохиолдолд Шинэжлэх ухаан, боловсрол, Соёлын яамны хамтарсан шийдвэрээр түүний байршлыг өөрчилж болно. Ингэхдээ «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэх журам»-ыг дагаж мөрдөнө.

19. Түүх, соёлын дурсгалт барилга, байгууламжийг өмчлөгч, эзэмшигч нь түүнийг аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдэд гэрээгээр ашиглуулж болно.

20. Хамгаалалтад байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн халгалаат, хамгаалаат, ашиглалтын байдлыг шаардлагатай үед эрх зүйн хамгаалалтыг хариуцаж буй байгууллага, албан тушаалтан шалгаж болох ба Соёлын яамнаас 4 жилд нэг удаа гавар дээр нь шалгалт хийнэ.

21. Түүх, соёлын үз хөдлөх дурсгалт зүйл дээр зар сурталчлалгаа, таних тэмдэг байрлуулах, элдэв бичээс бичих болон анхны төрх байдлыг өөрчлөх аливгаа үйлдэл хийхийг хориглонг.

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ ЗӨӨЖ ТЭЭВЭРЛЭХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1. Улсын бүртгэл-мэдээллийн санд бүртгэгдсэн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах, ашиглах, шинэжүүлэн байрлуулах зорилгоор зөөж тээвэрлэхэд энэхүү журмыг дагаж мөрдөнө.

2. Төрийн өмчид байсан түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт зөөж тээвэрлэх асуудлыг өмчлөгч, эзэмшигч нь хариуцан гүйцэтгэнэ.

3. Түүх, соёлын хөстүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийг Соёлын яамны, ердийн дурсгалт зүйлийг тухайн дурсгалт зүйлийг өмчлөгч, эзэмшигчийн зөвшөөрлөөр тус тус зөөж тээвэрлэнэ.

Хоёр. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэхэд бэлтгэх

4. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэхийн өмнө уг зүйлийн тухайн үеийн чанар, байдлыг талаар тодорхойлолт бичнэ. Шаардлагатай бол нэвэрлэх, бэхжүүлэх, сэргээн засварлах арга хэмжээ авна.

5. Үнэт металл болон эрдэнийн үнэт чулуугаар хийсэн түүх, соёлын дурсгалт зүйл, археологийн үнэт олдвор зэрэг хөстүй үнэт дурсгалт зүйлийг жигнэж хэмжихийн хамт шаардлагатай бол дүрс бичлэг хийх буюу тэрэл зургийг нь авна.

6. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн салах хэсгийг тусад нь боож, гэмтэлээс сэргийлэх арга хэмжээ авна.

7. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн жин, өвөр хэмжээнд тохируулан гадаад орчны (халуун, хүйтэн, чийг зэрэг) хийгээд бусад сөрөг нөлөөллөөс хамгаалсан хайрцаг, саванд хийж битүүмжилнэ.

8. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг гадаа, ил газар савлаж боохыг хориглоно.

9. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хийсэн хайрцаг, сав бүр дээр илгээгч, хүлээн авагчийн хаяг, болгоомжтой хандахыг сануулсан тэмдэг тэмдгийг бичнэ.

10. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг савлах, боох ажлыг эзэмшигч буюу түүний итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч хариуцан гүйцэтгэнэ.

11. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг савлаж боожон тухай акт үйлдэж мэд нэвтрүүлэх бол гаалийн тэмдэг, дотоод эзэмшигчийн тэмдгийг хайрцаг, сав баглаанд дарна.

12. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зөөж, тээвэрлэхийн өмнө түүнийг үнэлж даатгалын байгууллагад даатгуулсан байна.

Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тээвэрлэлтийн даатгалын үнэлгээг мэргэжлийн байгууллага тогтооно.

Гурав. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэх

13. Эзэмшигч, тээвэрлэгч, хүлээн авагч, зуучлагч нар түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэх нөхцөлийн талаар гэрээ байгуулж, дурсгалт зүйлийг өөр хоорондоо хүлээлцэх бүртгээ акт үйлдэнэ.

Гэрээнд түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг тээвэрлэх нөхцөл, шаардлага, хугацаа, даатгалын үнэ, даатгал төлөх байгууллага, гэмтээсэн буюу үрэгдүүлсэн тохиолдолд хүлээх хариуцлага зэргийг тодорхой тусгана.

14. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг шаардлага хангасан тээврийн хэрэгслээр зөөж тээвэрлэх бөгөөд хайрцаг, сав боодол бүрийг битүүмжилсэн байна.

15. Тээвэрлэгч, хүлээн авагч талууд зөөж тээвэрлэн ирсэн зүйлийг сав боодлын тэмдгээр хүлээлцэж, шаардлагатай бол сав боодлыг задлан нэгбүрчлэн шалгаж бүртгэнэ.

16. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэх үед эзэмшигч, хүлээн авагч, эсвэл тэдний итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч дагаадана. Шаардлагатай бол хамгаалалтын ажилтан дагалдауулж болно.

17. Зөөж тээвэрлэх үед түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг гэмтээсэн буюу дутагдуулсан байвал хохирлыг буруутай этгээд ариутгах арга хэмжээ авах бөгөөд шаардлагатай бол «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай хууль»-д заарсны дагуу эрх зүйн хамгаалалтыг хариуцсан этгээд хуулийн байгууллагад хандана.

18. Зөөж тээвэрлэж амьрсан түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн сав боодлыг 3 хоногийн дотор задалж ашиглагчид хүлээлгэн өгнө.

19. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг ил задгай зөөж тээвэрлэхийг хоригдоно.

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДҮРСГАЛТ ЗҮЙЛНИЙГ ХАМГААЛАХ САГИЙН ДҮРЭМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг судалж шинжлэх, хадгалж хамгаалах, сэргээн засварлах, сурталчлах хөрөнгийн эх үүсвэр бий болгохтой холбогдсон тодорхой төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх зорилгоор Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах сан (цаашид «сан» гэнэ) байгуулах, түүний үйл ажиллагааг зохицуулахад энэ дүрмийг дагаж мөрдөнө.

2. Сан нь Монгол Улсын Соёлын иамны дэргэд байх бөгөөд сангийн хөрөнгийн ашиглалт, зарцуулалтын байдлаар Соёлын иам, Сангийн иам хамтран даналт тавьж, ерөнхий чиглэл, удирдамжаар хангаж ажиллана.

3. Сангийн хөрөнгийг ашигуулах, зарцуулалтын дагуу үр дүнтэй ашиглах, захиран зарцуулах асуудлыг хариуцаж өдөр тутмын үйл ажиллагааг нь удирдах үүрэг бүхий Сангийн захирал (орон тооны бус)-ыг Соёлын сайдын тушаалаар томилно.

4. Сангийн үйл ажиллагааг зүй зохистой явуулах, түүх, соёлын дурсгалыг сэргээн засварлах төсөл сонгон шалгаруулах, хөтөлбөр, төсөлд үнээлэлт, дүгнэлт өгөх, түүнийг санхүүжүүлэх, түүх, соёлын дурсгалыг бүртгэх, судалж шинжлэх, хадгалж хамгаалах, сэргээн засварлах, сурталчлах болон соёлын жуулчлалын хэтийн бодлого боловсруулах зэрэг зарчмын асуудлаар шийдвэр гаргахад туслэх үүрэг бүхий Сангийн орон тооны бус зөвлөлийг байгуулан ажиллуулж болно. Сангийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, түүний ажиллах журмыг Сангийн захирлын тушаалаар баталж мөрдүүлнэ.

5. Сангийн ажиллагчдын орон тоо, үйл ажиллагааны зардлыг Соёлын сайд Сангийн сайдтай тохиролцон тогтооно.

6. Сан нь зөвлөх журмаар хийгдсэн тэмдэг, албан ёсны хэлтэмэл хуудас хэрэглэж, банкнд хариуцах данстай байна.

Хоёр. Сангийн хөрөнгийг бүрдүүлэх, зарцуулах

7. Сангийн хөрөнгө дараахь эх үүсвэрээс бүрдэнэ:

д) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эх бүтээлийг «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай Монгол Улсын хууль»-ийн 9 дүгээр зүйлийн 5-д заасан зориулалтаар ашиг, дуулины болон бэлдэ дурсгалын зүйл, кино, дүрс бичлэг, гэрээ зураг, марк, нл захидал, номог хийлгэснээс орох орлого;

б) улсын төслийн хөрөнгө;

и) банкны зээл;

г) соёлын жуулчлалаас орох орлого;

д) аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдээс түүх, соёлын дурсгалыг хамгаалах, сэргээн засварлахад зориулан өгсөн хандив, тусламж;

е) түүх, соёлын дурсгалыг сэргээн засварлах, хамгаалахад зориулан гаднад орон, олон улсын байгууллага, гаднахи иргэдээс өгсөн хандив, буцалтгүй тусламж;

ж) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн үзэсгэлэн, дуудлагын худалдаа, сурталчилгаа зохион байгуулах, хөрөнгөө зүй зохицотой байршуулж эргэлтэд оруулах зэрэг бизнесийн чаргертэй үйл ажиллагааг ивуулснаас олох орлого;

з) орлогын бусад эх үүсвэр.

8. Сангийн хөрөнгийг бүрдүүлсэн эх үүсвэр, Сангийн зөвлөлийгс гаргасан үнэлэмт, дүгнэмт, түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн үнэ, зэргэлэл, төслийн үр ашиг, ач холбогдлыг хэргэлсэн сангийн хөрөнгийг дараахь арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд зориулан зарцуулах:

а) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг сэргээх засварлах төсөл хэрэгжүүлэх;

б) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг сэргээх засварлах төрөл бүрийн мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх, давтан сургах;

в) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлэх;

г) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг сурталчилсан кино, дүрс бичлэг хийх, ном, нл захидал, танилцуулга, номог хэвлүүлэх;

д) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг гаднадад сурталчлан танилцуулах, үзэсгэлэн гаргах арга хэмжээ зохион байгуулах;

е) археологийн малгаат, судалгаа, шинжилгээ хийх ажлыг мэргэжлийн холбогдох байгууллагад захиалан гүйцэтгүүгдэх, олдворыг зохиж журмаар бүртгэж музей, эрдэнэсийн санд шилжүүлэх;

ж) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хадгалж хамгаалах,

сэргээн засварлахад зайлшгүй шаардлагатай төвөг төхөөрөмж, материалыг олж бэлтгэхэд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;

з) соёлын жуулчлалыг үүсгэн хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;

и) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хадгалж хамгаалахад дорвитой хувь нэмэр оруулсан эж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг алдаршуулах, урамшуулах.

Гурав. Сонгон шалгаруулах төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх

9. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах, сэргээн засварлах, сурталчлахтай холбогдсон төсөл, хөтөлбөрийг өрсөлдүүлж сонгон шалгаруулна. Төсөл, хөтөлбөрийг өрсөлдүүлж сонгон шалгаруулах, шалгарсан төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх журмыг Соёлын сайд баталж мөрдүүлнэ.

10. Сонгон шалгаруулсан төсөл, хөтөлбөрийг захиалагч, гүйцэтгэгч болон сангийн хсэрөнд байгуулсан гэрээг үндэслэн санхүүжүүлнэ.

11. Гэрээнд захиалагчид тавьсан шаардлага, гүйцэтгэгчийн хүлээх хариуцлага, санхүүжүүлэх зэрчим, үе шат, хугацаа, үр дүнг тооцох журам болон хэзэнийг эргэж төлөх хугацаа, хэзэнийг хүү зэрэгийг тодорхой тусгасан байна.

12. Захиалагч, гүйцэтгэгч болон сангийн захиргаа нь баталсан гэрээгээ тогтоосон хугацаанд хамтран дүгнэж санхүүжилтийн үр дүнгийн тооцоо хийж байхын хамт уг төсөл, хөтөлбөрийг нөлөөлсөн хэмжээгээр хэрэгжүүлж биелүүлсэн нөхцөлд санхүүжилтийн үйл ажиллагааг дуусгавар болгоно.

13. Сан нь эрх бүхий зохих байгууллагын хяналтын дор дуулиар хоригсласгүй бизнесийн үйл ажиллагаа явуулах, сангийн хөрөнгийг ашигтай байрлуулах зэргээр хөрөнгөө аргажуулах арга хэмжээ авч байна. Сан нь тухайн жилд хуримтлуулсан орлогынхоо 75 хувиас илүүгүй хэсгийг энэ дүрмийн 8 дугаар зүйлд заасан арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд зарцуулж үлдсэн хувийг сангийн хөрөнгийг өсгөн үржүүлэхэд зориулна.

14. Сангийн хөрөнгө нь хувьчлалд үл хамаарах ба түүнд төсвөөс болон бизнесийн байгууллага, хувь хүмүүс, олон улсын байгууллага, гадаад орноос оруулсан хандивыг сангийн үл хөдлөх хөрөнгө болгож сангийн дүрмийн санд оруулна.

Дөрөв, Сангийн үүрэг, эрх

15. Сан нь дор дурдсан үүрэгтэй байна:

а) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах, сэргээн засварлах арга хэмжээг хөхүүтэн дэмжих, слагийн хөрөнгийг энэ дүрмийн 7 дугаар зүйлд заасны дагуу бүрдүүлэх ажлыг эрхлэх, уг хөрөнгийг арвижуулж үр өгөөжтэй ашиглан зарцуулах;

б) Соёлын яамнаас холбогдох яам, тусгай газар, бусад байгууллагатай хамтран боловсруулсан бодлогын хүрээнд түүх, соёлын дурсгалыг сэргээн засварлах, мэргэжлэтэй боловсон хүчин бэлтгэх, тэдний мэдлэг чадварыг нь дээшлүүлэх арга хэмжээ авах;

в) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн каталог хэвлүүлэх, тэдгээрийг бүх дөрлөөр сурталчлах, онол, практик, эрдэм шинжилгээний бага хурал, семинар зохион байгуулах;

г) санхүүжүүлсэн төслийн үр дүнг нэгтгэн гаргаж Соёлын сайдын зөвлөлд тайлагнах,

16. Сан нь дор дурдсан эрхтэй байна:

а) сангийн хөрөнгийг арвижуулах чигдэлээр өөрийн шээл дор бизнес клубийг зохих хууль тогтоомжийн дагуу зохион байгуулж ажиллуулах;

б) санхүүжүүлж байгаа төсөлд, хөтөлбөрийн явц, үр дүнг холбогдох аж ахуйн нэгж, байгууллагад шалгах, үр дүнг тооцож гаргуулах, зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд санхүүжилтийг зогсоох талаар санаа боловсруулж Соёлын сайдад таних;

в) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг сэргээн засварлаж байгаад хяналт таних, сэргээн засварласан түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хүлээн авах;

г) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хадгаалж хамгаалах, сэргээн засварлах, судалж шинжлэхтэй холбогдсон заавар, дүрэм, журам, төлөвлөгөө гаргаж мөрдүүлэх;

д) сангийн хөрөнгийг зориулалтын бус зүйлд зарцуулсан, үрэгдүүлж шамшигдуулсан, түүнчлэн сангаас олгосон зээл, зээлийн хүүг төлөхөөс зайлсхийсэн аж ахуйн нэгж, байгууллагад зохих хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага хүлээлгэх тухай асуудлыг холбогдох байгууллагад тавьж шийдвэрлүүлэх, нэхэмжлэл гаргах.

Тав. Бусад зүйлс

17. Сангийн хөрөнгийн зарцуулалтаагүй үлдэгдлийг дараа онд шилжүүлэн зарцуулж болно.

18. Сангийн хөрөнгийн орлого, зарлагын тайланг сангийн үйл ажиллагааны зардалаас тусад нь хөтөлж, зөхцөл дүрэм журмын дагуу тайлан тэнцэл гаргаж Соёлын нэгжид албан ёсоор тунхаана.

19. Сангийн хөрөнгийг энэ дүрэмд заасан арга-хэлжээг санхүүжүүлэхээс өөр зүйлд зарцуулахыг хориглоно.

Засгийн газрын 1994 оны 233 дугаар тогтоомжийн 7 дугаар хансгалт

АЖ АХУЙН НЭГЖ, БАЙГУУЛЛАГА, ИРГЭДНИЙГ АЛДАРШУУЛАХ, УРАМШУУЛАХ ЖУРАМ

Нэг, Нийтлэг үндэслэл

1. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг урьдчилан сэргийлж, цуглуулах, сурталчлах, хадгалж хамгаалах, музей, архив, номын сангийн сан хөмрөгийг баяжуулах, алдагдсан болон хууль бусаар хил гаргасан түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг олж илрүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулсан аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг алдаршуулах, урамшуулах (цаашид «алдаршуулах, урамшуулах» гэнэ)-ийг энэхүү журмыг дагаж мөрднө.

2. Энэхүү журмыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг Соёлын нам хариуцан зохион байгуулна.

Хоёр. Алдаршуулах, урамшуулах үндэслэл

3. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах талаар онцгой амжилт гаргасан дор дурдсан аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг алдаршуулж, урамшуулна:

а) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг олж илрүүлэх, хадгалж хамгаалах талаар техник, технологийн шинэ нээлт бүтээл, оновчтой сангал гаргасан;

б) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хадгалж хамгаалах ажлыг удаан хугацаанд эрхлэн хийж тодорхой амжилт гаргасан

в) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг гаа түймэр, байгалийн уурын гамшиг, гэнэтгийн аюул ослын нөлөөллөөс хамгаалсан;

г) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай Мон

гол Улсын хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийг зорчсон үйлдэл, гэмт хэрэгтэй тэмцэж дурсгалт зүйлийг үрэгдэх, гэмтгээж хамгаалсан;

д) гаднадад гарсан түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг эрэн сурвалжилж олж илрүүлэх, эх орондоо эргүүлж авчрахад бодитой хуви нэмэгд оруулсан;

е) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хууль бусаар худалдах, худгайлах, хяз гаргах зэрэг нонтой үйлдэлийг илрүүлэх, таслан дотооноход тодорхой хуви нэмэр оруулсан;

ж) түүх, соёлын хэсгүй үнэт, үнэт болон ховор нандин, онцгой ач холбогдол бүхий дурсгалт зүйлийг улсын музей, эрдэнэсийн сан, архив, номын санд бэлэглэж шилжүүлсэн;

з) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг олж илрүүлэх, хамгаалах, сурталчлах зорилгоор улс, аймаг, орон нутгийн музей, номын сан, архивт сийн дурын идэвхтгээр ажиллаж чухал үүрэг гүйцэтгэсэн;

и) түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн талаар үнэн зөв баримт, мэдээлэл өгч, түүнийг илрүүлэхэд тодорхой хуви нэмэр оруулсан.

4. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг алдаршуулах, урамшуулах бусад үндэслэлийг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга тогтоож болно.

Гурав. Алдаршуулах, урамшуулах арга хэлбэрүүд

5. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг дараахь байдлаар алдаршуулж урамшуулна:

а) хэмлэл, мэдээлэлийн хэрэгслээр нийтэд сурталчлах, мэдээлэх;

б) хүндэт дэвтэр, дурсгалын самбар болон аларч хамгаалсан, олж илрүүлсэн, бэлэг болгосон дурсгалт зүйлийн тайлбарт нэрийг нь бичиж мөнхжүүлэх;

в) төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллагаас дурсгалын хүндэт үнэмлэх, гэрчилгээ олгох;

г) төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллагын цол, шагналаар шагнах;

д) төр, засгийн дээд алар цол, шагналд нэрийг дэвшүүлэх;

е) мөнгөн шагнал олгох.

6. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг алдаршуулж урамшуулах бусад арга хэлбэрийг төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллага ашиглаж болно.

7. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэд нь тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн эрх зүйн хамгаалалтыг хариуцаж

буй байгууллагад урамшуулах аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийн талаар саналла гаргаж, нэрийг дэвшүүлнэ.

8. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдэд олгох мөнгөн шагналыг Түүх, соёлын дурсгалыг хамгаалах сангаас гаргана.

9. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг олж илрүүлсэн буюу тэдгээрийг музей, эрдэнэсийн сан, номын сан, архивт бэлэглэсэн тохиолдолд уг дурсгалт зүйлийн үнийн зохих хувьтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн шагналаар аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг урамшуулж болно. Тийнхүү урамшуулах хувь, хэмжээг Соёлын нам, Шинжлэх ухаан, Боловсролын нам, Сангийн нам хамтран тогтооно.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1995 оны 1 дүгээр
сарын 11-ний өдөр

Дугаар 8

Улаанбаатар
хот

АРХИНЫ ОНЦГОЙ АЛБАН ТАТВАРЫН ХЭМЖЭЭГ ШИНЭЧЛЭН ТОГТООХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Онцгой албан татварын хуулийн 6 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Архи үйлдвэрлэх зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэсэн архинд ногдуулах онцгой албан татварын хэмжээг спирт тэйнэрлэхтэй холбогдон гарах зардлыг бодолцон, спирт үйлдвэрлэгчээс аслагагдах зайнаас хамааруулж Улаанбаатар хот, Булган, Говьсүмбэр, Дархан-уул, Дорноговь, Орхон, Өвөрхангай, Сэлэнгэ, Төв, Хэнтий аймагтаа 10; Архангай, Баянхонгор, Дорнод, Дундговь, Өмнөговь, Сүхбаатар, Хөвсгөл, Увс аймагтаа 15; Баян-Өлгий, Говь-Алтай, Завхан, Ховд аймагт 20 нэгжээр тус тус бууруулан тогтоосугай.

2. Нутаг дэвсгэрт нь спиртийн үйлдвэр ашиглалтад орсон

аймгийн аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэсэн арханд ногдуулах онцгой татварыг 10 нэгжээр бууруулан тогтоосугай.

3. Энэхүү тогтоол гарсантай холбогдуулан 1995 оны улсын нэгдсэн болон орон нутгийн төсөвт архны онцгой албан татвараас оруулахаар төлөвлөгдсөн орлогыг бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн өсөлтөөр хангах арга хэмжээ авахыг Хүнс, амьсгал аж ахуйн яам, нийслэл, аймгийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Сэнтийн сайд
Худалдаа, үйлдвэрийн сайд
Хүнс, амьсгал аж ахуйн сайд

П. ЖАСРАН
Д. ДАВААСАМБУУ
Ц. ЦОГТ
Ц. ӨӨЛД

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1995 оны 1 дүгээр
сарын 11 өдөр

Дүгээр 10

Улаанбаатар
хот

ЖУРАМ БАГЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Төсвийн тухай хуулийн 10 дүгээр зүйлийн 3-т заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас **ТОГТООХ нь:**

«Төсвийн дөрөнгөйг эргэж талогдох нөхцөлөөр ашигдуулах журам»-ыг хавсралтын ёсоор шинэчлэн баталсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Сэнтийн сайд

П. ЖАСРАН
Д. ДАВААСАМБУУ

ТӨСВИЙН ХӨРӨНГИЙГ ЭРГЭЖ ТӨЛӨГДӨХ НӨХЦӨЛӨӨР АШИГЛУУЛАХ ЖУРАМ

Нэг, Нийтлэг үндэслэл

1. Төсвийн хөрөнгийг эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуулахтай холбогдож зээлдэгч, зээлдүүлэгч (цаашид Талууд гэнэ)-ийн хооронд үүсэх харилцаа (хөрөнгийн эх үүсвэр, зориулалт, ашиглах, хугацаа, хүүгийн хэмжээ, Талуудын харилцан эдлэх эрх, хүлээх үүрэг хариуцлага гэх мэт)-г энэхүү журмаар зохицуулна.

Хоёр, Хөрөнгийн зориулалт

2. Засгийн газрын төслийг хэрэгжүүлэхээр шалгарсан аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэд (энэ журамд зээлдэгч гэнэ)-д төсвийн хөрөнгийг эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуулна. Засгийн газар нь төсвөөс эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр хөрөнгө ашиглуулах замаар хэрэгжүүлэх Засгийн газрын төслийг нийтэд зарлаж, шалгарсан гүйцэтгэгчид төсвөөс эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр хөрөнгө ашиглуулна.

Гурав, Хөрөнгийн эх үүсвэр

3. Засгийн газрын төслийг хэрэгжүүлэхээр шалгарсан гүйцэтгэгчид эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуулах хөрөнгийн эх үүсвэр нь улсын төвлөрсөн төсвийн хөрөнгө байна.

4. Төсвийн орлого, зарлагын байдал, цаашидын төлөв, төсвийн дансуудад байгаа хөрөнгийн үлдэгдэл зэргийг харгалзан хөрөнгийн боломжтой үед батаагдсан төсвийн хүрээнд төсвийн хөрөнгийг эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуулна.

5. Тухайн жилийн төсөвт нэр зааж тусгагдсан арга хэмжээг санхүүжүүлэх хөрөнгийг өөр зориулалтаар ашиглуулахыг хориглоно.

Дөрөв, Хөрөнгө ашиглуулах тухай шийдвэр, хугацаа, хүү

6. Засгийн газрын төслийг хэрэгжүүлэхээр шалгарсан гүйцэтгэгчид төсвийн хөрөнгийг эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуулах тухай асуудлыг Засгийн газар шийдвэрлэнэ.

7. Энэ журмын дагуу эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр төсвөөс

хөрөнгө олох хугацаа 5 жилээс, зээлийн хүү сар тутам 5 хувиас тус тус хэтрэхгүй байна.

8. Засгийн газрын төслийг хэрэгжүүлэхээр шалгарсан гүйцэтгэгч нь Сангийн яам (энэ журамд зээлдүүлэгч гэнэ)-тай төсвийн хөрөнгийг эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглах талаар гэрээ байгуулж, уг гэрээг хоёр хувь үйлдэнэ.

9. Төсвийн хөрөнгийг эргэж төлөх нөхцөлөөр ашиглах аж ахуйн нэгж, байгууллагатай байгуулсан гэрээг тухайн салбарын удирдах дээд байгууллага, харин иргэдтэй байгуулсан гэрээг тухайн орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчтай хамтран Сангийн яам тус тус батална. Талууд иргэний хууль тогтоомжид нийцүүлэн хөрөнгийн зориулалт, хэмжээ, хөрөнгө олгох болон эргүүлж төлөх хугацаа, хүү, торгуулийн хэмжээ, харилцан эдлэх эрх, хүлээх үүрэг хариуцлага, түүнчлэн үүсэж болох маргааныг шийдвэрлэх журмын талаар гэрээнд тодорхой тусгана.

Тав. Талуудын эрх, үүрэг

10. Төсвийн хөрөнгийг эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуулах талаар талуудын хооронд байгуулсан гэрээнд заасан хэмжээний хөрөнгийг зээлдэгчийн мэдэлд шилжүүлэн өгөх үүргийг зээлдүүлэгч хүлээнэ.

11. Зээлдүүлэгч нь эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуулж байгаа хөрөнгийн зориулалт, ашиглалтад хяналт тавьж, шаардлагатай гэж үзвэл зээлдэгчийн санхүүгийн үйл ажиллагаанд баримтын шалгалт хийнэ.

12. Төсвийн хөрөнгийг гэрээнд заасан зориулалтаар үр ашигтай захиран зарцуулах, хугацаанд нь эргүүлж (ашигласан хугацааны хүүгийн хамт) төлөх үүргийг зээлдэгч хүлээнэ.

13. Зээлдэгч нь өөрийн санхүүгийн үйл ажиллагаатай холбогдсон тооцоо судалгаа, эргүүлж төлөх нөхцөлөөр хөрөнгө ашиглан төсөл хэрэгжүүлснээс гарах үр дүн, техник эдийн засгийн үндэслэлийн талаар мэргэжлийн байгууллагаар дүгнэлт гаргуулж зээлдүүлэгчид өгнө.

14. Зээлдэгч нь төсвийн хөрөнгийг эргүүлж төлөх эх үүсвэрийн талаар өөрийн эд хөрөнгө, хэрэв хөрөнгө хүрэлцэхгүй бол бусад байгууллага, иргэдийн эд хөрөнгөөр барьцаалан баталгаа гаргуулж болно. Барьцаалан баталгаа гаргах эд хөрөнгийн хэмжээ нь эргэж төлөх нөхцөлөөр ашиглах хөрөнгийн хэмжээнээс багагүй байна.

15. Зээлдэгч нь эргэж төлөх нөхцөлөөр авч ашигласан

хөрөнгийг гэрээнд заасан хугацаанаас өмнө эргүүлэн төлсөн, түүнчлэн хөрөнгийг зүй зохистой зарцуулж техникийн засгийн үндэслэлд тодорхойлоноос илүү үр ашигтай ажилласан бод гэрээнд заасан хүүгийн хэмжээг бууруулах буюу төсвийн хөрөнгийг хөнгөлөлттэй хүүтэйгээр эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр дахин ашиглуулж болно.

16. Эргэж төлөгдөх нөхцөлөөр ашиглуулж байгаа хөрөнгө, түүний хүү, торгуулийг санхүүгийн бэлэн аж ахуйн нэгж, байгууллагын нягтлан бодох бүртгэл, тайлан тэнцэлд тусгаж, Талууд жилд 2-оос доошгүй удаа тооцон нийлж гэрээний биелэлтийг дүгнэж байна.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1995 оны 1 дүгээр

Дугаар 14

Улаанбаатар

сарын 25-ны өдөр

хот

«УЛСЫН САЙН МАЛЧИН», «УЛСЫН ТЭРГҮҮНИЙ ТАРИАЛАНЧ» ШАЛГАРУУЛАХ ТУХАЙ

Хүнс, хөдөө аж ахуйн яамны саналыг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

Мал сүргээ үр төлөөр нь өсгөн, малынхаа үүлдэрлэг байдал, ашиг нийтийг нь сайжруулж, мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх талаар амжилт гаргасан, энэ тогтоолыг 1 дүгээр хавсралтад дурдсан малчдыг «Улсын сайн малчин»-аар, газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг үр дүнтэй эрхлэн эрвин ургац авч, газрын ашиглалтыг сайжруулах, тариалангийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлтийг нэмэгдүүлэх талаар амжилт гаргасан, энэ тогтоолын 2 дугаар хавсралтад дурдсан тариаланчдыг «Улсын тэргүүний тариаланч»-аар тус тус шалгаруулсугай.

Засгийн газрын 1995 оны 14 дүгээр
тогтоолын 1 дүгээр хэсгээр

«УЛСЫН САГИН МАЛЧИН»-ААР ШАЛГАРСАН МАЛЧИНД

1. Завхан аймгийн Дөрвөлжин сумын малчин Довчингийн Нүрэвсүрэн,
2. Баянхонгор аймгийн Баянговь сумын малчин Самбуугийн Өлзийбат,
3. Говь-алтай аймгийн Төнхил сумын малчин Самдангийн Сэрээтэр,
4. Баян-өлгий аймгийн Буянт сумын малчин Сундаагийн Гохбат,
5. Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх сумын малчин Шарын Дорж,
6. Говь-алтай аймгийн Тайшир сумын малчин Цэдэнгийн Нүрэвсүрэн,
7. Төв аймгийн Баяндэлгэр сумын малчин Лувсанжавын Дамба,
8. Архангай аймгийн Өгийнуур сумын малчин Өлзий-утасын Навгацдорж,
9. Хэнтий аймгийн Галшар сумын малчин Лувсандоогийн Балдандорж,
10. Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын малчин Бэлцөөний Дамдин.

Засгийн газрын 1995 оны 14 дүгээр
тогтоолын 2 дүгээр хэсгээр

«УЛСЫН ТЭРГҮҮНИЙ ТАРИАЛАНЧ»-ААР ШАЛГАРСАН ТАРИАЛАНЧИНД

1. Дархан-уул аймгийн Хонгор сумын «Орхон» хувьцаат компанийн тракторч-комбайнч Гончигдагвын Данжин,
2. Булган аймгийн «Нигэттолгой» хувьцаат компанийн тракторч-комбайнч Доржпаламын Хишиг-очир,
3. Нийслэлийн «Агро-Амгалан» хувьцаат компанийн но-гоошиг Самбуугийн Мэгмаржав,

4. Төв аймгийн Жаргалант сумын «Жаргалант» хувьцаат компанийн ногоочин Жүгдэрнамжилын Бямбасүрэн,

5. Төв аймгийн Баяндэлгэр сумын «Цацрал» хувьцаат компанийн хадланч Наянтайи Баяраа.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1995 оны 1 дүгээр
сарын 27-ны өдөр

Дугаар 16

Улаанбаатар
хот

1995 ОНЫГ «СОЕЛЫН ЖИЛ» БОЛГОХ ТУХЛАГ

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагаас зарласан «Дэлхийн соёлын хөгжлийн 10 жилийн хөтөлбөр»-ийн хүрээнд зохиох ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газраас **ТОГТООХ** нь:

1. 1995 оныг «Соёлын жил» болгон соёлын ажлыг улс орон даяар эрчимтэй зохион байгуулахаар тогтоосугай.

2. Соёлын жилийн ажлыг зохион байгуулах Үндэсний хороог энэ тогтоолын 1 дүгээр хавсралтад зурвал бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулж, соёлын жилийн ажлыг төлөвлөгөөг 2 дугаар хавсралтын ёсоор баталсугай.

3. Соёлын жилийн ажлыг зохион байгуулах Үндэсний хороо (Л. ЭНЭБИШ)-д даалгах нь:

а) соёлын жилийн ажилд төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллагыг тодорхой үүрэгтэйгээр оролцуулж, тэдний зохиож байгаа ажилд хяналт тавьж дүнг хагас, бүтэн жилээр гаргаж Засгийн газарт танилцуулж ажилласугай;

б) олон нийтийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, ажил хэрэгч хүмүүс, ард иргэдийн үүсгэл санаачлыг дэмжин тэдэнтэй хамтран ажиллаж, тэднийг соёлын жилийн ажилд идэвхтэй оролцуулж байсугай;

в) улс төр, бизнес, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, менежментийн болон ахуйн хийгээд хэрэглээний соёлыг нийгмийн амьдралын өргөн хүрээнд төлөвшүүлэхэд онцгой анхаарч, энэ

талаар гарсан ололт, туршлагыг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгс-
лээр сурталчилж байсугай;

4. Аймаг, нийслэлийн Зөсөг дарга нарт даалгах нь:

а) нутаг дэвсгэрийнхээ онцлогт тохирсон соёлын бодло-
го, чиглэлийг боловсруулан баталж, түүний дагуу авах арга
хэмжээг Соёлын жилд зохиох ажлын төлөвлөгөөнд тусган
хэрэгжүүлсугай;

б) орон нутгийн соёл, урлагийн байгууллагын бүтэц, зо-
хион байгуулалтыг оновчтой тогтоож, соёлын асуудал эр-
хэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран мэр-
гэжил, арга зүйн удирдлагаар хангаж ажилласугай;

в) хөдөөгийн хөдөлмөрчид, түүний дотор малчид, тари-
ланчдад соёл, урлаг, ахуйн үйлчилгээг хүргэх тодорхой арга
хэмжээ авсугай;

г) үндэсний соёл, ёс заншлын дэвшилттэй бүхнийг өвлөн
авч хөгжүүлэхийн хамт гэмт хэрэг, эрхидан согтуурах яв-
далтай тэмцэх, нийгмийн дэг журмыг хангах талаар ард
иргэд, байгууллагын үүсгэл санаачилгад тулгуурлан тодор-
хой ажил зохион байгуулж, сум, баг, дүүрэг, хорооны болон
аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажлыг дүгнэхдээ дээрх ажлын
үр дүнг харгалзаж байсугай.

5. 1995 оныг «Соёлын жил» болгосонтой холбогдуулан
хүн амын соёлын эрэлт хэрэгцээг хангах талаар холбогдох
байгууллагуудтай хамтран тодорхой төсөл, хөтөлбөр бо-
ловсруулж хэрэгжүүлэх, соёл, урлагийн нийтийг хамарсан
төрөл бүрийн арга хэмжээг өргөн зохион байгуулах талаар
санаачилга гаргаж ажиллахыг аж ахуйн нэгж, байгуулла-
гуудын эрх баригчдад уриалсугай.

6. Соёлын жилд зохиож байгаа ажлыг өргөн сурталч-
лахыг хэвлэл, мэдээллийн байгууллагуудад зөвлөсүгэй.

7. Соёлын жилд зохиох арга хэмжээнд зориулан 51,7 сая
төгрөг, соёл, урлаг хөгжүүлэх сан байгуулахад хандив бол-
гож 50 сая төгрөг, бүгд 101,7 сая төгрөгийг Засгийн газрын
нөөц хөрөнгөөс Соёлын яаманд төвлөрсөн журмаар олгохыг
Сангийн яам (Э. БЯМБАЖАВ)-д, уг хөрөнгийг хямгатай,
үр ашигтай зарцуулж соёлын жилд зохиохоор төлөвлөсөн
арга хэмжээг цаг тухайд нь хэрэгжүүлж ажиллахыг Үндэс-

ний хороо (Л. ЭНЭБИШ), Соёлын яам (Н. ЭНХБАЯР)-д тус тус даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Ц. ЖАСРАП

Монгол Улсын Шадар сайд

А. ЭНЭБИШ

Соёлын сайд

Н. ЭНХБАЯР

Сангийн сайд

Э. БЯМБАЖАВ

Засгийн газрын 1993 оны 16 дугаар
тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

СОЁЛЫН ЖИЛИЙН АЖЛЫГ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ҮНДЭСНИЙ ХОРООН! 1 БҮРЭЛДЭХҮҮН

Хорооны дарга

— Монгол Улсын Шадар
сайд Л. Энэбиш

Орлогч дарга

— Соёлын сайд Н. Энхбаяр

Гишүүд:

— Дэд бүтцийн үнэмжлийн
сайд Р. Сандаалхан;

— Сангийн сайд Э. Бямба-
жав;

— Худалдаа, үйлдвэрийн
сайд Ц. Ногт;

— Шинжлэх ухаан, болсвсро-
лын сайд Н. Өлзийхутаг;

— Байгаль орчны дэд сайд
Ц. Шийрэвдамба;

— Батлан хамгаалэхын дэд
сайд Ц. Дашзэвэг;

— Гадаад хариуцааны дэд
сайд Ж. Чойнхор;

— Соёлын дэд сайд Д. Цэ-
рэгдорж;

— Хууль зүйн дэд сайд
Д. Сугар;

— Хүн амын бодлого, хөдөл-

төрийн дэд сайд П. Бям-
банзрэн;

- Хуис, хөдөө аж ахуйн дэд
сайд Г. Сүрэнжаргал;
- Эрүүл мэндийн дэд сайд
Г. Дашзвэг;
- Үндэсний хөгжлийн газрын
дэд дарга Л. Дэмбэрэл;
- Радио, телевизийн Хэрэг
эрхлэх газрын дарга
Б. Өнгөхүү;
- «МОНЦАМЭ» агентлагийн
ерөнхий захирал Ч. Эр-
дэнэ;
- Нийслэлийн Засаг дарга
Ц. Балснижав;
- Сэлэнгэ аймгийн Засаг
дарга И. Нямбуу;
- Улсын галлийн ерөнхий
газрын дарга Б. Шарав-
самбуу;
- «Засгийн газрын мэдээ»
сонины орлогч эрхлэгч
Д. Цэнджав;
- «Улаанбаатар» сонин
ерөнхий эрхлэгч Ү. Хүрэл-
баатар;
- Улсын эрдэнэ дуу, бүж-
гийн чуудтын уран сайхны
удардагч, төрийн соёрхолт,
ардын жүжигчин, хөгж-
мийн зохиолч Д. Лувсан-
шарав;
- Олон улсын Монгол суд-
лалын холбооны ерөнхий
нарийн бичгийн дарга,
академигч Ш. Бира;
- Соёлын яамны түшмэл
Д. Дэмчигсүрэн.

Нарийн бичгийн
дарга

Засгийн газрын 1995 оны 16 дугаар
тогтоолын 2 дугаар завсралт

СОЁЛЫН ЖИЛНИН АЖЛЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Хийх ажлын нэр	Жилдээ	Хариуцах эзэн
	1	2	3
1.	Соёлын тухай хууль, соёлын талаар баримтлах бодлогын төслийг эцэслэн боловсруулж Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлж Улсын Их Хуралд өргөн барих	1 ул,	Н. Энхбаяр, Д. Сугар
2.	Төрөөс ном хэвлэлийн талаар баримтлах бодлогыг эцэслэн боловсруулж Засгийн газраар хэлэлцүүлэн батлуулах	1 ул,	Н. Энхбаяр, Б. Өвгөнхүү
3.	Татварын хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах талаар санал боловсруулж Засгийн газарт оруулах	II ул,	Л. Энэбиш, Н. Энхбаяр, Э. Бямбажав
4.	Соёл, урлагийг хөгжүүлэх сан байгуулж ажиллуулахтай холбогдсон асуудлыг Засгийн газарт оруулах	1 ул,	Н. Энхбаяр
5.	Сургууль завсардсан буюу бичиг үсэг мэдэлгүй хүүхэд, залуучуудад анхан шатны болон суурь боловсролыг албан, албан бус хэлбэрээр олгох, суурь боловсролын үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах.	Жилдээ	Л. Энэбиш, Н. Өлзийхутаг, Д. Цэрэндорж, Л. Дэмбэрэл, Засаг дарга нар
6.	Монгол бичгийн үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах	Жилдээ	

1	2	3
7. Бүх шатны сургуульд хичээлээс гадуур зохиох соёл, хүмүүжлийн ажил, сонгон суралцах хичээл, бүлгэм дугуйлангуудын үйл ажиллагааг өргөтгөх, арга хэлбэрийг боловсронгуй болгох ажлыг тусгай хөтөлбөрийн үндсэн дээр зохион байгуулах	Жилдээ	Н. Өдлэйхутаг, Н. Энхбаяр, П. Бямбацэрэн, Засаг дарга нар
8. Хүн амын чөлөөт цагаар зохиох ажлын чиглэлийг гаргаж хэрэгжүүлж эхлэх, энэ талаар олон нийтийн байгууллагатай хамтран ажиллах	I—II ул.	Н. Энхбаяр, Г. Дашзэвэг, П. Бямбацэрэн, Засаг дарга нар
9. Хөдөөгийн талаар баримтлах бодлогод соёлын асуудлыг тодорхой тусгах, хөдөөд нийгэм, соёлын үйлчилгээг зах зээлийн нөхцөлд нийцүүлэн зохион байгуулах цогцолбор арга хэмжээний хөтөлбөр гаргаж хэрэгжүүлэх	I—II ул.	Н. Энхбаяр, Р. Сандаалхэн, Г. Дашзэвэг, Г. Сүрэнжаргал, Б. Өвгөнхүү, Засаг дарга нар
10. Соёлын салбарт өмч хувьчлалыг үр дүнтэй зохион байгуулж, түүнээс орох орлогын тодорхой хэсгийг соёл, урлаг хөгжүүлэх болон түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах санд оруулах асуудлыг боловсруулах	I—II ул.	Л. Энэбиш, Э. Бямбажав, Д. Цэрэндорж
11. Аймаг, нийслэл, салбарын онцлогт нийцсэн өөрийн соёлын бодлого боловсруулж тодорхой хөтөлбөрийн дагуу хэрэгжүүлэх,	II ул.	Н. Энхбаяр, сайд тусгай газрын дарга, Засаг дарга нар

1	2	3
соёлын ажилтны бүсчилсэн семинар хийх		
12. Хөдөөгийн хөдөөмөрдлийг төлөвц, радиогийн өргөн нэвтрүүлгээр хангахад хиймэл дагуулын системийг ашиглах, сэргээгдэх эрчим хүчний тоног төхөөрөмж (салхин сэнс, нарны батарей гэх мэтийг) олж нийлүүлэх ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулах	IV ул.	Р. Сандаалхан, Г. Сүрэнжаргал, Б. Өнгөнхүү, хөлбөгдөх нямтай хамтарна.
13. Хөдөөгийн хүн амыг шуудан, хөлбоогоор найдвартай үйлчлэх зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох талаар тодорхой бодлого боловсруулан хэрэгжүүлж эхлэх	Жилдээ	Р. Сандаалхан, Г. Сүрэнжаргал
14. Хот байгуулалт, амьдрах орчин, бүх төрлийн үйлдвэрлэл, сургалтад дизайны урлагийг нэвтрүүлэх Үндэсний хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлж эхлэх	Жилдээ	Ц. Цогт, Н. Өлзийхутаг, Н. Энхбаяр, Ц. Баасанжав, Л. Дэмбэрэл
15. Нийслэл, төв, суурин газрын соёлжилт, тохижилт, реклам, чимэглэлийг сайжруулах, ивэнтний тээврийн үйлчилгээний болон бизнесийн соёлын түвшинг дээшлүүлэх талаар ивэнтийг хамарсан ажил зохион байгуулах	Жилдээ	Ц. Цогт, Г. Дамзэвэг, Р. Сандаалхан, Засаг дарга нар
16. Айл орх, албан байгууллага, аж ахуйн нэгжний хэмжээнд ахуй, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, бизнес, хэрэглээний соёлыг төлөв-		

шүүлэх, эрүүл аж төрөх ёсыг хэвшүүлэх ажил зохион байгуулж, эрүүл мэндийн байгууллага, хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэг болон бусад олон нийтийн байгууллагаатай хамтран хэсэгчилсэн үзлэг зохион байгуулах	Жилдээ	Ц. Цогт, Г. Дашзэвэг, П. Бямбацэрэн, Д. Цэрэндорж, Засаг дарга нар
17. Аймгуудад бүсчилсэн байдлаар төвийн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудын цогцолбор үйлчилгээ явуулах	Жилдээ	Р. Сандаалхан, Д. Цэрэндорж, Ц. Дашзэвэг, Засаг дарга нар
18. Арми урлагийн их наадмын I шатны арга хэмжээг 1995 онд орон нутагт, II шатны арга хэмжээг 1996 онд улсын хэмжээнд зохион байгуулах	Жилдээ	Н. Энхбаяр, Р. Сандаалхан, Г. Сүрэнжаргал, Ц. Дашзэвэг, Д. Лувсаншаран, Засаг дарга нар
19. «Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл мэдээллийн сан» байгуулан ажилдуулж эхлэх	Жилдээ	Д. Цэрэндорж
20. «Номын сан» төсөл боловруулах	Жилдээ	Н. Энхбаяр, Л. Дэмбэрэл
21. Номын үйлдвэрлэлд шинэчлэлт хийх хөтөлбөр боловруулж хэрэгжүүлэх ажил зохион байгуулах	Жилдээ	Н. Энхбаяр, Л. Дэмбэрэл
22. Дани Улсын буцалтгүй тусламжаар тоноглогдох Хэвтэлийн хүрээлэн, Соёлын хөвлөх үйлдвэрийг ашиглалтад оруулах арга хэмжээ авах	II ул.	Н. Энхбаяр, Ц. Цогт, Б. Шаравсамбуу
23. Цэвэр үйлдвэрийг гаднадын болон олон улсын		

	1	2	3
	байгууллагын зэрэг, тусламжаар байгуулах боломжийг судалж төсөл боловсруулах	I—IV ул.	Н. Энхбаяр, Ц. Цогт, Л. Дэмбэрэл
24.	Мэгжид Жавраисыг бурхныг бүтээн босгох	III ул.	Н. Энхбаяр, Л. Дэмбэрэл
25.	Монгол киноны 60 жил, Дэлхийн кино урлаг үүсч хөгжсөний 100 жилийн арга хэмжээг тусгай төлөвлөгөөний дагуу зохион явуулах	Жилдээ	Н. Энхбаяр, Ж. Чойнхор
26.	Хөдөөгийн кино үзвэр, үйлчилгээний цэгүүдэд зонхилох, техникийн нөхцөлийг Азийн хөгжлийн сангийн дэмжлэгээр бий болгох арга хэмжээ анх	Жилдээ	Н. Энхбаяр, Б. Өгөнхүү, Л. Дэмбэрэл, Засаг дарга нар
27.	1995 оныг соёлын жил болгосонтой холбогдуудан олон улсын байгууллага, гадаад орнуудтай соёлын харилцааг идэвхжүүлэх цогцолбор арга хэмжээг боловсруулж хэрэгжүүлэх	Жилдээ	Ж. Чойнхор, Д. Цэрэндорж
28.	Гадаадад суугаа Элчин сайдын нэм, төлөөлөгчдийн газрыг сурталчилгааны материалаар хангах	2-оос доошгүй удаа	Н. Энхбаяр, Ж. Чойнхор, Э. Бямбажав, Ц. Цогт
29.	Хальж гарсан соёлын өвийг тогтоож, эргүүлэн авчрах бололцоог эрэлхийлэх ажил зохион байгуулах	Жилдээ	Д. Цэрэндорж, Ж. Чойнхор
30.	«ЮНЕСКО» болон олон улсын холбогдох байгууллагуудтай хамтран Хархорини туурийг судлан		

1	2	3
<p>шинжлэх, Монголын түүх, соёлын дурсгалгаас дэлхийн байгалийн болон соёлын өвийн жагсаалтад бүртгүүлэх зэрэг төслүүдэд тусламж дэмжлэг авах</p>	Жилдээ	Д. Цэрэндорж, Ж. Чойнхор
31. Монгол цэргийн музей байгуулж ажиллуулж эхлэх	Жилдээ	Н. Энхбаяр, Ц. Даашзэвэг
32. Соёл, урлагийн их сургуулийн баазыг бэхжүүлж хөгжүүлэх талаар авах арга хэмжээний төсөл боловсруулах	III ул.	Н. Өлзийхутаг, Д. Цэрэндорж
33. Монголын Үндэсний хураангуй нэвтэрхий толийн эхийг хэвлэлд бэлтгэх	III ул.	Д. Цэрэндорж, Н. Өлзийхутаг
34. Соёлыг дэмжих клуб байгуулж, үйлдвэр, аж ахуй, худалдаа, үйлчилгээ, бизнесийн байгууллага, хувь хүмүүсээс соёл, урлагт хандив өгөх, соёл, урлагийн тодорхой арга хэмжээг санхүүжүүлэх санал санаачилгыг дэмжих	Жилдээ	Н. Энхбаяр, Ц. Цогт
35. «ЮНЕСКО»-ийн хүрээнд болон зах зээл өндөр хөгжсөн орнуудад мөрдөгдөж буй соёл, урлагийн байгууллагын үйл ажиллагааг тодорхойлох статистикийн үзүүлэлт, аргачлал, стандартад өөрийн орны үзүүлэлтийг ийцүүлэх, мэдээллийг боловсронгуй болгох арга хэмжээ авах	Жилдээ	Б. Цэнд-аюуш, Д. Цэрэндорж, Л. Дэмбэрэл
36. Хэвлэл, мэдээллийн хэ-		

1	2	3
<p>рэгслээр ард түмний соёлын мэдлэг, боловсролыг дээшлүүлэх, соёл, урлагийн өн сан, бүтээл туурвилын талаар сурталчлах, соёл, урлагийн нэрт зүтгэлтнүүдийг алдаршуулах, соёлын жилийн арга хэмжээг тусгай төлөвлөгөөний үндсэн дээр мэдээлж байх</p>	Жилдээ	<p>Н. Энхбаяр, Б. Өвгөнхүү, Д. Цэнджав, Ч. Эрдэнэ, У. Хүрэлбаатар</p>
<p>37. Түүх, соёлын дурсгалт зүйл хадгалагдаж буй улсын чанартай соёлын байгууллагыг хамгаалалтын дохиоллын хэрэгсэлтэй болгох арга хэмжээ авах</p>	Жилдээ	Н. Энхбаяр
<p>38. Олон улсын «Интернет» мэдээллийн сүлжээнд Монголын холбогдох байгууллагыг оруулах асуудлыг судалж боловруулах</p>	Жилдээ	<p>Р. Сандалхан, Н. Энхбаяр, Ж. Чойнхор, Б. Өвгөнхүү</p>
<p>39. Соёлыг хөгжүүлэх талаар амжилт гаргасан аймаг, соёлын байгууллагыг шалгаруулж дүгнэх</p>	IV ул,	<p>Н. Энхбаяр, Э. Бямбажав, Засаг дарга нар</p>
<p>40. Өндөр тэгээн Занабазарын мэндэлсний 360 жилийн ойг тэмдэглэн өнгөрүүлэх</p>	III ул,	<p>Л. Энэбин, Н. Энхбаяр</p>
<p>41. Бүх нийтийн эрх зүйн сургалтыг зохион байгуулах</p>	Жилдээ	<p>Л. Энэбин, Н. Олзийхутаг, Д. Сугар, Засаг дарга нар</p>
<p>42. Малчид, хөдөөгийн хөдөлмөрчдөд зориулсан соёлын жилийн хөтөлбөр боловруулж, радиогийн программын тусгай суваг</p>		Р. Сандалхан,

	1	2	3
нэвч ажиллуулах		Жилдээ	Б. Өнгөнхүү
43. Соёл, урлагийн ажлын үзсэн зөвлөлгөөн зохион байгуулах		II ул.	Л. Энэбин, Н. Энхбаяр Д. Сугар
44. Үндэсний архивт хадгалагдаж байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйл, баримт бичигт судалгаа хийж дүгнэлт гарган гэдгээрийг хамгаалэх, нийтийн хүртээл болгох талаар санал боловсруулж шийдвэрлүүлэх		III ул.	Д. Сугар, Д. Цэрэндорж, Ч. Дашдаваа, Ш. Бира
45. Төвийн болон орон нутгийн соёл, урлагийн байгууллагуудын түншин тогтоох үзэлг ивуулж, дүгнэлт (Өмчийн хэлбэрийг үл харгалзан)		Жилдээ	Н. Энхбаяр, Д. Лувсаншарав, Ш. Бира

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1995 оны 2 дугаар

Дугаар 17.

Улаанбаатар

архи 3-ий өдөр

хот

ТӨМӨР ЗАМЫН ХӨДӨЛГӨӨНИЙ АЮУЛГУЙ БАНДАЛ, ТЭЭВРИЙН ХЭВИЙН АЖИЛЛАГААГ ХАНГАХ ТАЛААР АВАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ

Төмөр замын хөдөлгөөнд ноцтой аюул учруулахад хүрэх болох аливаа үйлдлээс сэргийлэх, зорчигч, ачаа тээвэр-тэллийн найдвартай ажиллагаас хангах зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. «Төмөр замын тээврийн улсын хяналтын дүрэм»-ийг хавсралтын ёсоор баталж, уг асуудлыг хуулиар зохицуулах хүртэл хугацаанд түр мөрдүүлсүгэй.

2. Нутаг дэвсгэрээр нь төмөр зам дамжин өнгөрдөг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт даалгах нь:

а) төмөр замын өртөө, буудалд галт тэрэг ирэх, явах үеэр нийтийн хэв журам салдуулах, эмх замбараагүй байдал, хулгай дээрэм гаргуулаагүй байхад чиглэгдсэн тодорхой арга хэмжээг цагдлагийн байгууллагатай хамтран авч, энэ талаар тавих хяналтыг сагсжуулж ажилласугай;

б) галт тэргэнд мал дайрагдахаас хамгаалах үүднээс «БНМАУ-ын төмөр замын хөдөлгөөнийг аюулаас хамгаалах явдлыг хангах арга хэмжээний тухай» БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1955 оны 12 дугаар сарын 19-ний өдрийн 126 дугаар зарлигийн 1 дүгээр зүйлд заасны дагуу төмөр замын шугамаас хоёр тийш тус тус 500 метрийн дотор мал бэлчээхгүй, мал бүхий айл, өрхийг суурьшуулахгүй байх зохион байгуулалтын арга хэмжээ авсугай;

3. Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасныг үндэслэн төмөр замын тээврийн хөгжлийн бодлого, чиглэлийн төслийг мэргэжлийн зохих түвшинд боловруулах, төмөр замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээвэрлэлтийн хэвийн ажиллагааг хангах, энэ ажилд хяналт тавих, нутгийн захиргааны байгууллагатай харилцан ажиллаж, тэдгээрт мэргэжил, арга зүйн удирдлага, туслалцаа үзүүлэх, зохих мэдээлэл өгөх, төмөр замын тээврийн салбарт холбогдох хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж биелэлтийг хангуулах үүргийг гэрээний үндсэн дээр Улаанбаатар төмөр замын Хэрэг эрхлэх газраар гүйцэтгүүлж байлыг Дэд бүтцийн хөгжлийн сайд Р. Сандаалханд зөвшөөрсүгэй.

4. Дэд бүтцийн хөгжлийн нэм (Р. САНДАЛХАН), Улаанбаатар төмөр замын Хэрэг эрхлэх газар (Р. РАШ)-г даалгах нь:

а) төмөр замын салбарт ажлын харилцаага, дэг журмыг бэхжүүлэх, тээврийн үйлчилгээг хэрэглэгч, үйлчлүүлэгчдийн эрх ашигт нийцүүлэн зохион байгуулах, галт тэргэний хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах, үүнтэй холбогдуулан галт тэргэний суудал, дац хэтрүүлэх, улсын хилээр нэвтрүүлэхийг зориглосон буюу зохих журмын дагуу холбогдох бай-

гууллагаас зөвшөөрөлт аваагүй барааг нууж тээвэрлэх, вагоноос ачаа хулгайлах, вагоны эд ангийг эвдэлж гэмтээх, галт тэрэгний зам дээр элдэн зүйл тавих зэрэг аливаа зөрчил гаргуулахгүй байх бүх талын арга хэмжээг холбогдох байгууллагуудтай хамтран авч хэрэгжүүлсүгэй;

б) төмөр замаар ачаа, зөрчигч, тээш тээвэрлэхэд болон төмөр замын өртөө, зөрлөгт ажиллагаад баримтлах дотоод дүрэм, зааврыг шинэчлэн зохих журмын дагуу батлуулж мөрдүүлсүгэй;

в) төмөр зам дээр гарч болзошгүй аливаа осол, зөрчлөөс сэргийлэх үүднээс төмөр зам болон түүний салааг эзэмшигч, хэрэглэгч байгууллагын зам засварын түлхүүр, хадаас сугалагч, вагоны ивүүр зэргийг хяналтад авч, тэдгээрийг бүртгэлтэй болгож харилцан хүлээлдэг журам тогтоож мөрдүүлсүгэй.

5. Төмөр замын хилийн өртөөд дээр суудлын галт тэргэнд хийх үзлэг шалгалтыг Монгол улсын нэгдэн орсон Олон улсын гэрээ хэлэлцээрээр тогтоосон хугацаанд багтаан мийж байх зохион байгуулалтын арга хэмжээ авахыг Гаалийн ерөнхий газар (Б. ШАРАВСАМБУУ), Хилийн цэргийг удирдах газар (П. СҮНДЭВ)-г даалгасугай.

6. Хил, гаалийн зөрчил гаргасан иргэд, байгууллагын гэм буруугаар гадаадын төмөр замын тээврийн хэрэгслийг саатуулснаас улсад учруулсан хохирлыг тухайн иргэд, байгууллагаас хууль тогтоомжийн дагуу нэхэмжлэн гаргуулж байхыг Улаанбаатар төмөр замын Хэрэг эрхлэх газар (Р. РАШ)-г даалгасугай.

7. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан «Ардын аж ахуйтныг төмөр замын барилгын нутагаас холдуулан нүүлгэх ажлыг зохиох тухай» БНМАУ-ын Сайд нарын Зөвлөл (хуучин нэрээр)-ийн 1948 оны 3 дугаар сарын 18-ны өдрийн 71 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Дэд бүтцийн хөгжлийн сайд

П. ЖАСРАГ
Р. САНДААХАН

ТӨМӨР ЗАМЫН ТЭЭВРИЙН УЛСЫН ХЯНАЛТЫН ДҮРЭМ

Нэг, Нийтлэг үндэслэл

1. Төмөр замын тээврийн улсын хяналтын зорилт нь төмөр замаар үйлчлүүлдэг байгууллагын өмчийн хэлбэр, байршил харгалзахгүйгээр төмөр замын тээврийн бүх үйл ажиллагаанд галт тэрэгний хөдөлгөөний аюулгүй байдал, хэвийн ажиллагааг хангуулах, түүнтэй холбогдох хууль тогтоомж, бусад дүрэм, журмын биелэлтэд тавих улсын хяналтыг хэрэгжүүлэхэд оршино.

2. Төмөр замын тээврийн улсын хяналтыг тээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас томилогдсон улсын байцаагч нар хэрэгжүүлнэ.

3. Төмөр замын тээврийн улсын хяналтын улсын ерөнхий байцаагч нь Улаанбаатар төмөр замын Хэрэг эрхлэх газрын орлогч дарга байна.

4. Төмөр замын тээврийн улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч нар нь үйл ажиллагаандаа холбогдох хууль тогтоомж, төмөр замын техник ашиглалтын дүрэм болон төмөр замаар ачаа, зорчигч, тээш тээвэрлэх үндсэн дүрэм, энэ дүрэм, холбогдох бусад эрх зүйн актыг удирдлага болгоно.

Байцаагч нар нь тогтоогдсон журмаар хийсэн хувиин дугаар бүхий тэмдэг, үнэмлэхтэй байх бөгөөд торгуулийн хуудас хэрэглэж нийтгэвэр гаргана.

5. Төмөр замын тээврийн улсын хяналтыг дор дурдсан үйл ажиллагаанд тавина. Үүнд:

а) галт тэрэгний хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах ачаа болон зорчигч тээврийг хэвийн явуулах, зохицуулах талаархи Монгол Улсын хууль тогтоомж болон тэдгээрийн хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон дүрэм, зааврын хэрэгжилтэд;

б) төмөр замын өртөө, буудал, төмөр замын зурвас аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг хангасан байдалд;

в) төмөр замын бүх төрлийн хөдлөх бүрэлдэхүүн, эвс төмөр (рельс), холбоо дохиолол, эрчим хүч, ус хангамжийн сүлжээ, барилга, байгууламжийн ашиглалтад;

г) төмөр замын салбар, салаа зам эзэмшигч, түүтэйг

үйчлүүлэгч өмчийн аль ч хэвшлийн аж ахуйн нэгж, байууллагаас төмөр замын техник ашиглалтын болон ачаа, орчигч, тээш тээвэрлэх үндсэн дүрэм, холбогдох бусад аширыг мөрдөж байгаа байдал;

д) төмөр замаар үйлчлүүлэгч иргэд, тэрчлэн галт тэрэгний инженер-техникийн болон бусад ажилтан, эрх бүхий байууллагаас тогтоосон дэг журмыг хэрхэн биелүүлж байгаад;

е) галт тэрэгний хөдөлгөөнтэй холбоотой төмөр замын лба, аж ахуйн нэгжийн дарга, орлогч, инженер, техникийнжилтан, ажилчдын үүрэгт ажлаа мэргэжлийн түвшинд гүйцэтгэж байгаа байдал.

Хоёр. Төмөр замын тээврийн улсын байцаагчийн үүрэг, эрх

6. Улсын байцаагч нь дор дурдсан үүрэг гүйцэтгэнэ, үнд:

а) энэ дүрмийн 5 дугаар зүйлд заасан хяналтыг хэрэгжүүлэх;

б) шалгалтаар илэрсэн зөрчлийг арилгуулах, учирсан эхирлыг нөхөн төлүүлэх.

7. Улсын байцаагч нь дор дурдсан эрх эдэлнэ.

а) төмөр замын тээврийн улсын хяналтыг хэрэгжүүлэхээр хөдлөх бүрэлдэхүүн эзэмшигч, мөн түүгээр үйлчлүүлэгч аж ахуйн нэгж, байгууллагад нэвтрэн орох;

б) зөрчил гаргасан гэм буруутай этгээдэд Монгол Улсын захиргааны хариуцлагын тухай хуульд заасны дагуу торгуль ногдуулах, хэрэг зөрчил гаргасан этгээдийн талаар суль, хяналтын болон холбогдох байгууллагад мэдээлж, га хэмжээ авахуулахаар санал тавих;

в) хяналт шалгалтын ажлалд шаардагдах мэдээ, судалгаа, тодорхойлолт, бусад бичиг баримтыг холбогдох аж ахуйн нэгж, байгууллага, албан тушаалтан, үйлчлүүлэгч иргэдээс ргуулан авах;

г) төмөр замын техник ашиглалтын дүрмийн шаардлага илгаагүй төмөр замын бүх төрлийн хөдлөх бүрэлдэхүүн, тан, зам, холбоо, дохиолол, эрчим хүчний болон бусад багца байгууламж, төхөөрөмжийг галт тэрэгний хөдөлгөөнд шиглах, мэргэжлийн байгууллагын зөвшөөрөлтгүйгээр төмөр замаар хөдлөх бүрэлдэхүүн явуулах, шаардлага хангаалй салбар зам ашиглахыг хориглох;

д) галт тэрэгний хөдөлгөөний осол гаргасан, хүний амьс, эрүүд мэндийг хохироосон, их хэмжээний хохирол уч-

руулсан тохиолдолд түүний шалтгааныг тогтоож байх;

8. Улсын байцаагчийн тавьсан акт, шаардлагыг хэлбэгдох байгууллага, албан тушаалтан, үйлчлүүлэгч иргэд биелүүлэх үүрэгтэй.

9. Улсын байцаагчийн тавьсан акт, торгуулийг эс зөвшөөрсөн тохиолдолд гомдлоо 7 хоногийн дотор улсын ерөнхий байцаагчид гаргана.

Улсын ерөнхий байцаагч уг гомдлыг нэг сарын дотор хянан шийдвэрлэнэ. Улсын ерөнхий байцаагчийн шийдвэрийг эс зөвшөөрвөл гомдлоо шүүхэд гаргаж болно.

10. Төмөр замын дээврийн улсын байцаагч нь хяналт шалгалтыг хууль тогтоомжийн дагуу явуулж, зөрчил дутагдлыг бүрэн илрүүлсэн тухайгаа болон тавьсан шаардлага, гаргасан шийдвэрээ бүрэн харууцна.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1995 оны 2 дугаар

Дугаар 19

Улаанбаатар

сарын 6-ны өдөр

хот

ХӨТӨЛБӨР БАТЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. «Бүх нийтэд суурь боловсрол эзэмшүүлэх үндэсний хөтөлбөр»-ийг 1 дүгээр хавсралтын, «Бүх нийтэд суурь боловсрол эзэмшүүлэх үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх талаар авах арга хэмжээний төлөвлөгөө»-г 2 дугаар хавсралтын ёсоор тус тус баталсугай.

2. Бүх нийтэд суурь боловсрол эзэмшүүлэх үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах явцад нь хяналт тавьж ажиллахыг Шинжлэх ухаан, боловсролын сайд Н. Өлзийхутагт даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Шинжлэх ухаан, боловсролын
сайд

П. ЖАСРАН
Н. ӨЛЗИЙХУТАГ

Засгийн газрын 1995 оны 19 дүгээр
тогтоолын 1 дүгээр хавсрмал

БҮХ НИЙТЭД СУУРЬ БОЛОВСРОЛ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР (1995—2005 ОН)

Нэг. Хөтөлбөрийн үндэслэл

Хүн амын боловсролын түвшин нь аливаа улс орны соёл, иргэний гол үзүүлэлт, нийгмийн хөгжлийн чухал хүчин үйл болохын зэрэгцээ бие хүний төлөншилтийн хэмжүүр олдог учраас дэлхийн олон орон боловсролын тогтолцоог оловеронгуй болгоход ихээхэн анхаарал тавьж байна. Илангуйа бүх нийтэд суурь боловсрол эзэмшүүлэх явдал ухал ач холбогдолтойг ЮНЕСКО, түүний салбар байгууллагууд онцлон тэмдэглэж, энэ талаар дэлхий нийтэд хандан удирдамж, зөвлөмж, тунхаглал гаргалаа.

Манай оронд орчин үеийн боловсролын байгууллага бүхэлдэн тогтсон 70 гаруй жилийн хугацаанд ард иргэдэд оловерол олгох талаар багагүй амжилт олсон билээ. Тухайлбал, 1921—1940 онд бүх нийтийн бичиг үсэгт сургах, 941 оноос бага боловсролтой болгох, 1961 оноос бүрэн бус унд боловсролтой болгох зорилтуудыг дэншүүлэн 1989 оны айдлаар 16—49 насны нийт хүн амын 78,8 хувь нь бүрэн ус дунд буюу түүнээс дэнш шатны боловсролтой, 12,7 хувь нь IV—VIII ангийн боловсролтой, 6,9 хувь нь бага ангийн оловеролтой, 1,6 хувь нь бичиг үсгийн боловсролтой болсон айна.

Нийгмийн хөгжлийг дагаж хүн амд боловсрол эзэмшүүлэх хэрэгцээ, шаардлага байнга өөрчлөгдөж байдаг зүй тоголтой бөгөөд энэхүү зүй тогтлын дагуу зах зээлийн эдийн засгийн нөхцөлд боловсролд хандах хандлага, хүмүүсийн оловеролын хэрэгцээ, сонирхол өөр болж байна.

Нийгэм, эдийн засгийн социалист тогтолцооны үед боловсролын бүх шатны үйл ажиллагааг төвлөрсөн төлөвлөөгөөр зохицуулж ирсэн нь хувь хүний сурч боловсрох эрэгцээг тэр бүр бүрэн хангаж чадахгүй байсны зэрэгцээ нийгэм, эдийн засгийн тогтолцоо бүхэлдээ өөрчлөгдөж, мчийн шинэ хэлбэрүүд бий болсонтой холбогдуулан бүх нийтэд суурь боловсрол эзэмшүүлэх бодлогыг шинэ нөхцөлд айдалд зохицуулан тодорхойлж иргэдийг ажиллаж амьдрах пра ухаанд суралцуулах, тэднийг зах зээлийн эдийн засгийн

зохиж мэдлэг, боловсролтой болгох шаардлагатай болно. Ялангуяа хүн амын дийлэнх хувь (44 хувь нь 0—15 насны хүүхэд, 29 хувь нь 16—30 насны залуучууд) нь суурь боловсрол эзэмших насных байгаа нөхцөлд ийм хөтөлбөртэй ажиллах нь бүр ч ач холбогдолтой юм.

Хоёр. Хөтөлбөрийн зорилт, хэрэгжилтийн шалгуур үзүүлэлт

Хүн амд суурь боловсрол эзэмшүүлэх таатай нөхцөл бүрдүүлэх замаар тэдний боловсролын түвшинг ахуулж Монгол Улсын Үндсэн хуулийн «Төрөөс бүх нийтийн ерөнхий боловсролыг төлбөргүй олгоно» гэсэн заалт, Боловсролын хуулийн «Иргэд 17 хүртэлх насандаа суурь боловсрол заавал эзэмших үүрэгтэй» гэсэн заалтыг тус тус хэрэгжүүлэхэд болон ЮНЕСКО-гоос гаргасан тунхаглалын үзэл санааг дэмжиж ажил хэрэг болгоход энэхүү хөтөлбөрийн зорилго оршино.

Энэхүү хөтөлбөрөөр дараахь зорилтыг шийдвэрлэхээр дэвшүүлж байна:

1. Суурь боловсролын үндэсний стандартыг боловсруулан гаргаж, сургалтын агуулгад өөрийн онцлог, хэрэгцээ шаардлага, үндэсний түүх соёл, оюуны өв уламжлал болон дэлхий нийтэд суурь боловсрол олгож буй чиг хандлагыг оновчтой тусган хэрэгжүүлэх;

2. Сургалтын шинэ агуулга, хичээлийн хөтөлбөрт зохицуулсан сурах бичиг, гарын авлага, сургалтын хэрэглэгдэхүүнээр хангах асуудлыг дэс дараатайгаар шийдвэрлэх;

3. Багш бэлтгэгдэг сургуулиудын сургалтын агуулга, арга зүй, материаллаг баазыг зах зээлийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн шинэчлэх, багшлах боловсон хүчин бэлтгэх, дэвтэн бэлтгэх тогтолцоог олон хувилбартай уян хатан болгох;

4. Хөдөөгийн сургуулийн бүтэц, байршил, зохион байгуулалтыг оновчтой тогтоож, дотуур байрны нөхцөлийг сайжруулах, хоол хүнсний хангамжийг дээшлүүлэх;

5. Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийг гэр бүлийн орчинд хүмүүжүүлэх, малчдын хүүхдийг сургуульд бэлтгэх шинэ тогтолцоог төлөвшүүлэн сургуулийн өмнөх хүмүүжлэл-боловсролын ажлын хүрээг өргөлтөх;

6. Насанд хүрэгчид, ялангуяа хөдөөгийн хүн амын боловсролын түвшинг дээшлүүлэх албан бус боловсролын тогтолцоог бүрдүүлэх, энэ ажлын хүрээнд сургууль завсард-

сан хүүхдэд боловсрол нөхөн олгох асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэх.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг дараахь шалгуур үзүүлэлтээр үнэлнэ:

1. Хүн амын суурь боловсролын түвшин;
2. Хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхдүүдийг сургуульд хамруулсан байдал, тэдний боловсролын түвшин;
3. Тахир дутуу болон оюун ухааны хомсдолтой хүүхдийг сургуульд хамруулсан байдал, тэдний боловсролын түвшин;
4. Сурах бичгийн хангалт;
5. Багшлах боловсон хүчний хангалт.

Боловсролын түвшинг дараахь үзүүлэлтээр тодорхойлно:

1. 1 дүгээр ангид элсэгчдийн дотор сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдсан хүүхдийн эзлэх хувь;
2. 11—17 насны хүүхдийн дотор анхан шатны боловсрол эзэмшсэн хүүхдийн эзлэх хувь;
3. 17-гоос дээш насны хүмүүсийн дотор суурь боловсролтой буюу түүнээс дээш шатны боловсрол эзэмшигчдийн эзлэх хувь;
4. Насанд хүрсэн иргэдийн дотор бүрэн дунд боловсролтой буюу түүнээс дээш боловсрол эзэмшсэн иргэдийн эзлэх хувь.

Хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхдүүдийн боловсролын түвшинг дараахь үзүүлэлтээр тодорхойлно:

1. Бүтэн өнчин хүүхдүүдээс сургуульд суралцаж буй хүүхдийн эзлэх хувь;
2. Хагас өнчин хүүхдүүдээс сургуульд суралцаж буй хүүхдийн эзлэх хувь;
3. Асран хамгаалагчгүй хүүхдүүдээс сургуульд суралцаж байгаа хүүхдийн эзлэх хувь.

Тахир дутуу болон оюун ухааны хомсдолтой хүүхдүүд сургуульд хамрагдсан байдал, тэдний боловсролын түвшинг дараахь үзүүлэлтээр тодорхойлно:

1. Тахир дутуу (харах, сонсох, өгүүлэх, тулах эрхтэний өөрчлөлттэй) хүүхдүүдээс сургуульд хамрагдан суралцаж буй хүүхдийн эзлэх хувь, тэдний боловсролын түвшин;
2. 8—16 насны оюун ухааны хомсдолтой хүүхдүүдээс сургуульд хамрагдан суралцаж байгаа хүүхдийн эзлэх хувь, тэдний боловсролын түвшин.

Сурах бичгийн хангалтын байдлыг хичээл (судлагдахуун) тус тус бүрээр тооцож тодорхойлно.

Багшлах боловсон хүчний хангаалтыг дараахь үзүүлэлтээр тодорхойлно:

1. Бага ангийн багшийн хүрэлцээний хувь;
2. Дунд ангийн багшийн хүрэлцээний (мэргэжил бүрээр) хувь;
3. Сурган хүмүүжүүлэх дээд боловсролтой багшийн эзлэх хувь;
4. Байгаль, нийгмийн ухааны чиглэлээр өргөн хүрээнд багшлах (ажиллах) чадвартай багшийн эзлэх хувь.

Гурав. Хөтөлбөрийн бүрэлдэхүүн

Энэхүү хөтөлбөр нь дараахь хэсгээс бүрдэнэ:

- А) суурь боловсролын агуулга;
- Б) суурь боловсрол эзэмшүүлэх арга зам;
- В) хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зам.

«Суурь боловсролын агуулга» гэсэн хэсэгт суурь боловсролын тухай тодорхойлолт, сургалтын агуулгыг өөрчлөн шинэчлэхтэй холбогдсон арга хэмжээг тусгав.

«Суурь боловсрол эзэмшүүлэх арга зам» гэсэн хэсэгт бүх нийтэд суурь боловсролыг ямар арга замаар олгохыг тодорхойлож албан бус сургалтын тогтолцоог бүрдүүлэх, суурь боловсрол эзэмшүүлж байгаа байдалд хяналт тавих, багшлах боловсон хүчин бэлтгэх арга хэмжээг тусгав.

«Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зам» гэсэн хэсэгт хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажилд оролцох төвийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, тэдний хүлээх үүрэг, хариуцлагатай холбогдсон арга хэмжээг тусгав.

А. Суурь боловсролын агуулга

Манай орны хувьд дунд (8 жилийн сургуулийн) боловсролыг бүх нийтийн зайлшгүй эзэмших «Суурь» боловсрол гэж тодорхойлно.

Суурь боловсролын зорилго нь хүүхдийн оюун ухаан, бие бялдрыг хөгжүүлэх, эх, эцэг, ахмад хүнийг хүндлэх, нөхдөдөө злэгсэг дотно хандах, ургамал, амьтан, нутаг усан хайрлан хамгаалахад чиглэж, тэднийг төрөлх хэлээрээ уншиж, бичих, тоо бодох баттай дадал чадвартай, үндэснийхээ түүх, соёл, зан заншил болон байгаль, нийгэм, хүний тухай шинжлэх ухааны суурь мэдлэгтэй, бие даан суралцаж хөдөлмөрлөх арга барилыг зохих хэмжээнд эзэмшсэн иргэн болгон төлөвшүүлэхэд оршино.

Суурь боловсролын агуулга нь иргэдэд байгаль, нийгэм, хүний тухай суурь мэдлэг олгох, хүүхдийн амьтас чадварыг

ь хөгжүүдэн бие даан хөдөлмөрлөж амьдрах урьдчилсан оломжийг бүрдүүлэхэд чиглэгдэх бөгөөд энэ агуулгыг хэ-эргжүүлэх үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь сургадт бо-он бие даасан үйл ажиллагаа гэж үзэж, өөрийн орны уламж-ал, бусад улс орны жишгийг харгалзан монгол хэл-уран эхиол, гадаад хэл, математик, компьютер, байгалийн ухаан, ийгмийн ухаан, гоо зүй, биеийн тамир, эрүүл мэнд, хөдөл-өр гэсэн 8 бүлэг хичээл заана.

Суурь боловсролын сургалтын агуулгыг боловсронгуй олгохдоо дараахь чиглэлийг баримтална:

1. Байгалийн ухааны сургалтын агуулгаар шинжлэх хааны тулгуур ухагдахуун эзэмшүүлж, хэрэглээний чадвар элөвшүүлэх;

2. Нийгмийн ухааны сургалтын агуулгаар эх хэлээрээ эи ярих, бичих, унших, хос бичигтэй болох, өөрийн орны олон хүн төрөлхтөний түүх, соёл, иргэшина, ёс заншил, ууль эрхийн мэдлэг, боловсрол эзэмшүүлэх;

3. Гоо зүйн сургалтын агуулгаар гоо сайхны мэдрэмж, зангаад төлөвшүүлэх, дизайны үндсийг эзэмшүүлэх;

Биеийн тамир-эрүүл мэндийн сургалтын агуулгаар бие илдраа чийрэгжүүлэх, хорт зуршил (архи, тамхи, хар тмхи хэрэглэх гэх мэт)-аас сэргийлэх мэдлэг эзэмшүүлэх, эрхэл нөхөрлөл, хайр сэтгэл, эр, эмийн ёсны хүмүүжил бо-он хоол ундаа зөв хэрэглэх, эрүүл аж төрөх ёсны дадал ишилд сургах;

5. Хөдөлмөр сургалтын агуулгаар эдийн засгийн суурь хуийн тооцоо, хамтын хөдөлмөр, өрхийн орлого, үнэ, эзэл, өнгөний ханш гэх мэт) болон техник, технологийн үндсэн эдлэг эзэмшүүлж мэргэжлийн баримжаа олгох;

6. Тахир дутуу болон оюун ухааны хомсдолтойг хүүхдэд эмшүүлэх боловсролын стандарт, сургалтын агуулга, арга илбэрт өвөрмөц уин хатан бодлого баримтлах.

Б. Суурь боловсролыг эзэмшүүлэх арга зам

Суурь боловсролыг 17 хүртэлх насанд нь заавал эзэм-үүлэх чиглэлийг баримтална.

Суурь боловсролыг албан ёсны буюу албан бус арга имаар эзэмшүүлнэ.

а) албан ёсны сургалт

Сургуулийн өмнөх боловсролын тогтолцоог өргөжүүлэн ижжүүлэх хөтөлбөр боловсруулан гаргаж хэрэгжүүлнэ.

Анхан шатны боловсролыг албан ёсны сургалтаар эзэм-үүлэх бодлогыг тууштай баримтална.

Суурь боловсрол олгох сургуульд үзэх хичээлийг оной той сонгон тогтоохын хамт сурах бичгийн агуулга, бүтэц зарчмын өөрчлөлт хийж, онолын хичээлээр олсон үндс мэдлэгээ амьдралд хэрэглэж чаддаг болгоход илүү анхаарн

Сургалтыг явуулах арга нь суралцагчдыг бие даас үйл ажиллагаанд сургахад чиглэж аливаа асуудлыг өөр дөөр нь шийдвэрлүүлэх үндсэн дээр шавь төвтэй сургалт жинхэнэ утгаар нь хэрэгжүүлнэ.

Сургалтыг зохион байгуулах хэлбэр нь уян хатан, ол хувилбартай байна. Сурагчдын мэдлэгийг үнэлэх тогтоононд өөрчлөлт оруулж, хийж бүтээсэн зүйлээр нь бол төстээр үнэлэх журмыг турши нэвтрүүлнэ.

Суурь боловсролын түвшинд ерөнхий ба мэргэжлийн С довсролын интеграц эрчимжиж байгаа дэлхийн чиг хандла болон өөрийн орны өвөрмөц нөхцөл байдалтай уялдууа суурь боловсролын үндэсний стандартыг боловсруулан га гана.

Суурь боловсрол эзэмших явцад тавих хяналтын ар хэрэгслүүдийг боловсронгуй болгож, боловсрол эзэмшүүл үйл ажиллагааг шаталсан хяналт (сургууль, нутгийн зах гааны байгууллага, төрийн захиргааны төв байгууллага зүгээс тавих хяналт)-тай байх тогтолцоог бүрдүүлж хэр жүүлнэ.

б) албан бус сургалт

Сургуулийн өмнөх боловсролыг гэр бүлд олгох тогт цоог шинээр төлөвшүүлнэ.

Анхан шатны боловсрол эзэмшээд завсардсан хүүх насанд хүрэгчид, тэхир дутуу иргэд, аслагдсан нутагт аз дардаг үндэсний цөөнх иргэдэд албан бус арга замаар суу боловсрол эзэмшүүлэх боломжоор хангана.

Албан бус боловсролыг олон хэлбэрээр олгохыг зор боловч манай орны нөхцөлд хамгийн тохиромжтой хэлбэрн туршилт, судалгаа явуулснаар тогтооно.

Албан бус арга замаар боловсрол эзэмшүүлэхэд барил дах чиглэл боловсруулж, сургалтын тогтолцоог бүрдүүл

в) багшлах боловсон хүчин бэлтгэх

Багшлах боловсон хүчнийг бэлтгэх болон тэдний мэр жил боловсролыг дээшлүүлэх тогтолцоог шинэчилж, ор нутгийн боловсролын байгууллагыг бэхжүүлж, гүйцэт үүргийг нэмэгдүүлнэ.

Боловсролын удирдах ажилтан бэлтгэдэг тогтолцоо б болгон хэрэгжүүлэх арга хэмжээ анна.

В. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зам

«Бүх нийтэд суурь боловсрол эзэмшүүлэх» үндэсний хөтөлбөрийг Монгол Улсын Засгийн газар багаланж, хэрэгжүүлэх үүргийг Засгийн газар, боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв болон бүх шатны боловсролын байгууллага, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар хүлээнэ.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага гол үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын агуулга, хөтөлбөрийг тогтвортой болгох, албан бус сургалтын тогтолцоог бүрдүүлэх, сурах бичиг, сургалтын хэрэгслэгдэхүүн, багшлах боловсон хүчинээр хангах ажлыг хариуцна.

Хүн амын боловсролын түвшинд судалгаа хийхэд Статистикийн төв газар, өнчин болон оюун ухааны хомсдолтой хүүхдийн судалгаа явуулахад Эрүүл мэндийн яам, хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа болон ядуу айл өрхийн хүүхдэд боловсрол олгоход нь дэмжлэг үзүүлэхэд Хүн амын бодлого, хөдөлмөрийн яам, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар тус тус туслалцаа үзүүлнэ.

Албан бус сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, зайны сургалт явуулах, телевиз, радиогоор явуулах сургалтын суваг нээн ажиллуулахад боловсрол, хэвлэл, мэдээллийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд хамтран ажиллана.

Энэхүү хөтөлбөр нь өсвөр үеийн сайн сайхны төлөө, хойч үеэ болон өнөөдрийн охид, хөвгүүдийг эрдэм боловсролтой иргэн болгон төлөвшүүлэх төр, засгийн бодлогыг хэрэгжүүлэхэд онцгой үүрэг гүйцэтгэх учраас хөлбогдох яам, Засгийн газрын болон Засгийн газрын бус байгууллагууд, хувийн хэвшлийнхний үйл ажиллагааг нягт үндэуулан, хамтран ажиллахад онцгой анхаарна.

Хүн амын боловсролын түвшинг бууруулахгүй байх, сургууль завсардсан хүүхдэд боловсрол нөхөн олгох, завсардалтыг бууруулахад аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газрын болон эх, энэг, багш, иргэдийн оролцоо, үйл ажиллагааг эрчимжүүлнэ. Хөтөлбөрийн зорилго, хэрэгжүүлэх ажлыг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр сургалчид олон түмэнд ойртуулах, тэдний дэмжлэг, туслалцаа авахад онцгой анхаарна. Эдгээр ажилд мэргэжлийн олон нийтийн байгууллагуудыг ч татан оролцуулах болно.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хяналт тавих ажлыг уг хөтөл-

бөрт оролцогч байгууллагууд, аймаг, нийслэл, орон нутагт ажиллаж байгаа боловсролын болон түүвтэй ажил төрлийн холбоотой байгууллагуудын хүч оролцоотойгоор гүйцэтгэнэ.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл явцад тавих хяналтыг сум, дүүргийн, аймаг, нийслэлийн, улсын хэмжээнд гэсэн 3 үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

БУХ НИЙГЭД СУУРЬ БОЛОВСРОЛ
ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙГ
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ
(1995—2000 он)

1. Бүх нийтийн суурь боловсролын түвшинг
дээшлүүлэх, хүрээг өргөжүүлэх

№	Хийх ажил	Гарах үр дүн	Гүйцэтгэх хугацаа	Хариуцах байгууллага
1		2	3	4

1. Монгол Улсын хүн амын боловсролын түвшин, хэрэгцээг судалж, дүгнэлт гаргах

2. Иргэдэд бүх нийтийн суурь боловсролыг олгох үндэсний хөтөлбөрийг хэрэг-

Хүн амын боловсролын түвшин, боловсролын бодит хэрэгцээг тогтоож, боловсролын хэрэгцээг хангаж, түвшинг дээшлүүлэх арга замын талаар дүгнэлт гаргана

Бүх нийтэд суурь боловсрол олгох үндэсний хөтөлбөрийг дагуу аймаг, сум бүр дэвсгэр нутгийн хүн амын боловсролыг дээшлүүлэх хөтөл-

Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, Статистикийн төр газар, бүх шатны Засаг дарга

1995—1996

1	2	3	4
<p>жүүлэхтэй холбогдуулан суурь боловсрол олгох дэд хөтөлбөрийг аймаг, хотод боловруулан хэрэгжүүлэх</p>	<p>бөртэй болгож, хүн амын боловсролыг дээшлүүлэх ажлыг цэгцтэй явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх</p>	<p>1995 оноос</p>	<p>Бүх шатны Засал дарга</p>
<p>3. Монгол Улсын албан бус боловсролын тогтолцоог хөгжүүлэх үзэл бэримтлэл, түүнийг хэрэгжүүлэх хөтөлбөр боловруулан мөрдөх</p>	<p>Албан бус боловсролын оновчтой тогтолцоог буй болгож тэр дагуу сургалтыг зохион байгуулалт сайтай явуулах нөхцөл бүрдүүлэх</p>	<p>1995—1996</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, Хүн амын бодлого, хөдөлмөрийн яам</p>
<p>4. Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийг гэр бүлд хөгжүүлэх тогтолцоо бий болгох</p>	<p>Бага насны хүүхдийг хумуужуулан хөгжүүлэх, хүүхдийг сургуульд бэлтгэх ажлыг цэгцтэй зохион байгуулах</p>	<p>1995 оноос</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, Хүн амын бодлого, хөдөлмөрийн яам, Монголын хүүхдийн төлөө үндэсний төв</p>
<p>5. Өмчийн олон хэлбэрт суурил</p>	<p>Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийг цэцэрлэгээр хумуужуулах</p>		<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, <small>Бүх шатны Засал дарга</small></p>

<p>байгуулах 6. Ядуу айлын хүүхдүүдэд зориулсан халамжийн цэцэрлэг бий болгох</p>	<p>түвшинг сайжруулах Ядуу өрхийн хүүхдийг цэцэрлэгт хамруулах хүрээг өргөтгөх, санхүүжүүлэх эх үүсвэрийг дэс дараатайгаар шийдвэрлэх</p>	<p>1995 оноос</p>	<p>дарга Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, Хүн амын бодлого, хөдөлмөрийн яам, аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар</p>
<p>7. Сургууль завсардсан хүүхэд болон бичиг үсэг мэдэхгүй насанд хүрэгчдэд боловсрол олгох</p>	<p>Сургууль завсардсан хүүхдийн 80 орчим хувийг албан бус сургалтад хамруулах, анхан шатны боловсрол олоод завсардсан хүүхдэд сургалтын бусад хэлбэрийг ашиглаж суурь боловсрол эзэмшүүлэх «Албан бус, зайны сургалтад нийтийн мэдээллийн системийг ашиглах» төсөд хэрэгжүүлэх</p>	<p>1995 оноос</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, Хэвлэл, мэдээллийн байгууллагууд, бух шатны Засаг дарга</p>
<p>8. Оюуны хомсдолтой хүүхдийг сургуульд хамрах хүрээг нэмэгдүүлэх</p>	<p>Оюуны хомсдолыг бий болгож байгаа шалтгааныг судлан тогтоож, хөнгөн хэлбэрийн соготой хүүхдийг ердийн орчинд жирийн хүүхдтэй хамт тусгай хөтөлбөрөөр сургах төсөл хэрэгжүүлэн Тахир дутуу хүүхдэд боловсрол олгоход зориулсан албан</p>	<p>1995—1997</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, Хүн амын бодлого, хөдөлмөрийн яам, Эрүүл мэндийн яам Шинжлэх ухаан, боловсролын яам,</p>
<p>9 Тахир дутуу хүүхдэд бо-</p>		<p>1995 оноос</p>	

1	2	3	4
ловсрол олгох	бус болон зайны сургалт явуулах аргачлал зөвлөмж боловсруулах, хэрэгжүүлэх, бололцоо нөхцөл бүхий аймгагт тусгай анги, бүлэг нээж хичээллүүлэх	1995—2000	Хүн амын бодлого, хөдөлмөрийн яам, Монголын хүүхдийн төлөө үндэсний төв, аймгийн Засаг дарга нар
10. Өнчин болон хохирогч, тэнэмэл хүүхдүүдэд боловсрол олгох	Өнчин, хохирогч, тэнэмэл хүүхдийн тоо, боловсролын түвшинг тогтоох, томоохон хот, суурин газарт өнчин хүүхдийг асрах төв байгуулах, тэдгээрийг сургалтад хамруулах	1995—2000	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, нутгийн захиргааны байгууллага
11. Ядуу айлын хүүхдэд амьдралын болон боловсрол олгох нөхцөлийг сайжруулах	Ядуу айлын хүүхдэд халамж үзүүлж ном, хичээлийн хэрэгсэл, хувцасны дэмжлэг үзүүлэх	1995—2000	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, нутгийн захиргааны байгууллага
12. Сургуулийн гадна үлдсэн залуучууд, насанд хүрэгчдэд боловсрол эзэм-	Залуучууд, насанд хүрэгчдийг бичиг үсэг, тоо бодлого, аж төрөх мэдлэг, зохионо болон боловсролтой болгох	1995—1997	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, нутгийн захиргааны байгууллага

2. Сургуулийн бүтэц байршил, хэв шинжийг боловсронгуй болгох

<p>13. Ерөнхий боловсролын сургуулийн бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой байдалд хүргэх</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга</p>	<p>1995—1998</p>	
<p>14. Анхан шатны сургуулийн байршилыг нүүдлийн мал аж ахуйн нөхцөлд илүүтэй хөгжүүлэх</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга</p>	<p>1995—2000</p>	
<p>15. Дотуур байрны нөхцөл, хоол хүнсний хангамжийг сайжруулах</p>	<p>Дотуур байрны нөхцөл, үйлчлэлтэй зохих түвшинд хүргэх</p>	<p>1995—2000</p>	<p>Бүх шатны Засаг дарга</p>

3. Сургалтын агуулга, хөтөлбөрийг боловсронгуй болгох

16. Суурь боловсролын агуулгыг мэргэжлийн баримжаа, анхан шатны бэлтгэл олгох чиглэлд өөрчлөн шинэчилж тогтвортой болгох	Сургалтын чанарыг сайжруулах	1995 онд	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам
17. Сургалтын технологийг шинэчлэн өөрчлөх	Сургалтын чанарыг сайжруулах	1995—1997	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам
18. Монгол бичгийн сургалтын бодлого шинэчлэн боловсруулах	Монгол бичгийг эзэмших хүрээг өргөтгөх	1995—2000	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам
19. Гадаад хэлний сургалтад баримтлах бодлого боловсруулах	Гадаад хэлний анхны зохих мэдлэгтэй болж цаашид эрчимтэй суралцах суурийг ерөнхий боловсролын сургуульд суралцагчдад олгох	1995 оноос	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам
20. Суралцагчдын эзэмших мэдлэг, чадварын түвшинг тусгагсаан суурь бо-	Сургалтын чанарыг дээшлүүлэх	1994—1996	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам

ловсролын үн-
дэсийн стандарт-
тыг боловсруу-
лах

21. Албан бус сур-
галын агуулга,
арга зүйг бо-
ловсруулах

Төслийн үр дүнд тулгуурлан
албан бус сургалтын гарын
авлага, зөвлөмж гаргах

1995—1996

Шинжлэх ухаан,
боловсролын яам

**4. Сурах бичиг, сургалтын хэрэглэгдэхүүний
хангамжийг сайжруулах**

22. Шинжлэн өөр-
члөсөн сургал-
тын агуулга,
хөтөлбөрт то-
хирсон сурах
бичиг, гарын
авлага мате-
риалаар хангах

«Сурах бичиг, сургалтын ма-
териал бэлтгэх, хэвлэх, ху-
ваарилгах, ашиглах төсөд» хэ-
рэгжүүлж шаардлагатай
нийг сурах бичгийн 80%-ийг
1996 онд хангах, улмаар тэд-
гээгийн хэрэгцээг 2000 онд
бүрэн хангасан байх

1996—2000

Шинжлэх ухаан,
боловсролын яам,
Салгийн яам, Ху-
далдаа, үйлдээ-
рийн яам

23. Бага насны
хүүхдэд зориул-
сан гарын ав-
лага, өнгөт зу-
рагт хуудас,
тоглоом, наад-
гайгаар хангах

Бага насны хүүхдийг хүмүү-
жүүлэх, сургуульд бэлтгэх
ажлын чанарыг сайжруулах

1995 оноос

Шинжлэх ухаан,
боловсролын яам,
Худалдаа, үйлд-
рийн яам

24. Сургууль зав-

1	2	3	4
сардагчдад албан бус за-маар боловсрол эзэмшнэхэд зо-риуцсан сургал-тын хөтөлбөр, сурах бичиг, гарын авлага бий болгох	Сургууль завсардагчдын бо-ловсрол эзэмших бололцоо, нөхцөлийг сайжруулах	1995 оноос	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам
25. Сургалтын хэ-рэглэгдэлүүн, хичээлийн үзүү-лэн таниулах материалын хангамжийг сайжруулах	Сургалтын чанарыг сайж-руулах	1995—2000	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, Сангийн яам, Ху-далдаа, Үйлдвэ-рийн яам
26. Сурах бичиг, ном, сургалтын гарын авлага хэвлэх үйлдвэ-рийг бий болгох	«Номин» компанийг хээлэ-лийн эх бэлтгэх, хээлэх, хөө-лэсэн сурах бичиг, сургал-тын гарын авлагыг орон ну-тагт хуваарилах талаар үйл ажиллагааг нь бэхжүүлж су-рах бичгийн хангалтыг сайж-руулах	1995—1997	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, Худалдаа, Үйлд-вэрийн яам, Сангийн яам

5. Багшлах боловсон хүчин бэлтгэх, давтан бэлтгэх ажлыг чанаржуулах

<p>27. Багийнг мэргэжлийн зэрэг, дэлтэй бэлтгэх тогтоолцоог бий болгож, багш бэлтгэдэг сургуулийн сургалтын агуулгыг өөрчлөн шинэчлэх</p>	<p>Багш бэлтгэх сургалтын чадварыг сайжруулах</p>	<p>1995—1996</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам</p>
<p>28. Багш нарын мэргэжлийг дээшлүүлэх төвлөрсөн бус тогтоолцоог төлөвшүүлэх</p>	<p>Ерөнхий боловсролын дунд сургуулийн багш нарын сургалтын хүмүүжүүлэх ажлын түвшинг тогтоож чадваржуулах</p>	<p>1995—2000</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, аймэг, нийслэлийн Засаг дарга</p>
<p>29. Ерөнхий боловсролын сургуулийн удирдах ажилтан бэлтгэх, мэргэжил боловсролыг нь дээшлүүлэх тогтоолцоог бий болгох</p>	<p>Ерөнхий боловсролын сургуулийн удирдах ажилтныг чадваржуулах</p>	<p>1995—2000</p>	<p>Шинжлэх ухаан, боловсролын яам</p>
<p>30. Хөдөөгийн багш нарыг янз бүр</p>	<p>Багш нарыг чадваржуулж, ажлын ачааллыг нь оновчтой</p>		<p>Шинжлэх ухаан,</p>

1	2	3	4
рийн ангид олон төрлийн хичээл завхал бэлтгэх	зохицуулах	1995—2000	боловсролын яам
31. Сургалтын идэвхтэй арга, технологийг дэмжин хөгжүүлэх, багшийн мэргэжлийн зэрэг тогтоох асуудлыг шийдвэрлэх	Балглах боловсон хүчний чанарыг сайжруулах	1995—1997	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам
32. «Бүх нийтэд суурь боловсрол» олгох чиглэлээр олон улсын байгууллагуудтай оюул, практикийн асуудлаар хамтарсан судалгаа, семинар зохион байгуулж төсөвт үйлдвэрлэх	6. Олон улсын байгууллагатай хамтран ажиллах ЮНЕСКО-гийн Бангкок дахь төвийн АПНЭАЛ, АПЕНД хөтөлбөрийн үзэл санааны суурь боловсрол олгох ажлын чанарыг сайжруулах	1995 оноос	Шинжлэх ухаан, боловсролын яам

33. Суруулийн өмнөх боловсролыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх
34. «Ерөнхий боловсролын сургуулийг хөгжүүлэх» төслийг Дани Улсын Дандаа байгуулагатай хамтран хэрэгжүүлэх
35. «Говийн малчин эмэгтэйн чүүдийг сурах хэрэгцээг хангах албан бус боловсрол» төсөл хэрэгжүүлэх

ЮНЕСКО-гийн Азийн соёлын төвтэй хамтран суурь болон албан бус боловсролын асуудлаар хамтарсан судалгаа явуулж сургуулийн өмнөх насны хүүхдийг хүмүүжүүлэх, сургуульд бэлтгэх ажлыг сайжруулах

Сургалтын агуулгыг шинэчлэн тогтоож, багшлах болон удирдах боловсон хүчин бэлтгэх, дагтан бэлтгэх ажлыг сайжруулах

1995 оноос

Шинжлэх ухаан, боловсролын яам

1995 оноос

Шинжлэх ухаан, боловсролын яам

Говийн эмэгтэйнүүдийн боловсролын түвшинг дээшлүүлэх

1995 оноос

Шинжлэх ухаан, боловсролын яам

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1995 оны 2 дугаар

сарын 6-ны өдөр

Дугаар 20

Улаанбаатар

хот.

«ГАЗРЫН ТОС» ХӨТӨЛБӨРТ ТОДОТГОЛ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт сүүлийн жилүүдэд гүйцэтгэсэн судалгааны үр дүнг харгалзан, газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагааны чиг хандлагад нийцүүлэн Засгийн газрын «Газрын тос» хөтөлбөрийг тодотгож, хэрэгжилтийг нь эрчимжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газраас **ТОГТООХ** нь:

1. Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт сүүлийн жилүүдэд гүйцэтгэсэн газрын тосны судалгааны үр дүнг, газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагааны цаашдын чиглэл, хандлагыг харгалзан ойрын 5—10 жилд хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тусгаж «Газрын тос» хөтөлбөрт энэ тогтоолын хавсралтад дурдсан тодотгол оруулах нь зүйтэй гэж үзсүгэй.

2. Зүүнбаян, Цагаан-элсний ордын газрын тосны нөөцийг дахин үнэлж олборлох, боловсруулах үйлдвэр байгуулахтай холбогдуулан хийх ажил, түүнийг гүйцэтгэх хугацаа шаардагдах хөрөнгийн талаар АНУ-ын «Нэскор энержи» компанитай нарийвчлан тохиролцож, Монголын талаас гаргах хөрөнгийн эх үүсвэрийг хэрхэн шийдвэрлэх тухай саналыг холбогдох яам, газартай тохиролцон 1995 оны II улиралд багтаан Засгийн газарт оруулахыг Эрчим хүч, геологи, уул уурхайн яам Б. Жигжидэд даалгасугай.

3. «Газрын тос» хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг хариуцсан төслийн удирдагч томилон ажиллуулахыг Эрчим хүч геологи, уул уурхайн сайд (Б. ЖИГЖИД)-д зөвшөөрсүгэй.

4. Газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагаа явуулах үед байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхгүй байх зорилгоор мөрдөж ажиллах стандарт, норм, нормативыг боловсруулж мөрдүүлэх арга хэмжээ авахыг Байгаль орчны яам (З. БАТЖАРГАЛ), Эрчим хүч, геологи, уул уурхайн яам (Б. ЖИГЖИД)-д даалгасугай.

5. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан «Газрын тос» үйл ажиллагааны талаар байгуулсан хэлэлцээрийг зөвшөө

«өх тухай» Засгийн газрын 1991 оны 3 дугаар сарын 2-ны өдрийн 61 дүгээр тогтоол, «Газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай» Засгийн газрын 1991 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн 53 дугаар тогтоолын 1 дүгээр зүйл, 2 дугаар зүйлийн «а» аагт, «Газрын тос төслийн тухай» Засгийн газрын 1992 оны дугаар сарын 9-ний өдрийн 120 дугаар тогтоолын 2 дугаар үйллийг тус тус хүчингүй болгонд тооцсугай,

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Эрчим хүч, геологи, уул
уурхайн сайд

П. ЖАСРАЙ

Б. ЖИГЖИД

Засгийн газрын 1995 оны 20 дугаар
тогтоолын хэвсгэлт

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН 1992 ОНЫ 120 ДУГААР ТОГТООЛООР САЛШААСАН «ГАЗРЫН ТОС» ХӨТӨЛБӨРТ ОРУУЛАХ ТОДОТГОЛ

Нэг, «Газрын тос» хөтөлбөрийн V, VI зүйлд дэвшүүлсэн орилтыг хэрэгжүүлэхэд ойрын 5—10 жилд хийх ажлын нгээлийг дараахь байдлаар тодотгох:

I. Монгол Улсын газрын тосны бүтээгдэхүүний хэрэгцээний тодорхой хэсгийг дотоодын үйлдвэрлэлээс ойрын жилүүдэд хангаж эхлэх зорилгоор юуны өмнө Зүүнбаян, Цагаанленин ордын газрын тосыг дүлшний чиглэлээр гүн боловсруулах үйлдвэрийн техник-эдийн засгийн үндэслэлийг 1995 ны II улиралд гаргаж, үйлдвэрийн хүч чадал, хөрөнгө оруулалтын хэмжээг газрын тосны олборлох нөөц, боловсруулалтын техник, технологийн түвшинтэй уялдуулан тогтоож, арьж байгуулан ашиглалтад оруулж, хүч чадлыг нь шатлан эмэгдүүлнэ. Үйлдвэрийг барих хүртэл хугацаанд газрын тосны бүтээгдэхүүний хэрэгцээний зарим хэсгийг хангах зорилгоор хоногт 500—1000 баррель газрын тос боловсруулах ага чадлын зөврийн төхөөрөмжийг 1995 онд багтаан ашиглалтад оруулна. Газрын тос олборлон боловсруулах

үйлдвэрийг байгуулахад Монголын талаас гарах хөрөнгийг эх үүсвэрт хандивлагч орнууд, олон улсын эдийн засгийн байгууллагуудын зээл дусламжийн болон улсын төсвийн хөрөнгийг ашиглах, хамтарсан үйлдвэрийн Монголын талаас хөрөнгөд хувьцаа гаргаж худалдах, «Газрын тос» хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд зориулан Засгийн газрын зээллэг, өрийн бичгээр хөрөнгө хуримтлуулан ашиглах чиглэл баримтлана.

Дотоодод үйлдвэрлэсэн газрын тосны бүтээгдэхүүний хэрэглэгчдэд хүргэх тээврийн зохистой сүлжээ бүрдүүлнэ.

2. Газрын тосны бүтээгдэхүүний дотоодын хэрэгтэй цаашид бүрэн хангахад шаардлагатай нөөцийг илрүүлдэг тогтоох чиглэл баримталж газрын тосны ирээдүй бүхий Дорноговь, Тамсаг, Чойбалсан, Нялга, Өгийнуур, Ихнуур Өмнөговь, Сүхбаатар, Хойт говийн сав газруудад, геологи геофизикийн ерөнхий болон нарийвчилсан судалгаа хийж газрын тосны орд байж болох талбай, бүтцийг ялгаж, тэдгээрт хөрөнгө оруулагчдыг оролцуулан хайгуул хийлгэн үнэлгээ өгөх, найдвартай нөөцтэй ордуудыг олборлох чиглэл баримтлана.

Үүний тулд эхний ээлжинд дэд бүтэц харьцангуй бий болсон буюу түүнд ойр орших, газрын тос олдох ирээдүй бүхий Дорноговь, Нялга, Чойбалсангийн сав газрын XIII, XIV, XV, XIX, XXII талбайд гадаадын хөрөнгө оруулалттай гаар хийж эхэлсэн ажлыг үргэлжлүүлж, X, XI, XII, XVI, XVII, XIII, XX, XXI талбайд Монголын болон гадаадын компаниудыг сонгон ажиллуулах замаар, эсвэл 1996—2000 он, жил тутам улсын төсвөөс ойролцоогоор 350—500 сая төгрөг гарган санхүүжүүлж судалгааны ажлыг дэс дараалал тайгаар гүйцэтгэнэ (газрын тосны ирээдүй бүхий сав газар талбайд хайгуул хийх, геологи, геофизикийн судалгаа явуулах чиглэлийг хавсарган).

3. Гэрээт талбайнуудад хийх хайгуулын ажлын мэдээллийг суперкомпьютерээр дотооддоо боловсруулах техник зохион байгуулалтын арга хэмжээг 1995—1996 онд багтаан хэрэгжүүлнэ.

4. Газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагаанд Монголын найдвартай компаниуд оролцохыг дэмжиж, мэргэжлийн найдвартай гүйцэтгэгч олоход нь туслалцаа үзүүлэх, гадаадын компаниудтай байгуулсантай ижил нөхцөлөөр гэрээ байгуулахыг санал болгох зэргээр идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулна. Гэхдээ үндэсний компаниуд зөвшөөрөл авсан тал

ай болон зөвшөөрлийн эрхийг бусдад шилжүүлэх явдлыг эргэлтэн.

5. «Монгол газрын тос» товчооны харьяа «Галба» үйлдлийг шаардлагатай тоног төхөөрөмж, лабораторийн байж, хэрэгслээр хангаж тодорхой талбайнуудад газрын тосой холбогдсон үйл ажиллагаанд илвэлтэй оролцуулах га хэмжээ авна.

6. Гэрээлэгчдэд талбайн зөвшөөрөл олгохдоо зөвхөн нэр зарлаж, гэдээд, дотоодын компаниудыг шударгаар нгоо шалгаруулаж ажиллуулах зарчмыг мөрдөхийн хамт, ргэлдээ талбайнуудад ажиллаж байгаа компаниуд бие илйинхээ ажилд саад нөгцөр учруулахгүй, газрын тостой мбогдсон үйл ажиллагаанд нэг орон юмуу нэг компани шамгайлах байдал гаргуулахгүй байх зарчмыг баримтална.

7. Газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагаа явуулж байа аж ахуйн нэгжүүдийн төсөвт мөрөнгийн тооцооны үндэс-д, зарцуулалт, тайлан бүртгэлд тавих хяналтыг сайжруу-ин, гэрээт талбайд урьд өмнө явуулсан судалгааны тайлан-дээллийг нарийвчлан судалж ашиглах, хайгуул олбор-лтын ажилд дэмшилтэт техник, технологи хэрэглэх зэр-эр ажлын нэг, чанарт сөрөг нөлөө үзүүлдэггүйгээр төсөвт рдлыг хямдруулах арга замыг санаачлан гэрээлэгчидтэй хиролцон хэрэгжүүлнэ.

8. Шатдаг занар, нүүрс, байгалийн баримингтаас газрын сны бүтээгдэхүүн гаргах талаар судалгаа, шинжилгээ, ринлэтын ажлыг улсын төсвийн болон гадаадын сонирхогч йгууллагын мөрөнгөөр үргэлжлүүлэн гүйцэтгэнэ. Гэхдээ рөнгө хүчийг юуны өмнө газрын тосны судалгаанд төвлө-үлэх шаардлагыг харгалзан шатдаг занар, байгалийн ба-римингтаас эдийн засгийн хувьд үр ашигтай байх газрын сны бүтээгдэхүүн гаргаж болох нь зөвхн судалгаа шин-лгээний ажлаар нотлогдож, техник, технологийн асуудал шийдэгдэх хүртэл хугацаанд газрын тос гаргах чиглэ-эр улсын төсвийн мөрөнгөөр шатдаг занар, байгалийн ратимингийн эрэл, хайгуулын ажил явуулахгүй байх нь итэй гэж үзнэ.

ГАЗРЫН ТОСНЫ ИРЭЭДҮЙ БҮХИЙ САВ ГАЗАР,
ТАЛБАРД ХАЙГУУЛ ХИЙХ, ГЕОЛОГИ,
ГЕОФИЗИКИЙН СУДАЛГАА ЯВУУЛАХ ЧИГЛЭЛ

№	Сав газар талбай	Хэмжээ	Гүйцэтгэгч компани	Хугацаа, он	Хийх ажлын төрөл, хэмжээ	Зардал
		ам, км				
1.	Тосон уул-ХИХ	10460	Меддаллон ойл	1993-1998	3100 тууш км чир- чирхийллийн су- далгаа, 2 цооног 3500 тууш км чир- чирхийллийн су- далгаа, 3 цооног	9,1 сая ам. доллар
2.	Буйр-ХХН	11400	Слайдер ойл	1993-1998	1315 тууш км чир- чирхийллийн су- далгаа, 5 цооног	11,75 сая ам. доллар
3.	Цагаан- э-с-ХНН Зүүнбаян- ХИХ	14600 12800	Нэсрөл энержи	1995-2000		12,5 сая ам. доллар
4.	Тариаг- ХV	15300	Моноус- нефть	1995-2000	3400 тууш км чир- чирхийллийн су- далгаа, 3 цооног	18,0 сая ам. доллар
5.	Галба-ХI	13800	Галба	1995-1997	1100 тууш км чир- чирхийллийн бо- лон хүндийн хүч- ний, 5000 ам. км геологийн судал-	497 сая төг- рөг

6. Төхөм-Х	50000	Галба	1997-1999	3030 тууш км чирхийллэйн, 25000 ам, км хүндийн хүчний болон геологийн судалгаа	1385 сая төгрөг
7. Нилга-ХVI	18430	Галба	2003 оноос	1000 тууш км чирхийллэйн, 5000 ам, км хүндийн хүчний, 9000 ам, км геологийн судалгаа	460 сая төгрөг
8. Эргэл-ХII	11700	Өрсөлдүүлэн шалгаруу-лалтаар	1995-2000	Гүйцэтгэгчтэй тохиролцоно,	Гэрээлэг-чийн хөрөнгө
9. Матад-ХХ	10700	Өрсөлдүүлэн шалгаруу-лалтаар	1995-2000	Гүйцэтгэгчтэй тохиролцоно,	Гэрээлэг-чийн хөрөнгө
10. Тамсаг-ХXI	11130	Өрсөлдүүлэн шалгаруу-лалтаар	1995-2000	Гүйцэтгэгчтэй тохиролцоно,	Гэрээлэг-чийн хөрөнгө
11. Баянту-мэн-ХVII	12550	Өрсөлдүүлэн шалгаруу-лалтаар	1996-2000	Гүйцэтгэгчтэй тохиролцоно,	Гэрээлэг-чийн хөрөнгө
12. Хөх нуур-ХVII	13570	Өрсөлдүүлэн шалгаруу-лалтаар	1995-2000	Гүйцэтгэгчтэй тохиролцоно,	Гэрээлэг-чийн хөрөнгө

1	2	3	4	5	6
13. Өмнөговь, Хойт- говь, Өгий- нуур, Их- нуур, Сүх- баатар		Өрсөлдүүлэн шалгаруу- лалтаар	1996-2000	Гүйцэтгэгчтэй тохиролцоно,	Гэрээлэг- чийн хөрөнгө

Тайлбар: Галба-ХI, Төхөм-Х, Нялга-ХVI талбайг гэрээлэгч сонирхохгүй тохиолдолд геологи, геофизикийн ерөнхий судалгааны ажлыг «Галба» үйлдвэр улсын төсвийн санхүүжүүлэлтээр гүйцэтгэнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН
ТОГТООЛ

95 оны 2 дугаар

Дугаар 23

Улаанбаатар

оны 14-ний өдөр

хот

НИЙСЛЭЛИЙН ЗАРИМ ДҮҮРГИЙН БҮТЭЦ,
ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТАД ӨӨРЧЛӨЛТ
ОРУУЛАХ ТУХАЙ

Хөг, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай Монгол Улсын
улийн 3 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 5 дугаар зүйлийн 1
х хэсэг, 10 дугаар зүйлийн 4, 6 дахь хэсэгт заасныг үндэс-
н Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. «Зарим дүүргийг татан буулгах тухай» Улсын Их
рлын 1995 оны 16 дугаар тогтоолоор татан буулгаж Хан-
д, Баянзүрх, Сонгинохайрхан дүүрэгт тус тус нэгтгэн
риязлуулсан Туул, Гачуурт, Жаргалант дүүргүүдийг тос-
ны зохион байгуулалттай ажиглуулхаар тогтоосугай.

2. Туул, Гачуурт, Жаргалант тосгоны хувьд түүний ор-
он байгаа тухайн засаг захиргааны нэгжийн Засаг дарга
тоны захиралч байх нь зүйтэй гэж үзсүгэй.

3. Туул, Гачуурт, Жаргалант тосгоны захирагчийн ажлын
баны орон тооны хязгаарыг тус бүр II хүнээс (үйлчилгээ-
й орлогоос цалинждаг болон нормативаар ажиллах орон
г орохгүй) хэтрүүлэхгүй байхаар тогтоосугай.

4. Нийслэлийн Засаг дарга Ц. Балсанжавт даалгах нь:

а) тосгоны захирагчийн ажлын албыг 1995 оны нэгдү-
р улирвалд багтаан зохион байгуулж, орон тооны өөрч-
лгөөр ажлаас чөлөөлөгдсөн хүмүүст хууль тогтоомжийн
туу тэтгэмж олгох, тэднийг ажлын байраар хангах арга
ажээ авсугай;

б) тосгоны оршин суугчдад үзүүлэх иргэдийн болон ний-
лн аж ахуйн үйлчилгээг аль болох чирэгдэлгүйгээр зо-
хион байгуулах, нийгмийн дэг журмыг сахуулж, сахилга хал-
цлагыг өндөржүүлэх, хүн эмнэлэг, сургууль, соёлын бай-
ллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангаж ажилласугай.

5. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан «Нийслэл, дүүр-
лн Засаг даргын Тамгын газрын бүтэцийг шинэчлэн тог-
ох тухай» Засгийн газрын 1993 оны 65 дугаар тогтоолын

5 дугаар зүйлээс «Гачуурт, Жаргалант, Тууд» гэсэн хэсгийг хүчингүй болгонд тэмцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

П. ЖАСРАЛ

Монгол Улсын Шадар сайд

А. ЭНЭБИ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

1995 оны 2 дугаар

Улаанбаат

сарын 22-ны өдөр

Дугаар 24

хот

ҮНИЙН ЗӨВИШЛИЙН КОМИСС БАЙГУУЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

Засгийн газрын дэргэдэх «Үнийн зөвшилийн комисс»-г Монголын үйлдвэрчний эвлэлүүдийн холбоо, Хэрэглэгчид эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэг, Хувийн үйлдвэрийн эздин холбоо, нийслэлийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчид болон Монгол банктай тохиролцооны үндсэн дээр дурдсан бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулж ажиллуулсугай

Комиссын дарга	— Монгол Улсын Шадар сайд Ч. Пүрэвдорж
Комиссын орлогч дарга	— Худалдаа, үйлдвэрийн сайд Ц. Цогт; — Хүн амын бодлого, хөдөмөрлийн сайд Э. Гомбож
Комиссын гишүүд:	— Дэд бүтцийн хөгжлийн д сайд Ц. Дамиван; — Эрчим хүч, геологи, уул уурхайн дэд сайд Д. Мин — Үндэсний хөгжлийн газр дэд дарга Л. Дэмбэрэл;

- Эрүүл мэндийн яамны Эдийн засаг, хамтын ажлаагааны газрын ерөнхий захирал Д. Баврсайхан;
- Худалдаа, үйлдвэрийн яамны Зах зээлийн зохицуулалтын газрын ерөнхий захирлын орлогч Н. Ишдорж;
- Монгол банкны Мэдээлэл, судалгааны газрын захирал О. Чимгээ;
- Монголын үйлдвэрчний эвлэлүүдийн холбооны ерөнхийлөгч Г. Адъяа;
- Хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэгийн тэргүүн Ш. Цэндбаар;
- Хувийн үйлдвэрийн эдийн холбооны ерөнхийлөгч Л. Нямсамбуу;
- Нийслэлийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нарийн бичгийн дарга Г. Маналжав;
- Зах зээл судлалын хүрээлэнгийн захирал С. Дэмбэрэл;
- Худалдаа, үйлдвэрийн яамны Зах зээлийн зохицуулалтын газрын дэс түшмэл С. Хонгорзул.

Комиссын нарийн
бичгийн дарга

Монгол Улсын Ерөнхий сайд
Худалдаа, үйлдвэрийн сайд

П. ЖАСРАЙ
Ц. ЦОГТ

МОНГОЛ УАСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН ТОГТООЛ

1995 оны 3 дугаар

Улаанбаатар

Дугаар 67

сарын 09-ны өдөр

хот

ДЭЭД ШҮҮХИЙН БҮГД ХУРЛЫН 1991 ОНЫ 13 ДУГААР ТОГТООЛЫН 8 ДУГААР ЗҮЙЛИЙГ ӨӨРЧЛӨН НАЙРУУЛАХ ТУХАЙ

Эрүүгийн хуулийн 131 дүгээр зүйлд заасан гэмт хэргийг зүйлчилж байгаа шүүхийн практикийг нэг мөр болгож хуулийн заалтад нийцүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Дээд шүүхээс ТОГТООХ нь:

1. Дээд шүүхийн Бүгд хурлын 1991 оны 4 дүгээр сарын 13-ны өдрийн 13 дугаар тогтоолын 8 дугаар зүйлийг доордурдсанаар өөрчлөн найруулуулгай:

«8. Эрүүгийн хуулийн 131 дүгээр зүйлд заасан бусдыг эд хөрөнгийг бага хэмжээтэйг ашиглан шамшигдуулах хэрэг нь зөвхөн султайлах, завших, үрэгдүүлэх, албан тушаалын хаа байдлыг урвуулж ашиглаж залилан мэхлэх зэрэг аргаар үйлдэгдэж болно. Хэрэв бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдээ булаах, далайлган сүрдүүлэх аргаар ашиглан шамшигдуулсан бол уг хэргийг ашиглан шамшигдуулсан эд хөрөнгийг хэмжээнээс хамаарахгүйгээр эрүүгийн хуулийн зохих зүйл хэсгээр зүйлчилнэ.

Бусдын эд хөрөнгийг бага хэмжээтэй (Дээд шүүхийн 1994 оны 125 дугаар тогтоолд заасан 3000—50,000 төгрөг хүртэл) ашиглан шамшигдуулах хэрэг нь урьдчилан тохиролцсон бүлэг этгээд охи аюултай гэмт хэрэгтэй, нийтлэ учирсан гэмшигт байдлыг даамдуулж буюу машин мэхл нэмж ашиглаж, эсхүл орон байр, агуулах саванд хууль бусаар нэгтэрч үйлдсэнээс үд хамааран Эрүүгийн хуулийн 131 дүгээр зүйлийн дагуу зүйлчлэгдэнэ.

Харин удаа дараагийн үйлдлээр нэг эх үүсвэрээс э хөрөнгө ашиглан шамшигдуулсан бол үргэлжилсэн гэм хэрэг гэж үзэж учирсан хохирлын нийлбэр дүнгээр хэргийг зүйлчлэнэ».

Ерөнхий шүүгч
Ш.Г.Г.С

Д. ДЭМБЭРЭЛЦЭРЭ
Д. БАТСАЙХАН